

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK MASALLARINDA ATAERKİLLİK, TOPLUMSAL CİNSİYET
AYRIMCILIĞI VE KADIN

NACİYE ARSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. Kürşat Öncül

TEMMUZ-2011

KARS

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK MASALLARINDA ATAERKİLLİK, TOPLUMSAL CİNSİYET
AYRIMCILIĞI VE KADIN

NACİYE ARSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd.Doç.Dr. Kürşat Öncül

TEMMUZ-2011

KARS

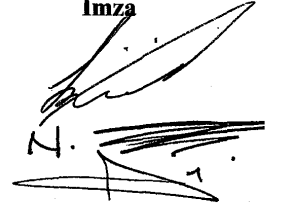
T.C. Kafkas Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Naciye Arsoy'un Yrd.Doç.Dr. Kürşat Öncül'ün danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığı "Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın" adlı bu çalışma, yapılan tez savunması sınavı sonunda jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği uyarınca değerlendirilerek oy birliği ile kabul edilmiştir.

11/07/2011

Adı ve Soyadı

Başkan : Yrd.Doç.Dr. Kürşat Öncül
Üye : Yrd.Doç.Dr. Nesrin Güllüdağ
Üye : Doç.Dr. Jülide Akyüz Orat

İmza

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun/....../2011 gün ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türk halk kültürünün en zengin, en değerli ürünlerinden biri de masallardır. Masallar, edebiyatımızın sözlü anlatımına dayanan türleri arasında yer alır.

Günümüzde de gerçekliğini koruyan geçmişten bu yana süregelen bazı olgular vardır. Bu olguları ortaya çıkarmak ve gerçekliğini kanıtlamak adına masallar faydalanılabilecek önemli ürünlerdir.

Türk kültürü ve edebiyatı açısından çok önemli olan masallar üzerine bugüne kadar pek çok araştırma yapılmıştır. Genellikle derleme metoduyla yapılan çalışmalar, masallar üzerine yapılabilecek alternatif çalışmalara dayanak olmuştur. Biz de Türk kültürüne hizmet edebilmek için derlenen masallar üzerinden bir toplum gerçeği olan ataerkil düzen ve kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığını geçmiş ve günümüz şartlarıyla sentezleyerek gün ışığına çıkarmaya çalıştık. Bu çalışmada Türk masallarında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ataerkil düzen, erkek egemenliği karşısında kadının tutumu ele alınmıştır. Çalışmada, daha önce yapılan incelemelerden farklı olarak masal metinlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve erkek egemenliğinin izleri sürülmüştür. Ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı masallarla desteklenerek anlatılmıştır.

Tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarih içinde kadın ve erkeğin egemenlikleri ve bunları meydana getiren sebepler, ikinci bölümde kadının ataerkil düzendeki tavrı ve tutumu; erkeğin egemenliğini güçlendiren faktörler, üçüncü bölümde geçmişten günümüze masal tarifleri ve masal türünün özellikleri yer almıştır. Dördüncü bölüm ise tezimizin en önemli safhasıdır. Bu bölümde ataerkil düzen, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadın masal metinleri esas alınarak irdelenmiştir.

Tez çalışmamda büyük emeği geçen, yoğun çalışmalarından bana zaman ayırarak bilgilerinden faydalanmamı sağlayan danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Sayın Kürşat Öncül'e ve tez hazırlama sürecinde bana destek olan eşim Alper Arsoy'a teşekkür ediyorum.

Kars, 2011

Naciye Arsoy

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
BÖLÜM 1	1
1. KADIN VE ERKEĞİN TARİHİ EGEMENLİKLERİ	1
1.1 Anaerkillik-Anasoyluluk	1
1.2 Ataerkillik-Atasoyluluk	6
1.3 Ataerkilliğin Ortaya Çıkışı ve Dünyaya Yayılışı	8
1.4 Ataerkilliği Oluşturan Sebepler	10
1.5 Çağdaş ve İlkel Topumlarda Ataerkillik	12
1.6 Eski Türklerde Yaşam Tarzı ve Erilmerkezcilik	14
BÖLÜM 2	22
2. KADIN VE ATAERKİL DÜZEN	22
2.1 Aile ve Kadın	22
2.2 Temelde Başlayan Yenilik (Aile)	25
2.3 İnkılâplar ve Ataerkil Yapı	27
2.4 İş Hayatında Kadının Tarihi	29
2.5 Ataerkilliğin Din İle Olan İlişkisi	31
2.6 Ataerkillik ve Devlet Otoritesi	33
2.7 Değişim Rüzgârları	35
BÖLÜM 3	38
3. MASAL	38
BÖLÜM 4	42
4. MASAL DÜNYASINDAN YANSIMALAR, ATAERKİLLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞI	42
4.1 Hayal mi Gerçek mi?	42

4.2 Masallardan Yansıyan Roller	45
4.3 Kadınım, Güzelim Ama Derdim Çok	50
4.4 Suç ve Ceza	60
4.5 Çocuk Evin Neşesi, Erkek Soyun Devamı	63
4.6 Pencerenin Perdesini Aç Bana Göster Yüzünü	69
4.7 İki Kadın Bir Adam	71
4.8 El Kadar El Kızları Baba Evinde	74
4.9 Biraz Erkek, Biraz Kadın	75
4.10 Kır Atına Bin Gel Süleyman	78
4.11 Oğlum Damat Oluyor, Kızım Gelin	81
4.12 Yolun Sonu	86
5. KAYNAKLAR	91
6. ÖZGEÇMİŞ	96

ÖZET

Bu çalışmada Türk masallarında kadının toplumsal cinsiyet rolleri, erkek egemenliği ve kadının bu egemenlik anlayışı karşısındaki tutumunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Masalların mensup olduğu toplumun kültürleri, yaşayışları, inançları hakkında ipuçları vermesi gerçeğine dayanılarak kadın ve ataerkillik olgusunu seçilen masallardan hareketle su yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır. İnceleme süreci çeşitli kaynaklardan ve internet bilgilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Birincil kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan çalışmada hem dünyada hem de Türkiye’de kadın ve ataerkil düzen hakkında yazılan kitaplar incelenmiştir. Sosyoloji ve felsefi alanda yazılan bu kaynaklardan yola çıkılarak edebiyat alanında masal türüyle alakalı eser sunan yazarların kitapları sentezlenerek Türk masallarında; kadının yeri, rolleri ve erkek egemenliği karşısındaki tutumu belirlenmiştir. Türk masal motifleri kullanılarak kadın ve ataerkil olgu irdelenmiştir.

İncelemeden elde edilen bilgilere göre kadının çok uzun bir süre erkek egemenliği altında yaşadığı; fakat toplumsal gelişmeler ve değişimler sayesinde özellikle kadının iş hayatına atılmasıyla birlikte erkek egemenliğini biraz daha hafifleten bir süreç yaşadığını görmek mümkün olmuştur. Özellikle erkek çocuk doğurma, toplumun kadına yüklediği sorumluluklar, namus kavramı ve kadının doğuştan getirdiği fiziksel özelliklerin erkeğin egemenliğini güçlendirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Ataerkil Olgusu, Erkek, Masal.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the roles of female's sexuality in society, males dominance and the behavior of females against this dominance in Turkish tales.

The fact of female and patriarchy is based on the reality of clues. By using chosen tales, it is aim to lighten about the cultures of society, the styles of lives, belives. The period of this research is formed by using varies sources and internet informations. In the first study, the research is focused on the boks which are about the females and patriarchy both in Turkey and all over the world. The fact of female and patriarchy is researched by using Turkish tale motifs. By way of written books about sociology and philosoply, synthesising the book writers in litreture which is related to tales. The place, roles and behaviors of females against males dominance in Turkish tales is determined.

According to abtasined datas, it was seen that females lived very long time under the males dominance, but by social developments and changes, especially with the joining of females in to the business life, the lihtening of males dominance. Especially to give birth a male, the responsibilities that society gave females, virtue and the phisical apparence that was brough by birth, it was seen that males dominance sthrengthened.

Key Words: Female, Partiararchy, Male, Tale.

BÖLÜM 1

1. KADIN VE ERKEĞİN TARİHİ EGEMENLİKLERİ

1.1 Anaerkillik-Anasoyluluk

İnsanlık tarihinin ne zaman ve nerede başladığı bilim adamlarının daima ilgisini çekmiştir. Bu uğurda yapılan çalışmalar birçok karanlık noktaya ışık tutmuştur. Yeryüzünde insanların varlığı yalnızca 4 milyar yıllık bir geçmişe sahiptir. Biyoloji açısından insanlık tarihi ise biraz daha yeni bir süreç içerir. [1] İnsanlık tarihi ile ilgili daha fazla bilgi edinmek isteyen araştırmacılar ise çeşitli kalıntıları inceleyerek karanlık noktaları aydınlatmıştır.

İnsanlık tarihi çok eskiye dayanmakla birlikte insanlığın ortaya çıkışı antropolojinin en çekişmeli konularından biri olmuştur. [2] Çünkü, insanlık tarihini inceleyen bilim adamları insanlıkla ilgili bilinmeyenleri ortaya çıkarma konusunda ellerinde kesin bir şeyler olmadığından bir takım çelişkiler yaşamışlardır. Antropologlar, insan soyunun ve toplumsallaşmanın tam olarak hangi dönemlere denk geldiğini saptamakta zorlanmışlardır. Fakat, dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan kalıntılar ve insan fosilleri antropologlara insanlık tarihini araştırma yolunda biraz daha rahat nefes aldirmiştir.

Antropologlar, araştırmalarını derinleştirdikçe daha önceki dönemlere ait çeşitli kalıntılar geçmişe ışık tutmuştur. Elde edilen verilerden hareketle tespit edilebilen temel unsurları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

İnsanoğlunun varlığını, büyük ve önemli aşamalardan geçerek, üç kültürel evreden oluşan bir serüvenle tamamladığı kabul edilir. [3] ilk etapta 20–30 kişilik küçük avcı grupları avladıkları hayvanları ve topladıkları besinleri paylaşarak akrabalık

¹ Daniel G.Bates, **21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji**, İnsanın Doğadaki Yeri, Çeviri: Suavi Aydın İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009 s. 4

² Richard Leakey, **İnsanın Kökeni**, Çeviri: Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul 1998, s. 91

³ Leakey, age., s. 92

ilişkilerini oluşturmuşlar, ardından aile denilen küçük insan topluluklarını birleştirerek toplumu meydana getirmişlerdir.

Toplumda var olan kadın-erkek ilişkilerinin temelini aile oluşturmaktadır. Çünkü her şey öncelikle toplumu oluşturan en küçük parça olan ailede başlamaktadır. Günümüz insanları aile yapılanmalarını tamamlayınca farklı bir durumla karşılaşmıştır. Bu toplumun anasoyluluktan mı, yoksa babasoyluluktan mı oluştuğu karmaşasıdır. Ailelerin içinde işbölümleri yapıldıkça anasoyluluk ve babasoyluluk kavramlarının ne zaman ve ne kadar süre varlığını sürdürdüğünün bilinmesi bu soruya cevap verebilmenin önemli bir dayanağı olmuştur. İnsanlık tarihini inceleyen birçok bilim adamı insanlığın ilk zamanlarında anasoylu bir yapının olduğunu; fakat zaman geçtikçe anasoyluluğun yerini ataerkilliğe bıraktığını ifade etmektedir. [4] İnsan soyunun anne tarafından geldiği görüşü baskın olan toplumlara “anaerkil”, babanın soyundan geldiği görüşü baskın olan anlayışa ise “ataerkil” toplum adı verilmektedir.

İlkel insan topluluklarında bireylerin ya da sınıfların olmadığı bir cinsin bir cinse egemenliğe benzeyen bir tavırla yaklaşmadığı bilinmektedir. [5] Araştırmacıların birçoğu bu konuda ortak paydada buluşmuştur. Sınıfsal farklılıkların olmadığı toplumlarda bir eşitlik durumu söz konusu olduğundan bir grubun egemenliğinden bahsedilmez. Araştırma sonuçları ilk insanların yaşadığı zamanlarda topluma anaerkil düzenin hâkim olduğunu göstermektedir. Bugün dünyanın bazı bölgelerinde anaerkil düzenin var olduğunu kanıtlayan görüşler vardır. Eski Dünyanın gıda üretim beşiği Güney Asya’da, pek çok anaerkil toplum yaşamıştır. Hindistan, Sri Lanka, Endonezya, Samatra, Tibet ve Güney Çin’de anaerkil düzenle yaşayan insan toplulukları hayatlarını devam ettirmiştir. [6] Çeşitli araştırmalar sonucunda uygar olan ataerkil toplumlarda önce anasoylu bir toplumsal örgütlenme olduğu görülmektedir. Daha önceleri anasoylu toplum yaşayışları hâkimken ataerkillik daha sonra yerleşen bir sistemdir.

⁴ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 1979 s. 161

⁵ Evelyn Reed, **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-I**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1982, s. 178

⁶ William A.Hawland, **Kültürel Antropoloji**, Çeviri: Hüsamettin İnaç-Seda Çiftçi, Kaktüs Yayınları, İstanbul 2002, s. 316

İlk insanların neden atasoylulukla değil de anasoylu bir yaşam biçimiyle var olmaya başladıkları da merak edilen bir diğer sorudur. Bu soruya insanların aralarında işbölümü yapmalarıyla birlikte ortaya çıkan kadın ve erkek rolleri cevap vermektedir.

İlk insanlarda yeme ihtiyacı ortaya çıkınca bunu giderebilecekleri bir çözüm arayışı da kendini göstermiştir. Zamanın şartlarının getirisi olarak avcılık faaliyeti bu soruna çare olmuştur. Et ihtiyacını karşılayan insan ardından yerleşik hayata geçmiş ve tarımla uğraşmaya başlamıştır. Sistematik bir beslenme stratejisi olarak et için avlanma ve bitkisel besin toplama birleşimi insanlara özgüdür. [7]. Anaerkil düzenin hâkim olduğu ilkel insanlarda kadın tarımsal faaliyetlerle erkek de avcılıkla uğraşmıştır. Kadının toprakta çalışan ilk işçiler olması, üretimi kendi saflarında toplamaları onları erkeklere göre biraz daha ön plana çıkarmıştır. Kadın ve erkek arasındaki bu doğal iş paylaşımı beraberinde toplumda nasıl bir rol üstleneceklerini de belirlemiştir.

Anasoyluluğun insanlık tarihi boyunca kısa bir sürede var olması aynı zamanda kabullenilmesini de zorlaştırmıştır. Çünkü, anaerkillikten sonra çok uzun bir süre devam eden hatta varlığını hala sürdüren ataerkil düzen bu kavramı daima gölgelemiştir. Zaman ilerleyip erkekler; birçok alanda boy göstermeye başlayınca zamanla tarım sektörünü de ele geçirmişler ve kadınları ev içi mekânlara hapsetmişlerdir. Bu durum, anaerkillikten ataerkilliğe kayış sürecini hızlandırmıştır. Erkeğin bedensel olarak kadından güçlü oluşu bu sürecin hızlanmasına yardımcı olmuştur. Çünkü kadın, erkeğin sahip olduğu biyolojik yeterliliğe sahip değildir. Özellikle erkeklerin savaşçı özelliği kadını ilk zamanlarda arka planda tutmaya yetmiştir. Eski zamanlarda hatta Hz. Havva'dan bu yana ataerkil anlayışlar da kadın, daima "ikinci sınıf" insan muamelesi görmüştür. [8] Anaerkil yaşayışlardan ataerkil yaşayışlara geçerken iktisadi hayatın erkeğin lehine gelişmesiyle birlikte kadınlar kendi yaşamları, gelecekleri hatta bedenleri üzerindeki denetimi yitirmiştir. Evlenen ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar kocalarının eline bakar duruma gelmişlerdir.. Kadın kendini erkek egemenliği altında bulmuştur. Baba-yetkesi diye de adlandırdığımız ataerkillik, yapılan evlilikleri birer sömürge evliliğine çevirmiş, kadın kendi kişiliğini özgürce yaşama hakkını yitirmiş;

⁷ Leakey, age., s. 71

⁸ Necla Arat, **Kadın Gerçekleri**, Say Yayınları, 1996, s. 87

kadın, kocası tarafından denetlenmiş, [9] böylece kadının erkeğe bağımlılığının ilk adımları atılmıştır.

Bir zaman sonra kadın hayatının her bir sürecinde bir erkeğin egemenliği altında yaşamaya başlamıştır. Çocukluğunda babasının, gençliğinde kocasının, kocasının ölümünden sonra da oğullarının isteklerine göre hareket etmiştir. İlk zamanlarda tarımda işçi olarak çalışan kadının iş hayatı kısa sürmüştür, vazifeleri bir anda değişikliğe uğramıştır. Artık hayattaki tek vazifeleri çocuk doğurup erkeklere itaat etme olmuştur.

Kadının ikinci planda değerlendirilmesi, erkeğin ön planda olmasını kabul eden ataerkil anlayıştan kaynaklanmaktadır. Erkeğin iş hayatında egemen olmaya başlaması, biyolojik olarak kadından daha güçlü olması, kadının doğurganlığı ve kadın üzerindeki namus anlayışı kadını köleleştirmenin sebepleridir. Erkekler, tüm bu unsurlar çerçevesinde kadın karşısında biraz daha güçlenmiştir. Erkeğin egemenliğini meşrulaştıran iki yol bulunmaktadır. Bunlardan biri meşrulaştırıcı ideoloji biri de erkek hâkimiyetini hukuk yolu ile meşrulaştırmaktır. Meşrulaştırıcı ideoloji kadın ve erkeğin yaratılışının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. [10] Kadın, doğuştan getirdiği özellikleriyle erkeğin doğuştan getirdiği özellikleri karşısında daha güçsüz bir statüye bürünmüştür. Kadının özellikleriyle bütünleşen toplumsal roller onu erkek karşısında güçsüz kılmış ve bu durum kadının güçsüzlüğünü meşrulaştırmış yani duruma haklı bir boyut kazandırmıştır. Bunun sonucu olarak kadınlar gün geçtikçe pasifleşmiştir.

Kadınlar üretken, toplumsal ve kültürel yaşamdaki yerlerini yitirince her şeylerini yitirmiş gibi olmuştur. Çok önceden erkek bir kadına ödeme yaparken şimdi kadın, o erkeğin eline bakan ve karın tokluğuna yaşayan biri haline gelmiştir. Kadınların bu alçalma sendromunda yaşadıklarını Euripides'in bir oyununda şu şekilde dile getirilmektedir.

Tüm yaşayan ve düşünen şeyler içinde

En sefil tür, ah! Kadın mıdır?

⁹ Evelyn Reed, **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-II**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1983, s. 201

¹⁰ Zeynep Oral, **Kadın Olmak**, Yeni Gün Yayıncılık, 2008, s. 14-15

Büyük paralar ödeyerek koca almak zorunda kalıp,
Sonra onu canın sahibi yapan mıdır? [11]

Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere kadınlar erkeklerin egemenlikleri altına girince hayatta var olmalarının kanıtını yani canlarını onlara istemeyerek de olsa feda etmek zorunda kaldıkları ifade etmektedir. Kadının tarih öncesinde, iktisadi hayatta yer alması onu değerli kılmıştır. Fakat erkeğin savaşı özelliğinin ortaya çıkışı ve evinden ayrılmak zorunda oluşu işleri köleleştirdiği kadına bırakması sonucunda doğal olarak çocukların bakımı da kadına kalmıştır.

İşin ekonomik boyutunu oluşturan bu söylemler madalyonun yalnızca bir yüzünü oluşturmaktadır. Erkeklerin kadını egemenliği altında tutmasının nedenleri vardır. Bunlardan biri ve belki de en önemlisi erkeğin kendini soyun devamı olarak addetmesidir. Erkekler soylarının yine bir erkekten geleceklerine inandıkları için soyun devamlılığı konusunda kendilerini yetkili kılmışlardır. İnsanlığın devamının kendi ellerinde olduğuna inanan erkekler etki alanlarını bu sayede daha da genişletmişlerdir. Erkeğin kendini insanlığın devamını sağlayan bir varlık gibi görmesi kadını da değersizleştirmiştir. “Kadın önüne gelenin içine bir şeyler attığı boş, değersiz bir teneke haline gelmiş, insan ırkının devamını sağlayan erkeğin çocuk doğurma makinesine dönüşmüştür.” [12] Erkeğin, kadına yalnızca çocuk doğurur ve onlara bakar gözüyle bakması kadını erkeğin egemenliğine hapsedmeye yetmiştir. Çünkü kadının köleşme alanı giderek genişlemiştir. Önceleri anaerkillikle başlayan düzen hükümdarlığını uzun zaman süren ataerkilliğe bırakmıştır.

¹¹ Reed, age., s. 110 - 240

¹² Evelyn Reed, **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-II**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1983, s. 205

1.2 Ataerkillik-Atasoyluluk

Ataerkillik, erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzenidir. [13] Bu düzenin temelini erkeğin üstünlüğü fikri oluşturur. Soy, erkekler tarafından belirlenir; hâkimiyet erkeklerindir. Bu toplumlarda erkeklere kadınlardan daha çok saygı gösterilir. Bu durum erkek üstünlüğü ilkesi etrafında, toplumun kültürü, adetleri, inancı ve mitolojisi, anaerkil düzenli toplumunkinden farklı bir biçim oluşturur.

Ataerkil kelimesinin anlamı erkek iktidarı demektir. Kelimenin menşei Türkçedir. Türkçeye Fransızcadan girmiş ve Batı dillerinde Ataerkillik manasına gelen “patriarka” kelimesi ise patria (baba) kelimelerinden türemiştir. İngilizce de ise “patrilocal” sözcüğü evlilikten sonra çiftin erkek tarafının akrabaları yanına yerleşmesi anlamına gelmektedir. [14]

Atasoyluluk diye de tabir edilen kavram, soyun baba-erkek çizgisi ile takip edilmesi anlamına gelmekle birlikte anasoyluluk ise bunun tam tersini ihtiva etmektedir.

Erkeğin egemen olduğu bu kavramı oluşturan birçok faktör vardır: Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımı, fizyolojik farklılıklar, ekonomi, gelenek ve görenekler, istihdam olanakları, kültür, siyasi düzen, politika, akrabalık, sosyo-yaşam, din ... gibi faktörler erkek ve kadın ayrımının çizgilerini ve sınırlarını belirginleştirmiştir.

Ataerkilliği sosyal bir tabakalandırma sistemi olarak da algılamak mümkündür. Bu sosyal tabakanın içinde kadının hangi rolü oynayacağı, töreler, eğitim, tüketim, etiket, yasalar, gelenek ve görenekler bunların her biri sosyal bir platformun üzerinde yer almaktadır. [15] İşte, bu sebeplerin her biri ataerkil toplum anlayışını oluşturan parçalardır. Bu parçaların erkeğin lehine bir araya geldiği yaşayışlarda erkek egemenliği köklerini derinliklere salmıştır.

¹³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ataerkillik> (Erişim tarihi: Ekim 2010).

¹⁴ <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/ataerkillik> (Erişim tarihi: Ekim 2010).

¹⁵ Mualla Türköne, **Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü**, Ark Yayınevi, Ankara 1995, s. 34-42

Ataerkil yapının yolunu açan en önemli sebep kadının tarım işçiliği yaparken yani toprakta çalışırken erkeğin savaşıcılığın ve avcılığın yanında tarım işçiliğini de üstlenmesinin kadının aleyhine bir durum oluşturarak kadını eve ve odalara hapsetmesidir. Bir süre sonra kadın, tamamıyla erkek buyruğu altına girmiştir. İktisadi hayattan koparılan kadın evlere kapatılmıştır. [16] Bu vesileyle kadın elindeki tüm haklarını zamanla kaybetmiştir.

Kadın ve erkeğe yüklenen rollerin temeli ailede başlamaktadır. İlk insanlar ilişkilerini sıklaştırarak aileleri ve akrabalık kavramını oluşturmuştur. Ailede erkek ya da kadının egemenliği yetişen yeni kuşakları da etkilemiş ve hâkim anlayış çocuklara da miras bırakılmış ve onlar da bu durumu diğer kuşaklara taşımışlardır. Babanın hâkim olduğu ailelerde baba bir komutan edasındadır. Söyledikleri bir emir telakki edilmiştir. Erkek çocuklar babalarını; kızlar ise annelerini model alarak büyürler. Kapalı; yani erkek egemen toplumlar erkek çocuklarını erkek çocuğu gibi yetiştirmeye çalışırken kız çocuğunun kadın olması için hiç fedakârlıkta bulunmazlar. İş kızlara gelince her şey, her hamle bir ayıptan ileri gelmektedir. [17] Kadının yaptıklarının ayıp sayıldığı bu toplumlarda erkek hâkimiyeti daha da belirginleşmiştir.

Erkekler, babalarını model olarak almaya çok küçük yaşlarda başlarlar. Babaları gibi otururlar, babaları gibi yerler, içerler, uyurlar. Büyüdüklerinde de tıpkı babaları gibi davranırlar. Kız çocukları ise annelerini örnek almışlar; fakat bazı durumları kontrol etmeksizin yaşamak zorunda kalmışlardır.

Buraya kadar ataerkil yapının oluşumunda daha çok değişen rollerin etkili olduğunu ifade edilmiştir. Bu kavramın ciddi anlamda ele alınması ve bir sebebe dayandırılması 1861'de İsveçli hukukçu, tarihçi ve arkeolog Johann Jakob Bachofen tarafından yapılmıştır. Bachofen ataerkilliğin ortaya çıkışını insanların cinsel ilişki sonrasında doğan çocuklarda erkekler babalık görevini fark etmiş ve üstlenmiş, doğan çocuklara sahip çıkmış bu durumun da başlangıçta anaerkil olan düzeni ataerkil yapıya dönüştürdüğünü ifade etmiştir. [18]

¹⁶ Reed, age., s. 182

¹⁷ Necla Arat, **Kadın Gerçekleri**, Say Yayınları, 1996 s. 92

¹⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ataerkillik> (Erişim tarihi: Ekim 2010).

Ataerkilliğin ne zaman başlayıp hangi yolla hâkimiyet kurduğunu araştıranlar elbette ki Bachofen ile sınırlı değildir. Steven Goldberg ve Cgnthia Eller de tarih öncesi dönemlerde Tanrıça figürünün çok baskın olmasının anaerkillik için bir kanıt olmayacağını ve bu durumun kadının toplumsal rolleriyle doğrudan bir ilişkisinin olmadığını daha çok ataerkilliğin erkek ve kadın yaratılışındaki farklılıkların yol açtığını iddia etmişlerdir.

Başlangıçta topluma anaerkillik mi hâkimdi aslında hiç var olmamış mıydı ya da başından beri hüküm süren ataerkil yapı zaman zaman dozajını arttırıp zaman zaman sönmeye yüz mü tutmuştu bunlar antropologları çok uzun süre tartışmaya sevk etmiştir. Fakat şu bir gerçektir ki insanlığın yaşamını sürdürdüğü zaman dilim içinde erkek egemenliği kendini hissettirmiştir. Hatta uzun bir zamandır hâlihazırda günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Kimi bölgelerde daha baskın kimi bölgelerde daha hafif olmakla birlikte erkek egemenliği bir realitedir.

1.3 Ataerkilliğin Ortaya Çıkışı ve Dünyaya Yayılışı

Antropologlar ve insan ırkıyla ilgilenen bilim adamları ataerkilliğin hangi sahalarda, bölgelerde boy gösterdiğini tespit etmeye çalışmışlardır. İnsan topluluklarının hareketleri ve güçleri sırasındaki ilişki dinamiklerini inceleyerek ataerkil ve anaerkil yapıya ulaşmaya çalışmışlardır. Özellikle Afrika'da anaerkil yerleşimlerin kalıntılarında ciddi anlamda değişmeler olduğunu gösteren bulgulara rastlamışlardır. İklimin giderek kuraklaşması insanları su kaynaklarının bol olduğu yerlere göç etmeye mecbur etmiştir. Bu kurak bölgelerden kaçan insanların göç ettikleri yerler arasında Anadolu'da vardır. İşte bu göçler sırasında ortaya çıkan savaşçılık özellikleri orta şiddette bir ataerkillik olgusu ortaya çıkarmıştır.

Ataerkil yapının yerini sağlamlaştırması ise yine insan topluluklarının göçleri ve fethettikleri yerde birbirlerine üstünlük sağlama aşamasında meydana gelmiştir. Saharasya bölgesinde de kuraklık arttıkça ve ataerkil yapı bölgeyi pençesine aldıkça bu kurak bölgeyi terk eden toplulukların barışçı toplumlarla temas halinde olmalarına

imkân vermiştir. Saharasya'daki göçler çevredeki nemli ve yağışlı bölgelere yapılmış bunun sonucunda bu bölgelerde hâlihazırda yaşayan anaerkil yapıları istila ederek ataerkil yapıyı bu bölgelere yerleştirmişlerdir. [19] Bu göçler dünyanın birçok bölgesine yayılınca ataerkil yapılar gittikleri ve istila ettikleri her yerde anaerkil yapıları öldürmüşler, yok etmişlerdir. Bu durum yeryüzünde var olan anaerkil yapıları ortadan kaldırırken yerine ataerkil yapıları yerleştirmiştir. Avrupa, Asya, Anadolu, Akdeniz, Uzak Doğu derken erkek egemenliği dünyanın dört bir yanına yayılmıştır.

Bu tarihi bilgilerin ışığında şu yorumu yapmak doğru olacaktır. Bu tarihi filmin başrol oyuncusu erkeklerdir. Yaratıcının kendilerine bahsettikleri yaratılış özelliğini kadına karşı bir kalkan gibi kullanan erkeklerin dini, dili, ırkı, rengi ne olursa olsun bu durumu kendi lehlerine çevirdikleri gözlemlenmiştir. Savaşla birlikte gelen hâkimiyetler beraberinde sömürgecilik ve emperyalizm hareketini de canlandırmış ve bunun sonunda kadını aşağı gören bir anlayış insanlığı bir anda etkisi altına almıştır. Daha sonrasında gelen değişimler ve gelişim insanlığı her ne kadar uygarlık seviyesine taşısa da erkek gücü varlığını uzun zaman korumuştur.

Marilyn French, erkeklerin gücünü M.Ö 4000'den itibaren geliştirmeye başladığını ve bunu da beden gücünü kullanarak yaptığını söyler. Başkalarının emeğine ve kaynaklarına el koyan erkeklerin “büyük adam” olduğunu ifade eder. Kölelik kavramının geliştikçe kadınların durumunun daha da vahimleştiğini savunan Marilyn French kadınların ilk köleler olduğunu ve bu durumun yıllar süren bir erkek egemenliğine zemin hazırladığını, ataerkillik için alt yapı oluşturduğunu ifade eder. Fakat bu kölelik erkeklerin kadınları saçlarından tutup sürükleyerek mağaralara götürdüğü dönemlerden çıkıp erkeklerin kadınlara otomobilin kapısını açtığı anlayışlara kadar uzandığını da unutmamak gerekir [20] diye de bir değişimin özetini yapmayı ihmal etmemiştir.

Görüldüğü gibi ataerkil yapı insanlık tarihi boyunca kademeli olarak varlığını sürdürmüştür. Kimi zaman şiddetini arttırmış kimi zaman da güç kaybetmiştir.

¹⁹ http://www.orgonelab.org/saharasia_en.htm (Erişim tarihi: Ekim 2010).

²⁰ Marilyn French, **Kadınlara Karşı Savaş**, Çeviri: Beril Eyüboğlu, Metris Yayınları, s. 7

1.4 Ataerkilliği Oluşturan Sebepler

Ataerkilliğin egemen olduğu toplumlarda ya da gruplarda kadın ile erkek arasındaki fiziksel güç farklılıkları, kadının yaratılışı gereği daha zayıf olması kadının erkeğe boyun eğmesine sebep olmuştur. Kadının arka plana atıldığı, kadının evin işlerini yapmakla ve sadece çocuklara bakmakla yükümlü olduğunu düşünmek erkeğin egemenliğini daha belirgin hale getirmiştir.

Karakteristik bir şekilde erkekler kamusal alanda iş yapabilme yeteneğiyle donatılmış bir vasıfla dünyaya gelirken kadınlar ise yalnızca özel alanda iş yapabilir mahiyette yaratılmışlardır. [21] Görüldüğü gibi kadına ve erkeğe bahşedilmiş bazı özellikler vardır. Bu özellikler zamanla bu iki insan arasında farklılıklar oluşturmuş, birini ihya ederken diğerini haksızlığa uğratmıştır.

Cinsiyetler arasındaki ayrımlar, erkekle-kadın arasındaki iş bölümü geçmişten günümüze kadar gelmiş bir anlamda ataerkil aile yapısının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ailenin reisi baba yani erkek daha çok ağır işleri üstlenmiş kadın ise daha çok fiziksel görüntüsünün ve yeterliliğinin gereği işleri yapmıştır. Ağır ve güçlü olanı yapmak bu sayede erkeği ön plana çıkarmıştır. Zaman geçip kuşaklar değiştikçe ağırlaşan ekonomik şartlar doğrultusunda kadın ücretli işçi haline gelmiş ve böylece kadın da birçok erkeğin yer aldığı işte etkin olmaya başlamıştır. Bu durum giderek erkek ile kadın arasındaki mesafeyi kısaltmıştır.

Endüstrileşmenin kadının üzerindeki olumlu etkileri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Adeta, kadınların kaderini değiştirmiş onları başka varlıklar yapmıştır. İş hayatına atılan kadınla birlikte yeni bir kadın profili doğmuştur. Özgür, kendine güvenen, ayakları üzerinde durabilen ve en önemlisi erkeğine boyun eğmekten kurtulmuş bir kadın profili... Eskiden erkeğin kas gücüyle yaptığı ağır işleri makineler yapmaya başlayınca bir anda kadınla erkek aynı konuma gelmiştir. [22]Yaratılıştan gelen ve kadının çare bulamadığı üstünlük, endüstrileşmeyle birlikte kendi kendini imha etmiştir. Kadın artık hür olduğuna kendini inandırmaya başlamıştır.

²¹ Türköne, age, s. 40

²² Cynthia Fuchs Epstein, **The Other Half**, New Jersey 1971, s. 33

Kadın için doğan bu ışık her ne kadar kadının gözlerini kamaştırırsa da erkeğin egemenliğini kadının üzerinden tamamıyla kaldırmaya yetmemiştir. Çünkü bu, erkek egemenliğinin oluşumunu sağlayan yalnızca bir sebeptir.

Kadın ve erkek arasında doğuştan getirilen özelliklere bakıldığında bir türlü yıkılamayan, yok sayılamayan, görmezden gelinemeyen doğal bir ayrım vardır. Bu ayrım beraberinde kadın ve erkeğe aradan yüzyıllar geçse de değişmeyecek toplumsal roller yüklemiştir. Bu roller, kadın ve erkek arasında birlikte yaşayışları sırasında doğal bir sözleşmeye dönüşmüştür. Ataerkilliğin giderek daha belirgin hale gelmesinde bu doğal sözleşmenin payı büyüktür. Çocukların dünyaya geldikten sonra onların birer birey olması, topluma kazandırılması da kadın etkin rol üstlenmiş ve süreç uzayınca kendiliğinden gerçekleşen bir işbölümü oluşmuştur. Kadınlar evde çocukları besleyip yetiştirirken ve bu uzun bir zaman alırken erkek de dışarıda para kazanarak kadın ve çocukların bakımını üstlenmiştir. Bir kişinin çalışıp birkaç kişinin yediği, tükettiği bir toplumda erkeğin egemenliği kaçınılmaz olmuştur.

Toplumun kız ve erkek çocuklara yüklediği misyonlara bakılarak onların aile içinde yetiştirilme tarzlarında bir doğru orantının olduğu görülür. Aile içinde kız çocuğuna bedeninin güzelliği, temiz olma, oturup-kalkmayı öğretme hâkimken, erkek çocuğuna ise tam tersi dayatılabilmektedir. Bu sebepten de erkek özgür bir varlıktır, özgür bir ortamda yetişir. Bunun için de kendisini diğer varlığın; yani kadının, hâkimi olarak görmektedir.

Öyle ki kadın olarak doğmak erkeklerin özel mülkiyetinde olan çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Dolayısıyla kadınların kişilikleri bu kadar sınırlı bir alanda ve baskıcı bir ortamda yaşayabilme ustalığı kazanmıştır. [23] Kadın, erkeğin çizdiği ve hiçbir zaman çemberden çıkmasına izin vermediği bir erkek anlayışıyla hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Nesiller boyu bu anlayışla yetişen kadınlar içinde buldukları koşulları zorlayarak bu kaderi değiştirmeye çalışsalar da erkeğin gücünü yenedikleri anlarla sık sık karşılaşmışlardır. “Öteki” olmaktan ve bir türlü “bu” statüsüne

²³ John Berger, **Görme Biçimleri**, Çeviri: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul 1993, s. 46

erişememekten bunalan kadın, çok uzun zaman her şeyin kurucusu ve öznesi olan erkek hâkimiyetinden kurtulamamıştır.

1.5 Çağdaş ve İlkel Toplumlarda Ataerkillik

İlkel toplumlar yaşamlarını ilkel kurallar ve standartlar çerçevesinde sürdüren insan topluluklarıdır. Zaman geçtikçe insanoğlunun çevreyle olan etkileşimi daha kaliteli bir hal almış ve böylece insan her geçen gün yaşam standardını yükseltmiştir. İlkel sözcüğü de giderek yerini çağdaşlığa bırakmıştır.

Bir toplumda, kadınların bulunduğu yer ve kadına verilen değer çok önemli bir göstergedir. Çünkü “kadının bulunduğu yer aynı zamanda o toplumun çağdaşlaşma derecesini de gösterir.” [24] Bir nevi kadın hakları çağdaşlaşmanın, çağdaş toplumların kriteri olmuştur.

İlkel toplumlarda ve çağdaş toplumlarda ataerkil düzenin var olma dereceleri elbette aynı değildir. Fakat şu bir gerçektir ki her ikisinde de ataerkil yapı vardır. Babanın aile içinde resmi reis ve yönetimin yargı odağı olduğu ataerkil aile yapılanmalarında babanın; yani erkeğin otoritesi mutlak ve nihaidir. Bu tip ailelerin en büyük inancı ise soyun babadan geldiğidir. Bu durumun diğer adı ise biyolojik babalıktır.

Toplumların kadın ve erkeğe bakış tarzında, özellikle toplumsal babalığın yerini biyolojik babalık almış ve bununla birlikte kadın üreme kavramında yalnızca taşıyıcı beden olarak görülmüş, erkek ise soyun devamını sağlayan dölleyici kimlik anlayışıyla algılanmaya başlanmıştır. [25] Bu durum kadının da erkekten olduğu, yani erkek olmadan kadının da olmayacağı gibi bir düşünceyi beraberinde getirmiştir. Kadın, karnındaki bebeği beslemekle görevliyken erkek ise bu yavrunun varlığını kendi varlığına bağlamıştır.

²⁴ Nazmiye Halvaşı, **Söz Kadının**, Ankara 1998, s. 86-87

²⁵ Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodriguez, **Yeni Başlayan İçin Feminizm**, Çeviri Özden Arıkan, Doğan Yayınları, 1996 s. 154

Erkeklerin kadın doğurganlığını dolayısıyla da cinselliğini kendi denetimleri altında tutmaları, yüzyıllar boyu kadına uygulanan baskının özünü oluşturmuştur.

Anlaşıyor ki kadını çaresiz kılan sebepler onun doğuştan getirdikleridir. Bedensel olarak erkeğe göre daha güçsüz olması ve doğurganlığı onu hapsedmeye yetmektedir. Ne var ki bunları değiştirmek ya da kadının lehine çevirmek çok güçtür. Doğurganlık kadının hem mucizesi hem de sırtının kamburu olmuştur.

İster çağdaş toplumlarda ister ilkel toplumda kadını kadın yapan olgu onun doğurganlığıdır. Doğurganlık, kadına bahşedilmiş bir mucizedir. Bu mucizeye sahip olan kadınlar aynı zaman da statülerini de bu yönde kazanırlar. Bu statü anlayışı bilhassa erkek egemen toplumlarda su yüzüne çıkar.

Kadın ve erkek arasındaki mesafeyi onlara verilen değerler belirler. İkel toplumlarda bu mesafe oldukça fazlayken çağdaş toplumlarda bu mesafe biraz daha azdır. İkel topluluklarda kadınlar arka plana atılmış, zayıf, aciz varlıklar olarak görülmüş ve daha çok ev işleriyle ya da çocuk bakımıyla yükümlü kalınmıştır. Erkekler ise dışarıda çalışan, kadın ve çocuklara hükmeden, kuralları koyan ve uygulayan iktidar güç olarak algılanmıştır. Bu tabloda kadın söz sahibi olamamanın dışında annelik ve doğurganlık özelliğiyle değerli bulunmuş bu da ataerkillikte ana-çocuk bağına ortaya çıkarmıştır. Kadının sahip olduğu doğurma ve besleme gücü, cinslerarası ilişkilerin biçimlenmesinde belirleyici olmuştur.

İkel toplumların genellikle tarım toplumu kimliğini taşıdığını söylemek mümkündür. Bu yaşam tarzı erkeği daha önemseydiğinden onun hükümdarlığını da beraberinde getirmiştir.

Tarım toplumlarında egemenlik ilk başlarda kadının elindedir. İşte bu dönem her ne kadar varlığı inkâr edilse de anaerkil dönemdir. Fakat zamanla erkeklerin tarım alanına el koymaları bunun yanı sıra savaşçı ve avcı bir kimliği kazanmaları, yitirdikleri gücü onlara tekrar kazandırmıştır. Bunların her biri erkeğin fiziksel olarak kadına oranla daha üstün olmasından kaynaklanmaktadır. Erkek, yeryüzüne güçlü bir varlık olarak

gelmiştir. Gücünü hâkimiyetinin aracı haline getiren erkek için bu çok etkili ve önemli bir silahtır.

Kadını bu egemenlikten kurtaran en önemli yol kadının iş hayatına atılması olmuştur. Etkisini biraz olsun yitiren erkek hâkimiyeti geniş hak ve özgürlüklere sahip olan kadına daha değer verir konuma gelmiştir. Gözü açılan kadın, 1960'ların sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri'nde bir kadın hareketi başlatmıştır. Varlığını, kimliğini, özünü arayan kadın adına “modern kadın hareketi” dediği bu başkaldırıyla sesini duyurmayı başarmıştır. [26] Dünyanın herhangi bir noktasında başlayan kadın hareketi, bir anda dört bir yana yayılarak kadınların yaşamlarının muhasebesini yapmalarına yardımcı olmuştur.

1.6 Eski Türklerde Yaşam Tarzı ve Erilmerkezcilik

Eski Türklerin yaşam tarzlarını şekillendiren en önemli unsur göçebe hayattır. Bununla birlikte avcılık, askerlik, sosyal yaşam, ekonomik hayat, kültürel özellikler örf ve adetler yaşam tarzı yelpazesinin içinde yer alır.

Eski Türk toplumu denince genellikle İslamiyet öncesi Türkler kabul edilir. Eski Türkler, Uygurlar'a kadar göçebe hayat yaşamışlardır. Göçebe yaşayan Türkler'in birçok özelliği bu konar-göçebe hayat tarzına göre belirlenmiştir. Mimari düzen, yapılar, ekonomik faaliyetler, savaşlar her biri göçebe yaşam tarzıyla şekillenmiştir.

Göçebe yaşam tarzında yerleşik olma özelliği olmadığından yeme-içme, savaşçı özellikler, giyim-kuşamlar, kısacası yaşam tarzları tamamıyla göçebe yaşama bağlıdır. Türklerin savaşçı özellikleri doğuştan gelir. Göçebe yaşam tarzında savaşçı olma özelliği erkeklerle özdeşleşmiştir. Eski Türk toplumlarında, kadının savaşçı özelliği yoktur. Demir gibi dayanıklı madenlerden savaş silahları yapılırken her zaman güçlü bir varlığa ihtiyaç duyulduğundan savaşçı olma özelliği de erkeklerle anılmıştır. Güçlü olmanın etkisi ekonomik hayata da yansımıştır. Eski Türkler, geçimlerini sağlamak

²⁶ Lindsey German, **Cinsiyet, Sınıf ve Sosyalizm**, Çeviri: Yıldız Önen, Babil Yayınları, 2006, s. 171

amacıyla avcılık ve toplayıcılık yapmıştır. Avcılık faaliyeti güç gerektiren bir etkinlik olduğu için avcılığı erkekler, toplayıcılığı ise kadınlar yapmıştır. Avcılık özelliğinin erkeklere mal edilmesi, savaşçılık kavramının erkekle bütünleştirilmesi gibi faktörlerin her biri erkek egemenliğini haklı hale getiren etkili sebeplerdir. Avcılık Eski Türklerde önemli bir geçim kaynağıdır. Zaten erkekler ilk aşamalarda avcılık sayesinde egemenliklerini ilan etmiştir. Avcı erkekler arasında bir dayanışma beraberinde erkek dayanışmasını getirmiştir. Hele ki çocuğun oluşumunda erkeğin rolünü algılayan insanlar erkeğin gücüne daha çok inanmıştır. [27] Çünkü erkek çok önemli bir gücün bedeninde var olduğunun farkına varmıştır.

Türk topluluklarında aile çok önemli bir kavramdır. Aileyi oluşturmak içinse bir evlilik aşamasından geçmek gerekir. Türklerdeki evlenme usulünde bile bir erkek egemenliği bulunmaktadır.

Yerleşik hayata geçen Türk topluluklarında evlenme görücü usulüne dayalıdır; yani erkeğin seçimine dayanan bir anlayış hâkimdir. Bu durum erkeği daha önemli kılmıştır. Görücü usulüyle evlenen kızlara genellikle tercihleri sorulmamış; hatta onların adına bir erkek, karar veren kişi olmuştur. Kızların babaları onlar adına karar vermiş, kızların kararları dikkate alınmamıştır. Eş seçiminde bile erkek egemenliği göze çarpan bir husustur. Bu durum evlilik gerçekleştiğinde de devam etmiş, erkek soyadını kadına vermiştir. Bir süre sonra çocuklar dünyaya gelmiş ve çocuklar erkekten üreyen olarak görülmüştür. Hatta erkeğin soyunun devamının sağlanması çok önemli görülmüş bunun için hep bir erkek evlat istenmiştir. Eski Türk topluluklarında ve özellikle günümüzde kırsal kesimlerde hala erkek çocuğun tutkusu devam etmektedir. Erkeğin, soyun devamını sağlayan varlık olarak görülmesi erkek çocuğun önemini arttırmış ve bu durum egemenliğin erkeğin tekeline geçmesine yardımcı olmuştur. Erkeğin önemli görüldüğü bir zihniyette başlayan bu serüven diğer dönemlerini onun gücüyle sürdürmüş ve tamamlamıştır.

²⁷ French, age, s. 15

Ataerkil anlayışa sahip toplumlarda kadınlara eksik etek, saçları uzun aklı kısa gözüyle bakılması erkeği daha üstün görmeyi sağlamış, bu sözlerle kadının yeri biraz daha arka plana atılmıştır. Kadının bir mal gibi görülmesi, alınıp satılması, erkeğin egemenliğinde yaşayan bir köle gibi addedilmesi erkek egemenliğini esas almış toplumları çoğaltmış, bu anlayışı da kuvvetlendirmiştir. Bu durumun ilelebet sürmesini beklemek, kadınlara yaratılışlarından günümüze kadar bu gözle bakmayı devam ettirmek mümkün olmasa gerek ki toplumların çağdaşlaşmasıyla, işbölümünün ve iş gücünün artmasıyla, ekonomik dengelerin değişmesiyle birlikte kadına iş dünyasında ihtiyaç duyulmuş, bu da kadını içinde bulunduğu dar kalıplardan çıkarıp kadının özgürleşmesini ve ataerkil toplumların kadınlara bakış açısını biraz daha esneklemiştir.

Görülüyor ki ataerkillik kimi zaman şiddetlenmiş, kimi zaman da yaşam değerlerinin getirileri doğrultusunda gücünü kaybetmiştir. Dikkat çeken çok önemli bir yön ise erkek egemenliğinin birbirine çok zıt zamanlarda azaldığıdır. Birincisi, ilk ilkel toplumlar ki önceleri var olan bir anasoyluluk kavramı ikincisi ise değişen değer ve yargılarla birlikte var olan çağdaş toplumlardır.

Eski Türk toplumlarında aile en küçük sosyal birliktir, yani binanın temelini oluşturur. Temel bozulursa binanın tamamı yıkılır ya da bina yıkılmaya mahkûmdur. “Türk ailesini ayakta tutan kadındır” görüşü yaygındır. Kadın; erkeğin yoldaşı, hayat arkadaşı, çocuklarının anasıdır. Eski Türk toplumlarında hâkimiyet kadında değildir; fakat kadın erkeğin gözünde oldukça değerlidir.

Türk destanlarında kadın başlı başına bir motiftir. Bazen bir ağaç kavuğunda bazen de bir ışıkla gelen ilahi bir varlık gibidir. Yaratılış Destanı’nda insanları yaratması için ilham veren “Ak Ana” adında bir kadındır. Yine Oğuz Kağan’ın karısı gökten inen mavi bir ışıkla gelmiştir. Yakutlar’ da “Ak Oğlan” ağacın içinden çıkan nurlu bir kadın tarafından emzirilmiştir. İlk Türk yazıtlarında bile Bilge Kağan: “sizler anam, hatun, büyük annelerim, hala ve teyzelerim, prenslerim” hitabıyla söze başlar. Bunlar Eski Türklerin kadınları değerli gördüklerinin kanıtlarıdır. [28]

²⁸ Ensar Aslan, **Türk Halk Edebiyatı**, Maya Akademi Yayıncılık, Ankara 2008 s. 67

Eski Türk inancına göre kadın göğün yedinci katındandır. Yani kadın kutsal bir varlık gibi görülmektedir. Türk tarihi boyunca ömür boyu kadın erkeğin yanında olmuştur. Kadının kutsal etkinliği, Türklerin toplum düzenine de yansımış ve kadının toplumda saygın ve önemli bir mevkiye sahip olmasını sağlamıştır. Eski Türk devletlerinde devlet yöneticiliği yapan, devlet politikasına yön veren kadınlar bu kutsal kadın tipleridir. Aile reisliği, analık, iffet, sadakat ve üstün yöneticilik nitelikleriyle olayların merkezinde yer alan Türk kadını, Dede Korkut'taki Burla Hatun ve Burçin Salur'la en saygın düzeye ulaşmıştır.

Eski Türk toplumlarında erkeğin sadık dostu olarak görünen kadın, aynı zamanda bizzat savaşa, yarışa mücadele eden kahraman “alp kadın tipidir.” Bu kahraman kadınlar kimi zaman değişik bir kimlik ve kıyafetle karşımıza çıkarlar. Bunlar yüzü nikaplı (peçeli) kadınlardır. Yiğit oldukları kadar dünyada eşi benzeri olmayan güzelliğe de sahip olan bu kadınlar, evlenmek için kendilerini savaşa veya güreşe yenebilecek kahraman erkeği buluncaya kadar mücadele ederler. Öyle görülüyor ki Eski Türkler'de kadın egemen güç değildir; fakat erkeğinin yanında değerli bir varlıktır.

Özellikle İslamiyet öncesinde kadın ve erkek bütünleşmiştir. Kadın ve erkek bir elmanın iki yarısı gibidir. Yabancı ülkelerden gelen devlet adamlarının karşılanmasında toy ve şölenlerde kadın hakanın hemen yanında oturmuştur. Yerleşik hayattaki Türklerin aile yapısının ve geleneksel aile yaşamının çok sağlam olduğunu görüyoruz. Aile ocağı, ananın, babının, çocukların karşılıklı sevgi ve saygı bağıyla ördüğü sağlam bir çekirdektir. Kadının ve ananın ailede ve toplumda çok saygın bir yeri vardır. Kahramanlar tek kadınla evlidir. Bununla birlikte son sözü yine erkekler söyler. [29]

Erkeğin kahramanlık özelliğiyle eşleştirilmesi ve tarihte birçok hadisenin buna örnek oluşu ataerkil yapının temellerini sağlamlaştırmıştır. Türk destanlarındaki kahramanların yaptıkları, milletleri kurtarmaları erkeğe bakış açısını daha değerli kılmıştır. Örneğin; Oğuz Kağan destanındaki erkek kahramanın ejderi öldürmesi, Ergenekon'da demirden dağın eritilerek sınırların genişletilmesi bir erkeğin icraatıdır. Dede Korkut hikâyelerinde de herkesin akıl danıştığı, çocuklarına isim koyduğu,

²⁹ Aslan, age., s. 51

Hakan'ın bile sığınp akıl aldığı Dede Korkut, bir erkektir. Aile yapılarının oluşumunda bile erkek egemenliği hissedilir.

Ataerkil ailenin temelini oluşturan egzogami ve kız kaçırma geleneği, Türkler' de uzun süre, bazı yerlerde günümüze kadar devam etmiştir. Bu adetlerin kalktığı yerlerde de hala izleri görülür. [30] Kızlarını başka kabilelerden erkeklerle evlendiren, kız alıp kız veren ve bunu yaparken kızların fikirlerine, duygularına danışmayanlar ise yine erkeklerdir. Kızların kaderlerini çizen, belirleyen erkeklerin üstünlüğü bu noktada yine belirginleşmiştir.

Ataerkil bir toplum olmamıza rağmen özellikle Eski Türkler' de kadına önem verilmiştir. Dünyaya baktığımızda ise bu konuyla ilgili çeşitli tablolar ortaya çıkmaktadır. İngiltere' de 10. asra kadar erkekler eşlerini satabilmiştir. Hıristiyan âlemi kadını şeytan olarak görmüş, yine İngiltere' de kadınlar mundar varlıklar sayıldığı için İncil'e el sürdürülmemiştir. Birçok anlamda özgürlüğü kısıtlanan kadınların yaşadıkları, türkölere, filmlere konu olmuştur.

Altay-Yenisey ve Kazak boylarındaki bir gelin türküsü şöyledir:

Atam denilen beni altı kadeh rakıya sattı.

Anam denilen beni iki kadeh rakıya sattı.

Yad ellere verdiler beni,

Kendileri bana yad oldular...[31]

Görüldüğü üzere kızların kader resimleri çizilirken onların ne düşündükleri önemsizmiş, erkekler onlar adına karar vermiştir. Kurban muamelesi gören kızların duygularına sadece türkölere tercüman olmuştur. Yukarıdaki dörtlükte istemeden evlendirilen bir kızın duyguları dile getirilmiştir.

³⁰ Türkölere, age, s. 175

³¹ Türkölere, age, s. 175

Başkurt kızlarının düğünün son günü, yani gidecekleri günü matem gününe çevirdiklerine, ölümlere ağıt söyler gibi kırk-elli kızın bir ağızdan türkü söylediklerini anlatmaktadır ki, bu türkülerden birisi şöyledir:

İpek kuşak, kunduz börkü sen almışsın atam ay!
Altı ala kısrağa sen satmışsın atam ay!
İpek çarşaf, tilki kürk sen almışsın anam ay!
Gümüş eyer, gök aygır sen almışsın ağam ay!
Gelen yavçı gitmez miydi sen satmışsın ağam ay! [32]

Bu türkü de kızların baba ocağından ayrılırken kalplerinden kopup gelen ve dudaklarından dökülen, bir nevi hayatlarının, kaderlerinin haritasını çizen, yol gösteren kelimelerle örülüdür. Bu kızlar ve kadınlar babalarının; yani bir erkeğin iki dudağı arasında bir hayata sıkışıp kalmışlardır. Bütün bunlar ataerkil toplumların oluşmasına katkıda bulunmuş, erkek egemenliğini perçinlemiştir.

Töreler, gelenek ve görenekler ataerkil toplumlarda belirleyici öğelerdir. Törelerin her biri erkek egemenliğine zemin hazırlamış onları haklı kılmıştır. Özellikle Eski Türk toplumlarında töreler uyulması zorunlu, yaşamı düzenleyen vazgeçilmez kurallar bütünüdür. Kadını, erkeği herkes onlara itaat etmek zorundadır. Öyle ki etmeyenler cezalandırılacaktır.

Kaçırılan veya alınan kız, kabile tanrılarına, kabilenin cedd-i alasına yabancı sayılmış ve bu yüzden birçok yasakla çevrelenmiştir. Bunlardan bir kısmı, örneğin; gelinin kayınbaba ocağına secde etmesi âdeti, evin tör tarafına geçme yasağı vardır. Gelinler, kocanın atalarının, kabile mensubu erkek akrabalarının adını ağzına alamazlar. Evin tör tarafına ve kutsal ata ocağına yaklaşma yasağı, ancak cedd-i alaya kurban ayini yapma suretiyle onun özel izni alınarak kalkabilir. [33] Bu durumun yansımaları varlığını hala günümüzde sürdürmektedir. Günümüz toplumlarında özellikle ülkemizde kırsal kesimlerde kadınlar kayınbabalarının çocuklarının, kocasının ve erkek

³² Türköne, age, s.175

³³ Türköne, age, s.176

akrabalarının adını zikredemez. Bu tip gelenekler erkek egemenliklerinin hâkim olduğu toplumların tipik özellikleri haline gelmiştir.

Görülüyor ki dışarıdan getirilen kadın eve en sonra geldiği için bir anda kabullenilmez. Mutlaka yabancı muamelesi görür. Hane içindeki tüm erkekler ona, bunu hissettirir.

O günden bu güne, büyük değişimler olsa da eski sistem farklı bölgelerde ve farklı şekillerde hala varlığını sürdürmektedir. Pek çok baba taraflı yerleşimde olduğu gibi çocuklar, baba ya da babanın erkek akrabalarının yönettiği bir ev halkı ortamında büyümüşlerdir. [34] Geleneksel düzende yetişen bu çocuklar gelecek ataerki düzenlerin mirasçıları olmuştur.

Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, zamanlarının çoğunu evin dışında çalışarak, çamaşır yıkayarak ve çocuklara bakarak geçirirler. Erkekler ise kamusal alanda ailenin geçimini sağlamakla yükümlüdürler.

Her ne kadar erkekler köyleri korumak ve kadınlara tarlalarını temizlemekte yardım etmek için evler ve çitler inşa etseler de en önemli işleri köyden uzaktadır. Bu faaliyetlere örnek olarak, avcılık, balıkçılık ticaret, savaçılık gibi meslekler gösterilebilir. [35] Bu mesleklerin her biri erkek hâkimiyetini sağlamlaştırmada dayanak olmuştur. Erkeklerin bu işlerle meşgul olmaları onların egemenlik sahalarını genişletmiş, güçlerine güç katmıştır.

Aile içinde erkeğin egemenliği her şekliyle hissedilir. Evin erkeği gelmeden yenmeyen yemekler, erkekten sonra eve gelinmemesi, kayınbabasının yanında eşinin adını söylemeyen oğullar, çocuklarını kayınbabasının yanında sevmeyen aile yapıları Türk toplumunun içine yerleşmiş yaşam biçimleri olup yaygınlığı da su götürmez bir gerçektir. Kadınların erkeklerden sürekli çekindiği ve kendini sakladığı bir toplumda kültürün ve yetiştirilme tarzlarının ehemmiyeti büyüktür. İnançların ve yaşayışın getirisi olarak Türk toplumunda, daha doğrusu İslam dinini benimsemiş Müslüman âlemlerinde

³⁴ Hawland, age., s. 316-317

³⁵ Hawland, age., s. 345

kadının erkeğe mahrem sayılması, haremlik-selamlık anlayışının oturmuş olması erkeği ön plana çıkarmış, beraberinde ataerkil yapıyı da getirmiştir.

Çağdaş toplumlara baktığımız da ise değişen ve gelişen dünya koşulları, teknoloji, kuşak farklarının oluşması kadına özgür bir dünyanın kapılarını açmıştır. Kendine güvenen, ayakları üzerinde duran kadınlar çağdaş toplumların çağdaşlık kriteri olmuştur.

BÖLÜM 2

2. KADIN VE ATAERKİL DÜZEN

2.1 Aile ve Kadın

Eski Türkler, göçebe yaşam tarzıyla hayatlarını sürdürmüştür. Bozkır kültürüyle yoğrulmuş Türkler, aile kavramını da çok önemsemişlerdir. Eski Türklerde aileye Oguş adı verilmiştir. Oguş, devlet olmanın temelini oluşturmuştur. Türkler yıllar yılı aile birliğini korumak için mücadele vermiştir.

Türk topluluklarında genellikle kalabalık aile yaşantıları hâkimdir. Anne, baba, çocuklar, kadının ya da erkeğin anne ve babası. Yaygın olarak görülen ise erkeğin anne ve babasının ailede yer aldığıdır. Bu durum bizlere Türk aile yapısında erkeğin baskın olduğunu ve ataerkil bir anlayış olduğunu göstermektedir. Çocuklar bir müddet aileleriyle yaşadıkdan sonra başka bir çatı altında yuva kurarak aileden ayrılırlardı. Özellikle erkek çocuk için daha fazla hazırlık yapılırdı. Erkeğe düşen miras kıza göre daha fazlaydı.

Türk ailesi erkek tarafından kurulurdu. Bazı evlenmelerde erkek tarafı kız tarafına “kalın” adı verilen bir bedel öderdi. Hayvan, gümüş, altın, değerli taşlar her biri kalın olarak verilebilirdi. Kalın bir nevi kadına verilen evlilik teminatı gibiydi. [36]

Kadın evlenip geldikten sonra erkeğin ailesinin bir ferdi haline geliyordu. Kocasını ölünceye kadar artık o ailenin bir bireyi olarak yaşamına devam ederdi. Fakat kadının kocasını öldükten sonra kadının dul, çocuklarının sahipsiz kalmaması için kayını ile evlendirilen kadınların dramı hem filmlere, hem türkölere, hem de haber programlarına konu olmuştur.

³⁶ <http://www.antropoloji.net/sosyal/alanaras/ulukoy/ulukoy008.pdf> (Erişim tarihi: Ekim 2010).

Bu uygulama hala Türkiye'nin kırsal bölgelerinde varlığını sürdürmektedir. Şanlıurfa yöresine ait söz ve müziği Arif Çelik' e ait "Ölmem mi?" türküsü, 1968 yılında çekilen ve 1969 yılında Adana Altın Koza Film Festivalinde ve Antalya Altın Portakal Film Festivalinde ödül alan başrollerini Tugay Toksöz ile Fatma Girik'in oynadığı Behçet Kemal Çağlar'ın öyküsünden derlenen Ezo Gelin filmi bu konuyu ele alan yapıtlardır.

Evin en küçük oğlu, evin varisi olarak sayılırdı. En son evlenmesi gereken küçük oğlan evlendikten sonra da anne ve babalarına ölümlerine kadar bakmakla yükümlüydü. Ailenin ortak malında ve mal paylaşımında söz sahibi olan yine küçük oğlandı.

Türk aile yapısında özellikle eski çağlarda aile yapısı içinde herkesin bir rolü olduğu ve genellikle kadına şiddet uygulanmadığı bilinmektedir. Karısıyla ve çocuklarıyla karşılıklı hoşgörü çerçevesinde yaşayan aileler çoğunluktadır. Baba aile üyeleri üzerinde sonsuz yetkiye sahiptir. Anne ise evde üzerine düşen görevleri yaparken çocuklarının yetiştirilmesinden sorumludur. Babaya aile üyelerinin hiçbir itirazı olmazdı, olamazdı. Ailede baba hâkim güçtür; fakat çocukların gözünde anne sonsuz saygı gösterilen ve sözü dinlenen kişidir.

Eski Türklerde kadına kötü muamele yapılmazdı. Kadını döven erkekler ayıplanırdı. Fakat kadın zina yapmışsa bu durum ahlaki değerleri zedelediğinden en ağır şekilde cezalandırılırdı. [37] Günümüzde töre cinayetlerinin temelini bu anlayış oluşturmaktadır.

Anadolu coğrafyasının çetin şartlara sahip olması ve ülkemizin büyük bir bölümünde bozkır kültürünün hâkim olması kadınların erkek gibi yetişmelerine vesile olmuştur. Kadınların pantolon, içlik yün don, gömlek ve ceket giydikleri bilinmektedir. Fakat, zaman ilerleyip yaşam tarzları değiştikçe kadınlar kendilerine özgü giysileri giymişler ve zarafet sergilemişlerdir. Mustafa Kemal'in kılık-kıyafette yaptığı inkılâp ise Türk toplumunu modern bir forma büründürürken Türk kadını da modern ülke kadınlarıyla denk duruma getirmiştir. Mustafa Kemal'in, kadınlara yönelik yaptığı en

³⁷ http://dls-int.net/turk_toplumunda_sosyal_yapi.htm (Erişim tarihi: Ekim 2010).

önemli ve kapsamlı çalışma Medeni Kanun'dur. Yeni Türk Cumhuriyeti, özellikle Osmanlıdan gelen ve kadına pek de önem vermeyen yapıyı yıkmak için kadınlara söz sahibi olacakları alanlar açmıştır.

Mustafa Kemal döneminde yapılan yenilikler arasında kadının yeri önemlidir. Bu anlamda yapılan en önemli faaliyet 1926' da meclisin tek oturumda oybirliği ile kabul ettiği Medeni Kanundur. Medeni Kanun İsviçre' den alınmıştır. Türk sosyal yaşamına, özellikle kadınların yaşam koşullarına ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair köklü değişiklikler içermektedir. Medeni kanuna göre kadınlar erkeklerle eşit konuma getirilmiştir. Bu kanunla beraber kadınlara sosyal ve hukuki haklar tanınmış, kadınlar önemsenmiş ve artık toplumda, iş hayatında, siyasette, yönetimde kadınların sesi yükselmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ve kadınları, kadınlara verilen bu haklardan ötürü çok dikkat çekmiştir. Özellikle 1934'te gelişmiş diyebildiğimiz birçok ülkede olmamasına rağmen kadına oy kullanma hakkını verilmesi takdire şayan bir durumdur. Bununla birlikte sayıları az da olsa kadınlar parlamentoda ki yerlerini almışlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde Türk kadının oy kullanma hakkına sahip olmasına karar verileceği günün sabahında Atatürk, Afet İnan'ı uyandırmış onun bu karara bir teşekkür ediş gibi ülkenin bütün kadınları adına İsmet İnönü' nün elini öpmesini istemiştir. [38]

Mustafa Kemal Atatürk, her fırsatta kadının başının açık olmasını savunuyor, Avrupalı kadınları kötü yönleriyle örnek almamaları gerektiğine dikkat çekiyor ve Türk kadınının kendine mahsus olan tevazu ve saygınlıklarını korumalarını istiyordu. [39] Mustafa Kemal, kadınların yeni Türk Cumhuriyetine giyimleriyle, kuşaklarıyla, konuşmalarıyla ve tavırlarıyla örnek olmalarını istemiş, bu yönde yeniliklerine devam etmiştir.

³⁸ T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine (Cedaw) Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu**, s. 31

³⁹ Saraçgil, age, s. 247

Mustafa Kemal eğitimde reformlar yapmış, Tevhid-i Tedrisat kanunuyla ilköğretimi zorunlu kılmış ve Köy Enstitülerinin açılmasına ortam hazırlayarak eğitim ordusunu oluşturmaya çalışmıştır. Artık bu, milli bir dava haline gelmiştir. Mustafa Kemal, kadınları hep kendi gözünün gördüğü açıdan değerlendirmiştir. Atatürk: "Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir." Mustafa Kemal, bir ülkenin uygarlık seviyesinin en üst noktasına hem erkek hem de kadınla ulaşılacağına farkındadır. Bundan sonra izlenecek yol kadının eğitimi baz alınarak çizilmiştir.

2.2 Temelde Başlayan Yenilik (Aile)

1926'da hazırlanıp kabul edilen Medeni Kanun sadece kadını değil, aileyi de kanatları altına almıştır. Medeni Kanun, dini ideolojilerle yaşayan aileleri laik bir formata büründürmeyi başarmıştır. Medeni Kanun Türk gelenek ve görenekleriyle yenilikçi anlayışı sentezlemektedir. Yeni Türk ailesini, temelinde millî duyguların yer aldığı modern bir havaya büründürmektedir.

Yeni Türk Cumhuriyetinde kadına yönelik yapılan reformlar geleneksel Türk aile yapısının profilini de değiştirmiştir. Kadının yalnızca çocuklara bakan, çocuk doğuran varlık olması anlayışından herkes uzaklaşmış; beraberinde erkeğe yönelik bakış açısı da değişmiştir. Artık kadınlar da evin dışına çıkmış, iş hayatına atılmış çeşitli devlet kurumlarında ve özel kurumlarda çalışmaya başlamıştır. Bundan önce Türk ailesi dış dünyadan izole edilmiş bir aileydi.

İsviçre Medeni Kanunu kabul edilince Türk ailesi modern bir yapıya kavuşturulmuş, erkeğin baskın otoritesi şiddetle reddedilmiştir. Evlilik kurumunun ciddi bir yapıya sahip olduğu vurgulanmış; çökeşliliğe, köleliğe karşı çıkılmıştır. Evliliğe bir yaş sınırı getirilmiş, boşanma durumunda ekonomik olarak mağdur olan tarafa rahatlatıcı imkânlar sağlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2001 yılında kabul edilen yeni bir yasayla birlikte edinilmiş malların paylaşımı gereğince kadın

eşinden boşandıktan sonra da güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Böylece kadın tek başına kaldığı hayatta biraz daha rahat nefes almıştır.

Haksızlığa uğradığını düşünen kadın bunları ortadan kaldırmak için çaba sarf etmeye başlamıştır. Kadın, erkek tarafından haksızlığa uğradıkça kendine yapılan eşitsizlik tavırlarını ortadan kaldırmak için bazı karşı ataklar geliştirmiştir. “Feminizm Hareketi” bunlardan biridir. Feminizm hareketi ilk olarak Batı’da ortaya çıkmış, 1980 yılından itibaren de Türkiye’de etkili olmuştur. [40] Feminizm, normun erkek olduğu kabul edilen ataerkil toplumlarca dışlanan kadının aşağılanışını, sömürülüşünü, ezilişini ortadan kaldırmaya çalışan ve bu durumun farkında olan bir kadın hareketidir.

Medeni Kanun evlilik serüveninde kadınla erkeği eşit konumda değerlendirmiş, yine de erkeğin sağlam yerine saygı duymuştur. Daha evvelinde kadının boşanma hakkının olmadığı, boşanma eyleminin bile erkeğin üç defa “boş ol, boş ol, boş ol” demesiyle sonlandırıldığı ilkel bir evlilik anlayışında kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik daha belirginleşmiş, kadın hak ve hukukun olmadığı bir ortamda evliliğini sürdürmeye çalışmıştır. Karısından boşanan adam bu sözleşmeyi tek taraflı fesh ederken mağdur olan kadın hiçbir hak alamadan hayatına devam etmeye çalışmıştır. Kadının ve erkeğin ortak ürünü olan çocukların bile velayeti direkt olarak babaya verilmektedir. Kadın evlendiği andan itibaren kocasının soyadını kullanmaya başlamış ve esaretin ilk hamlesi böylece gerçekleşmiştir.

Kadının en önemli kimliği öncelikle analıktır. Mustafa Kemal Atatürk, kadının en birinci vazifesinin öncelikle analık olduğunu ifade etmiş bütün değişimleri bu duygu üzerine kurmuştur. Burhan Göksel Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk kitabında kadının birinci görevinin analık ve kahramanlık olduğunu vurgulamış, bunun doğal ve geleneksel kültürün kadına kazandırdığı şahsiyet olduğunu söylemiştir. [41]

⁴⁰ Necla Arat, **Türkiye’de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, 1992 s. 51-52 (Nermin Abadan Unat’ın yazısından alınmıştır.)

⁴¹ Burhan Göksel, **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 107

Mustafa Kemal Atatürk ve Yeni Türk Cumhuriyeti kadının eğitimine de çok önem vermiştir. Atatürk bu durum için şu sözleri sarf etmiştir:

“Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bu günün anaları için evsafı lâzımevi haiz evlat yetiştirmek, evlatlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak, pek çok yüksek evsafın hamili olmaya mütevakıftır. Binaenaleyh kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.” [42] Anlaşıldığı gibi kadına büyük görevler düşmektedir. Dünyaya getirdikleri çocuklarının ilk eğitmenleri olan kadınlar bu görevi layıkıyla yerine getirmelidirler. Bu çok önemli bir husustur. Kadın bunu ancak ve ancak eğitimle başaracaktır.

2.3 İnkılâplar ve Ataerkil Yapı

Yeni Türk Cumhuriyeti ve Atatürk inkılâpları kadın ve erkek arasındaki köprüleri yıkarken bir yandan da hem kadının hem erkeğin toplumsal statü ve yerlerini tekrar tayin ediyordu. Bu değişim kolay olmamakla birlikte bir anda da yerleşmesi beklenemezdi. Öyle ki 1970’lerin sonuna doğru her şey erkek egemenliğiyle açıklanmaktaydı. Erkek egemenliği basit bir sınıflı toplum olmaktan ziyade bu bir ezilme durumuydu. [43] Ataerkillik, bir sınıf anlayışı değildir. Fakat kadının köleleştirilmeye çalışıldığı bir düzendir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan inkılâplara ülkenin her kesiminden destek gelmiş, Türk Edebiyatındaki eserlerle de bu inkılâp hareketine destek verilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında yazılan romanlarda da bu konu hâkimdir. Edebiyatımıza yansıyan kadın-erkek ilişkilerini birkaç eserde görmek ve incelemek mümkündür. Reşat Nuri Güntekin, eserlerinde kadın-erkek ilişkilerine değinmiş; kadındaki ilk değişim hareketlerini romanlarında işlemiştir. “Çalığışu” adlı romanında kadındaki değişimi ve yeniden doğuşu Feride karakteriyle karşımıza çıkarmıştır. Feride

⁴² Saraçgil, age., s. 251

⁴³ German, age., s. 199

milli edebiyatın, yeni cumhuriyetin önerdiği kadın modelini sergileyen örneklerden biridir. Feride, anne ve babası olmamasına rağmen Fransız Kolejine gitmiş, özgürce büyümüş bir kızdır. Teyzesinin oğluyla yaşadığı bir aşk kırıklığından sonra kendisini eğitime adanmış, Anadolu'nun köylerine öğretmen olarak gitmiştir. Sınırlarını aşan, çocuk doğurmaktan, ev işleri yapmaktan başka işleri de olan kadın artık toplumda öğretmendir, doktordur, hemşiredir...

Kadındaki değişim rüzgârları esmeye devam ederken, toplumun değerlerine ve toplumun erkeğe bakış açısına tekrar tekrar dikkat çekmek gerekir. Erkeğin koruyuculuğu ve toplumun bakış açısı değişime rağmen; erkek hala hükmünü sürdürmektedir. İçinde yaşanılan toplumsal koşullar hızla değişse bile toplum çok büyük bir problemle karşı karşıyadır. Töreler... Törelere değişmemesi değişimi de kimi zaman gölgede bırakmıştır. Bir yandan modernleşmeyi yaşayan toplum bir yandan da geleneklerin tutsağı olmuştur. Bu durumu tetikleyenler ise kadının Sosyo-ekonomik durumu ve kültürel yaşamıdır. [44] Erkeğin yıllarca egemen olduğu ve törelere çok içten yaşandığı bir toplumda erkeğin yerini değiştirmek elbette kolay olmamıştır.

Erkeklerin egemenliğinden, baskılarından bunalan kadınlar 1980'li yıllardan itibaren kendi dünyalarını ve kimliklerini oluşturma mücadelesi içine girmiştir. Ekonomik ve politik yönden güçlü olan erkek giderek güçlenmiş, ataerkil anlayışlı aileler her yeni kuşağa sistemini aktarmış ve her yeni kuşak da yeni yöneten erkekler ve yönetilen kadınları yetiştirmiştir. Kadını eve hapsedmeye çalışan erkek evin dışarıya açılan yollarını kapadıkça gücünü arttırmıştır.

Türkiye'de Feminizm hareketi 1980 yılından sonra ortaya çıkıp hareketlenmiştir. [45] Özellikle toplumun ileri gelen sosyologları bu anlamda yayınlarıyla kadınlara yardımcı olmuştur. Anadolu'da yaşayan evinden ve tarlasından başka bir mekan tanımayan kadın da, İstanbul, Ankara gibi metropol şehirlerin varoş semtlerinde yaşayan kadının ortak bir yanı vardır. Her ikisi de erkek egemenliğinde yaşamaktadır ve gün be gün haksızlığa uğramaktadır. Fakat değişen sosyal, politik ve ekonomik şartlar

⁴⁴ Oral, age, s. 228

⁴⁵ Necla Arat, **Türkiye'de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, 1992, s.99 (Prof.Dr. Günsel Kaptagel –ilal yazısından alınmıştır)

geliştikçe ve yerleştikçe kadın dünyasında değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. Değişen Sosyo-politik ve ekonomik koşullar toplumda birtakım değişimleri de zorlamıştır. Değişen toplumlarda insanlar arasındaki ilişkiler de hızlı bir şekilde değişmiştir.

2.4 İş Hayatında Kadının Tarihi

Kadınların çalışma hayatında yer almalarını tarihsel olarak incelediğimizde ataerkil toplumlarda aşağılanmış bir görüş karşımıza çıkar. Kadın tarlanın dışında hiçbir kamusal alanda yer almamıştır. Kadının hayatı ev içiyle tarla arasındadır. Erkekler asker, politikacı ve buna benzer her mesleği icra edebilmiştir, kadın ise yalnızca evde oturup, çocuklara bakmış, erkeğine hizmet etmiş ve onun sözünden asla çıkmamıştır. [46] Durum böyle olunca kadının erkek karşısındaki aşağı durumu kaçınılmaz olmuştur.

Kadınların kalıplarından çıkıp gelişen dünyaya ayak uyduran varlıklar olmasına engel olan sebepler vardır. Toplumun kadına yüklediği sorumluluklar, kadının yolunu kesen barikatlardır. Her toplumda kadın ve erkeğe biçilmiş roller vardır. Kimi toplumlarda bunlar kolay değişirken kimileri bu konuda daha serttir.

İpek İlikkarcan ise bu konuyla ilgili düşüncelerinde şunları söyler:

Kadınların istihdamını engelleyen bir diğer önemli etmen ise kadınların ev dışında özgür hareketlerini kısıtlayıcı kültürel ve töresel uygulamalardır. İstanbul’ da yapılan bir saha araştırmasında, ücretli bir işte çalışmama nedeni olarak, kadınların (%36)’ sı erkek bir aile üyesinin engel olduğunu; (%25)’i ev içindeki sorumluluklarını sebep göstermiştir. Kadınların düşük seviyelerde seyreden istihdamının diğer sebepleri arasında; kadınların, kadın işleri olarak kalıplaştırılmış düşük ücretli, sosyal güvenliği olmayan sektörlerde yoğunlaşması; kadınların beceri, eğitim ve iş deneyimi seviyelerinin düşük olması ve en son olarak işyerinde hiç de ender rastlanmayan cinsel

⁴⁶ Hanri Benazus, *Geçmişten Günümüze Kadınlar ve Kadınlarımız*, Bizim Kitaplar Yayıncılık, İstanbul 2008 s. 279

taciz olgusu sayılabilir. [47] İnsanlığın ilk zamanlarında daha iyimser bir tabloyla karşılaşmak mümkünken ilerleyen zamanlarda kadının iş hayatına girmesi aynı zamanda daha farklı sorunlarla karşı karşıya gelinmesine sebep olmuştur.

Kadının ataerkil toplumlarda hor görülme durumu tam tersine çağdaş olmayan toplumlarda kadınlar en fazla savunulan varlıklardır. Erkeklerin avlanmaya bağlı olmaktan kurtulmaları ve daha çok üretmeleri kadınlar sayesinde olmuştur. Kadınlar sayesinde gelişen tarım aletleri erkeğin çiftçilik yapmasına olanak sağlamıştır. Öyle görülüyor ki toprakta işçi olarak çalışan kadın ilk dönemlerde kendi egemenliğini kurmayı ve bir süre muhafaza etmeyi başarmıştır. Oysa değişen koşullar sebebiyle zaman ve şartlar kadının aleyhine işlemiştir. Kadının hâkimiyetini neden kaybettiğini tezimizin ilk bölümlerinde açıklamıştık. Aslında erkekler, hâkimiyetlerini ve ilerlemeyi kadınlara borçludurlar. Başlangıçta erkekler kadınların yardımcısıydı. Daha sonra kadınların başlattıkları pek çok işi üstlendiler ve geliştirdiler. Örneğin, kadınların buldukları fırın ve sobaları geliştirerek bakır, altın, demir gibi topraktan çıkan madenlerin eritildiği döküm evlerini oluşturdular. Böylece insanlar uygar çağlara doğru adım attılar. [48] Kadınlar, insanlığın gelişmesi ve ilerlemesi için çok emek harcamıştır. Emek dediğimiz kavram insanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Ataerkil kuralların inadına ilk zamanlarda emek kadınların elindeydi. İlk çiftçi, ilk mimar, ilk öğretmen, ilk sanatçı, ilk dilbilimci, ilk doktor, ilk hemşire hep kadındır. Yalnızca mutfak ve çocuk bakımı değil fabrika, laboratuvar, klinik yöneticileri olarak karşımıza çıkmışlardır.

Görülüyor ki kadınlar sadece çocuk doğuran biyolojik bir varlık değildir. Kadınları, yaşamın tasarlayıcısı olarak görmek de mümkündür. Anaerkilliğin olduğu zamanlarda toplumda herhangi bir ayrımcılık yoktur. Bir cinsiyet grubu diğeri üzerinde otorite sahibi olmamıştır. Öyle görülüyor ki anaerkillik insanlığın ilk yıllarında var olmuş bir olgudur ve hiçbir zaman erkeği bir alt sınıf olarak görmemiştir.

⁴⁷ İpek İlikkarcan, **Kentli Kadınlar ve İş Hayatı**, İstanbul 1998, s. 98

⁴⁸ Evelyn Reed, **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-I**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1982, s. 176

2.5 Ataerkilliğin Din İle Olan İlişkisi

Kadınlar ve erkekler üzerinde toplumların mensup olduğu dinlerin anlamlı bir yeri vardır. Özellikle kadın ve din arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Birçok düşünür dinlerin kadınları baskı altında tuttuğuna inanır.

Birçok erkek kadınların kamusal alanda olmaması için mensup oldukları dini araç olarak kullanıp bütün ahlaksal değerleri kadının bedeni üzerinde somutlaştırırlar. [49] Kadın bedenini ve namus anlayışını bir merkezde toplayıp ayıp denilen kavramı ortaya çıkaran erkekler din sayesinde kadını baskı altına almışlardır. Bir nevi dini, ataerkilliğin haklı sebebi haline getirmişlerdir. Durum böyle olunca kadın namus sembolü olarak görülmüş ve bu sebepten hep bir erkek tarafından baskı altında tutulmuştur. Kadınlar artık giyimleriyle, oturmalarıyla, kalkmalarıyla göz önünde olmuştur.

Evrendeki semaî dinlerin erilmerkezciliği (ataerkilliği) sağlamlaştıran ve meşrulaştıran bir etkisi olmuştur. Dinler kadını gözeten ve sakınan maneviyatlardır. Musevilikten başlayarak tek tanrılı dinlerin birçoğunda peygamberlerin erkek oluşu, ilk yaratılan insanın Âdem ve ondan yaratılan Havva söylemleri ataerkilliğin var oluşunun kanıtı olarak kabul edilmektedir. [50] İslamiyetin dışında bazı dinlerde tanrının erkek olduğuna inanılmaktadır. Örneğin; Hıristiyanlıkta tanrının erkek olduğu kabul edilmekte ve Meryem'den olan İsa da tanrının oğlu olarak bilinmektedir.

İslam dininde tanrının erkek olduğuna dair herhangi bir ifade yoktur. Aksine, Kuran'da Tanrının cinsiyetinin olmadığı doğmadığı, doğurulmadığı ifade edilmiş; hatta bunu iddia edenlerin günahkâr olduğu özellikle vurgulanmıştır. Oysa Hıristiyanlıkta ve Musevilikte Tanrının erkek olduğu, Hz. Meryem' in kutsal bir erkek ruh tarafından gebe bırakıldığı inancı hâkimdir. Hıristiyanlık ve Musevilikte erkeğin üstünlüğünü ön plana çıkarırken, Kuran-ı Kerim' de kadına değer veren ayetler mevcuttur.

⁴⁹ French, age., s. 21

⁵⁰ Türköne, age, s.53

Kuran-ı Kerim' den Bazı Sureler ve Muhtevaları Şöyledir:

Bakara Suresi Sure No: 2 Ayet: 236–237–240–241

Boşanan kadına verilecek maddi haklar ve tazminat.

Nisa Suresi Sure No:4 Ayet:4

Kadına verilecek maddi haklarda cömert davranılması.

Nisa Suresi Sure No: 4 Ayet:34

Karı-Koca ilişkilerinde doğruluk ve sadakatin önemi.

Nisa Suresi Sure No:4 Ayet: 124

Cennete girebilme de kadın ve erkeğin eşitliği.

Nisa Suresi Sure No: 4 Ayet: 129

Kadına karşı erkeğin adil davranması gerektiği.

İslam dininin kadınlara bakışı biraz daha farklıdır. Bu durum İslamiyetlin kadınlara yaklaşımını eleştiri konusu haline getirmiştir. Örneğin, Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi ve Bölüm Başkanlığı görevlerini yürüten Binnaz Toprak İslamiyet kadın ilişkisini şu sözlerle yorumlar:

Aslında, islamiyette kadınların rasyonel düşünceye yakınlıklarına olan inanç o kadar zayıftır ki, Kuran ancak iki kadının tanıklığını bir erkeğinkine eşit saymaktadır. Ayrıca Kuran' da erkeklerin kadınlara kıyasla daha üstün oldukları açıkça belirtilmiş ve bu ayet bazı Müslüman düşünürler tarafından kadınların kamu görevlerini üstlenebilmek açısından hem kafaca hem de bedenen zayıf olduklarının Allah tarafından kanıtlandığı şeklinde yorumlanmıştır. İslamiyet'in kadın üzerinde birtakım kısıtlamalarının olduğu doğrudur; fakat şu da bir gerçektir ki kadına en fazla değer veren ilahi dinlerden birisi de islamiyettir. Erkeğin yanında değerli olan özel bir varlıktır

kadınlar. [51] Kadın haklarını gözeten ve kollayan değerli bir dindir İslamiyet. İslamiyet kadına ve onun dünyasına önem veren saygı duyan ilahi bir dindir. Buna inananların sayısı da oldukça fazladır.

İslamiyet'te kadının erkeğin sol kaburga kemiğinden yaratıldığını da ifade eden ayetler vardır. Ayrıca Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten kovuluşu gibi bilgiler İslam toplumlarında erkek egemenliğini haklı gösteren bir malzeme olarak hiçbir zaman kullanılmamıştır. Aksine, İslam dini bu durumları daha haklı gerekçelere büründürmüştür. Havva ve Âdem' in cennetten kovuluşlarında durum kadının lehine ifade edilmiştir. Cennetten kovuluşun sebebi Havva'nın kıskırtmaları değil şeytanın entrikalarıdır. İslam dininin kadını mukaddes ve mahrem sayması onu erkekle aynı ortamlarda bulundurmaya çok da onaylamaması İslam dininin yanlış anlaşılmasına sebep olabilmektedir. Oysa İslamiyet kadın bedenini doğuştan gelen estetik yönüyle gizleme eğilimindedir. Amacı, erkeği, kadından üstün tutmak değildir. Oysa insanların dini bu şekilde yorumlaması ataerkilliği perçinlemek adına olmuştur.

İslam dininin ataerkilliği tetikleyen bir anlayışa sahip olduğunu düşünenlerin yanında kadını değerli kılan ilahi bir güç olarak gördüğüne inananlar da vardır. Neticede insanların mensup oldukları dinlerin, inanışların ataerkil yapıda etkin bir rolü vardır, bu durum göz ardı edilemez. İncelenen masallarda İslam dininin kadına bakışını vurgulayan, ifade eden ayrıntılar bulunmaktadır. İslam dininin kadına bakışını doğru algılamamız masallarda da kadın ve erkeğe ilişkin doğru tespitler yapmamıza yardımcı olacaktır.

2.6 Ataerkillik ve Devlet Otoritesi

Müslüman ülkeler arasında Türkiye, kadına en fazla değer veren ve bunu en erken tarihlerde başlatan ülkedir. Mustafa Kemal Atatürk' le başlayan değişim hareketleri ülkeyi çağdaş bir çizgiye taşımış, savaşın acılarını, yıkıntılarını ve

⁵¹ Deniz Kandiyoti, **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar**, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 66

gözyaşlarını unutturmaya çalışmıştır. Yeni Cumhuriyet elbirliğiyle, kadın-erkek hep beraber kurulmuştur.

Kadınlara verilen ilk siyasi haklar 1930 yılında gerçekleşmiştir. Yerel seçimlerde oy kullanma hakkı verilerek ilk adım atılmıştır. Devlet idaresinde artık kadınlara da hak tanınmış onlar da söz sahibi olmuştur. Bir dönem kadınların nüfus sayımına dâhil edilmemesi düşünüldüğünde ne kadar büyük değişimlerin yaşandığını kestirmek zor değildir.

Toplumsal ayrışmaların yaşanmadığı insan gruplarında yenilikler daha kolay bir zeminde gerçekleşmektedir. Toplumsal sınıf ayrılıklarının olduğu toplumlarda kadın-erkek arasındaki fark daha da belirginleşir. Türkiye bu anlamda şanslı bir devlettir; çünkü hiçbir zaman toplumsal sınıf ayrımı yaşanmamıştır. Türkiye, hiçbir ülkeyi sömürgesi altına almamıştır. Bu sebeptendir ki Türkiye kadınlara yönelik yapılan reformları çabuk kabul etmiş, çabuk benimsemiş, çabuk hazmetmiş ve başarıyla gerçekleştirmiştir. Oysa bazıları Türkiye’de kadınlara yönelik yenilikleri yetersiz ve yüzeysel bulmuştur. Bu görüşün doğruluğunu ya da yanlışlığını tartışmak yersizdir. Çünkü Türkiye’de kadın haklarına dair hala oturmamış uygulamalar mevcuttur.

Günümüz Türkiye’sine baktığımızda özellikle kırsal yaşamda kadınlara yönelik reformların çok da etkili olduğunu söylemek mümkün olmayabilir. Resmi nikâh yerine imam nikâhının uygulanması, imam nikâhı sonucunda doğan ve kayıtlı olmayan çocuklar, kuma getirme eğilimleri, küçük yaşta evlilik, kızların para karşılığı kendilerinden yaşça büyük erkeklere satılması bu yenilikleri anlamsız kılabilmektedir. Görülüyor ki Cumhuriyetin kuruluşunun üzerinden 88 yıl geçmesine rağmen memleketin kırsal kesim diye tabir ettiğimiz bölümlerinde kadınlar hala kendilerine tanınan yeniliklerin gerisindedir. Sebebi ise yine erkek egemenliğidir. Bu bölgelerdeki kadınlara baskı kuran erkek otoriteleri kadınların bu haklarından yararlanmasını engellemektedir. Çok daha acı bir gerçek vardır ki kadınların birçoğu bu haklardan habersiz bir şekilde yaşamlarını bir erkeğin hükmü altında geçirmektedir.

2.7 Değişim Rüzgârları

Türkiye’de kadınların özgürleşme süreci Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla başlamıştır. Bu süreçte öncelikle kadının eğitimi önemsenmiştir. Bunun iki önemli sebebi vardır. Birincisi, kadınların sosyal hayatın bütün alanlarında erkeklerle yan yana görev almalarının toplumsal ilerleme açısından önemi; ikincisi ise çocukları ilk eğiten kişinin ve onları topluma hazırlayan kişilerin kadın olmasıdır.

Kadınlarla ilgili yapılan yeniliklerde kadının özüne hiç dokunulmamıştır. Kadın üzerinde yapılan ilk yeniliklerden biri kılık-kıyafet devrimidir. Kadınların yenileşmesinin ilk modeli ise Latife Hanım olmuştur. [52]

Modern bir toplumun birtakım kriterleri vardır. Okuma-yazma oranının yüksek olduğu, ulusal gelirin yüksek olduğu, ulaştırmanın, sanayinin, sağlık koşullarının yüksek olduğu toplumlar modern toplumlardır. [53] Bunların yanı sıra en az bu kavramlar kadar önemli bir başka ölçüt ise kadınlardır. Herhangi bir toplumda kadına verilen haklar ve kadının konumu ne düzeydeyse o toplumun gelişmişliği de o düzeydedir. Bir toplumun gelişmişlik düzeyini anlayabilmek için o ülkede kadınlara ne kadar hak ve fırsatların tanındığına bakmak ele geçirilecek kuvvetli bir delil olacaktır. Bugün dünyaya baktığımızda kadına özgürlük tanımayan devletlerin geri kaldığını, gelişemediğini söylemek garip olmayacaktır. Gelişmemiş toplumlardaki kadınlar dünyaya kadın olarak geldiklerine isyan ederken, gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınlar kadın olmayı ayrıcalık olarak görmektedir. [54] Bu düşünceler kadınlara tanınan haklarla alakalandırılmalıdır.

Türkiye’de yaşanan bu değişimler tabii ki çok kısa bir sürede bütün yurdu saracak şekilde olmamıştır. Gücünü kaybedeceğinin farkına varan erkek buna engel olmaya çalışmıştır. Aile içi şiddetten en ağır töre cinayetlerine kadar kadının

⁵² Fatmagül Berktaş, **Kadın Hareketinin Kurumsallaşması, Fırsatlar ve Rizikolar**, Metris Yayınları, İstanbul 1994 s. 22

⁵³ Necla Arat, **Türkiye’ de Kadın Olmak**, Say Yayınevi, 1996 s.13

⁵⁴ Esin Örucü, **Türkiye’ de Kadın Olmak**, “Hukukta Kadın ve Son Gelişmeler”, 1996 s.21 (Necla Arat’ın Türkiye’ de Kadın Olmak kitabında bir bölümdür.)

güçlenmesini istemeyen erkek kitleleri bu süreci baltalamıştır. [55] Özellikle kırsal kesimde boy gösteren bu engel erkek anlayışı kadının giderek değişimine, meslek sahibi olmasına, saygın bir konuma gelmesine dirençli olmaya çalışmıştır.

Özellikle kadının iktisadi hayatta yer alması erkek karşısında daha güçlü bir kadın çizgisi ortaya çıkarmıştır. Kadınlar artık erkeklerle aynı iş kollarında yan yana çalışmaya başlamıştır. Kadınların tarımsal alanda %50 oranında, %4'lük bir oranda ise tarım dışı faaliyetlerde yer aldığı görülmektedir. [56]

Ülkemizde belirli bir dönemden sonra kırdan kente göçler yaşanmıştır. Ataerkillik kentteki yaşamın ilk yıllarında varlığın sürdürmüş; fakat şu bir gerçek ki her geçen yıl özellikle kadının ekonomik faaliyetlere katılmasıyla etkisini yitirmiştir. Kırdan kente yapılan göçlerde nüfusunu arttırdıkları kentlerde insanlar karmaşık bir sosyal yapının içine girmişlerdir. Bu durum aile ilişkilerini zayıflatmış artık insanlar birbirlerine egemenlik kurma yerine yaşamlarını nasıl devam ettireceklerinin çarelerine bakmaya başlamışlardır. [57] Bu karmaşık yeni yaşam şeklinde kadın, kent yaşamındaki birçok özelliğini muhafaza etmeye devam etmiştir. Değişen tek şey kır yaşamındaki tarladaki çalışmaların biraz modernize edilmiş şekliyle şehirdeki iş hayatına katılmasıdır. Bu durum kadını giderek özgürleştirmiştir. Kadınlar artık eşlerini kendileri seçebilmekte, bir birey olduğunun ve hakları olduğunun farkına varmaktadır.

Çeşitli sebeplerle oluşan göç hareketinin çoğu erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple göç edilen kentlerde erkek nüfusu kadına oranla daha fazla olacaktır. [58] Fakat genel bir çizgiyle bakılırsa kentsel yaşamın kırsal alana göre modern, demokrat özgür tarafı göz ardı edilemez. Kentlerde yaşayan kadınlar kırsal bölgelerde yaşayan kadınlara nazaran hakları konusunda daha bilinçli bir yapıya

⁵⁵ Serpil Üşür Sancar, **Doğu-Batı Dergisi; Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi**, Kasım 2004, s.14

⁵⁶ Gülten Kazgan, **Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü**, Türk Toplumunda Kadın Dergisi, Ekin Yayınları, İstanbul 1982 s. 139

⁵⁷ Tülin İçli-Aşlıhan Öğün, **Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Aralık 1988, s.18

⁵⁸ Aynur İlyasoğlu-Necla Akgökçe, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Sel Yayıncılık, 2001, s. 259

sahiptir. Yani kentlerde erkek oranının fazla olması kadınları, daha çok himaye edecekleri anlamına gelmemektedir.

Kadını en fazla koruma altına alan platform hukuk alanı olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında hukukun kadına tanıdığı çok geniş çerçeveli kurallar yoktur; fakat özellikle günümüzde kadınlara geniş ayrıcalıklar tanıyan, kadını koruyan hukuk kuralları Türk adaletinde yerini almıştır. Türk kanunlarında özellikle kadının doğurganlığına itafen ifadeler yer almaktadır. Bireyci liberalizme dayanan Türk Hukuk Sistemi'nde kadının doğurganlığı ve cinselliği denetim altına alınmıştır. [59] Türk Medeni Kanunun' da bu açıkça görülür.

Kadınla ilgili değişim hamleleri beraberinde birçok alanda konuyla ilgili araştırmalar yapmayı da gerektirmiştir. Böylece devlet otoritesi yaptığı değişiklikleri daha sağlam ve bilimsel zeminler üzerine oturtmayı amaçlamıştır. Bu çalışmalardan biri de psikoloji alanında yapılmıştır. Kadınlara ilişkin geliştirilen tutum ölçeklerinde aslında her birimizin bildiği olguları akademik formatlara büründürmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalardan bir tanesi de kadına yaklaşımı kadına düşmanca yaklaşan cinsiyet ayrımcılığı ve kadını koruma zaafından kaynaklanan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı diye ikiye ayıran bir çalışmadır. Çelişik duygulu diye de adlandırılan bu yaklaşımlardan birincisi kadına hakareti, şiddeti, önyargıları içinde barındırırken; ikincisi ise kadını yücelten, koruyan, seven, sayan bir anlayış barındırır. [60] Düşmanca cinsiyetçiliğin ataerkil toplumlarda daha sık görüldüğü, geleneksel kalıplarla beslenen bir erkek yaklaşımı olduğu araştırmaların bir diğer sonucudur.

⁵⁹ Ayşe Kurtoğlu, age., s. 77

⁶⁰ Nuray Sakallı-Uğurlu, **Türk Psikoloji Dergisi Sayı:49**, Ankara 2002, s.48

BÖLÜM 3

3. MASAL

Edebiyatımızda dil alanında çalışmalar yapmış birçok edebiyatçının çıkardıkları sözlüklerde masal tarifleri çeşitli şekillerde yapılmıştır. Örneğin; A.Vefik Paşa masal sözcüğünü mesel, hala hikâye, dasitan, menkıbe manasına fıkra ve kaziyeden ifadeleriyle açıklarken [61] Muallim Naci “Dasitan, kıssa-i meşhure “masal” bundan ibarettir.” demektedir. [62]

Şemseddin Sami ise masalı; yalnızca çocuklara anlatılan hikâyeler, inanılmayacak hikâyeler, cin ve peri hikâyesi şeklinde tanımlamaktadır. [63]

Ferit Devellioğlu masal sözcüğü için, “dokunaklı, manalı söz, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı hikâye derken” [64] Şükrü Elçin ise “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası,” şeklinde bir tanım yapmaktadır. [65]

Pertev Naili Boratav masalı şöyle tanımlamıştır: “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamen hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.”

Masal; içinde olağanüstü kişilerin, olayların, varlıkların olduğu; halk arasında yüzyıllardan beri anlatılan içinde tekerlemelerin yer aldığı zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür. [66]

Tanımlardan da anlaşıldığı üzere masallar, ağızdan ağza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan, sürüp gelen olağanüstü olay, mekân, zaman ve kahramanların olduğu sözlü anlatılardır.

⁶¹ Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmanî**, c. 2, 1877, s.1103'den Saim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 1

⁶² Muallim Naci, **Lûgat-i Naci**, İstanbul, 1890, s. 950

⁶³ Şemseddin Sami **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 1355

⁶⁴ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Genişletilmiş 12. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s. 625

⁶⁵ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 368

⁶⁶ Bilge Seyidoğlu, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “Masal” c.6, İstanbul, 1985, s. 149.

Genellikle olağanüstü kişilerden, olaylardan oluşan masallar sözlü dönemde anonim olarak karşımıza çıkar.

Masallar, mensup oldukları toplumun inanışları yaşayışları hakkında ipuçları veren önemli ürünlerdir. Masalarda insanların hayalleri, hayal ettikleri, kendileri ve insanlar için düşledikleri yaşamlar vardır. Sırça köşkler, bal ve kaymaktan çeşmeler, yemiş bahçeleri masal zenginlikleridir. Masal dünyası sihirlidir. Bir fındık kabuğuna dahi sığan dünya yedi dünyaya sığmayabilir. Harita üzerinde yerini gösteremediğimiz masal ne yerin dibindedir ne de göktedir. [67]

Masalları ikiye ayırırsak onları anlamak ve anlatmak daha kolay olacaktır. Masallar genel unsurları göz önüne alındığında hayali masallar ve gerçekçi masallar diye iki kolda incelenebilir. Mantık sınırları içinde ve olağan olaylara ve kişilere yön verenlere gerçekçi masal denirken; bütün öğeleri hayalden ibaret olanlara hayali masal adı verilmektedir. [68]

Masallar, araştırmacılarını oldukça zorlamış, tanımını sırasında kelime bulmada düşündürmüş soyut anlatılardır. Bu yönüyle her zaman ilgi çekmiş ve üzerindeki ilgiyi, gizemi fazlalaştırmıştır. Gizli olan, efsunlu olan her şey merak uyandırmıştır. Masallar, üzerinde bu olguyu fazlasıyla barındıran türlerdir. O gizeme ulaşmak, onu keşfetmek ise araştırmacıların çoğu zaman dikkatini çekmiştir.

İnanılmayan ve hayal ürünü olarak görülen masallar aslında ait olduğu toplumun yaşayışıyla, kültürüyle, oturmasıyla, kalkmasıyla, inançlarıyla ilgili pek çok ipucunu içinde barındırmaktadır. Masallardaki padişahlar, sultanlar, prens ve prensesler, askerler, balıkçılar hep kendi toplumlarının kültürel özellikleri içinde ele alınmıştır. [69] Çünkü masallar, içinde doğdukları kültürleri ve değerleri taşıyan sözlü anlatılardır.

⁶⁷ Eflatun Cem Güney, **Folklor ve Halk Edebiyatı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 88

⁶⁸ Naki Tezel, **Türk Masalları-I**, Milli Eğitim Basımevi, Kültür Bakanlığı, 1971, s. 9

⁶⁹ Maria Tatar, **The Classic Fairy Tales**, W.W.Norton&Company, New York 1999

Masallar çok eski ürünlerdir; fakat kulaktan kulağa, dilden dile aktarılarak günümüze ve hatta geleceğe taşınmıştır. Yüzyıllar boyunca ilgi duyularak anlatılan masallar içlerinde mutlaka bir problemi barındırdıkları için ve en önemlisi problemlere çözüm buldukları için insanlar arasında yayılmıştır. [70] Anlatılanlarda kendilerinden bir şeyler bulan insanlar, masallara kendilerinden bir şeyler katarak başka bir kulağa masalı aktarmıştır.

Dünyayı bir elmaya benzetecek olursak elmanın bir yarısı kadın diğer yarısı erkektir. Kadınlar edebî türlerin birçoğunun adeta merkezidir. Masallar da kadını ve erkeği farklı yönleriyle ele almış edebî ürünlerdir. Özellikle kadınlar güzelliklerinden masallara bir parça katmıştır. Bunun içindir ki kadınlar masalarda önemli söz sahipleridir. Masal içinde yaşayan bu kadınlar bu büyülü ve bir o kadar da zorlu dünyada serüvenleri sırasında neler yaşamış, nelerle karşılaşmış, nasıl bir muamele görmüş, hangi ilişkileri kurmuş, kendileri dışındaki diğer varlıklar özellikle erkekler tarafından nasıl algılanmış bu olgular masal metinleri üzerinde irdelenecektir.

Masallar çeşitli yörelerden çeşitli kişilerin ağzından derlenerek yazılmıştır. Masalarda kadın ve kadına karşı otorite, güç olarak kabul edilen erkek egemenliğinin izleri sürülecektir. Kadınların evdeki halleri, dışarıdaki durumları, eşleriyle ve çocuklarıyla olan bağları, babaları, ağabeyleri... Herkes kadın çerçevesinden değerlendirilecektir.

Kadınlar ve ataerkillik çeşitli açılardan ele alınırken kimi masalarda aynı açılardan ortaya çıkması muhtemeldir. Bu kaçınılmazdır. Aynı kültürle ve aynı motiflerle oluşturulan ve bir topluma ait olan masalarda bu durumun görülmesi oldukça muhtemeldir.

İncelenen masalarda kadının kimliği, ev içindeki halleri kocasına ve çocuklarına karşı sorumlulukları, aile içindeki yeri ve görevleri masallardaki satır aralarından çıkarılıp irdelenecektir. Kadının, erkeği dışarıya gittiğinde iffetini ve çocuklarını, mahremini koruyuşu masallardan örnek metinler verilerek ifade edilecektir.

⁷⁰ Evrim Ölçer Özünel, **Masal Mekânında Kadın Olmak**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006, s. 22

Masallarda kadının toplumsal rollerine, namus anlayışına, erkeklerin onlar üzerindeki baskılarına, erkek çocuk isteme arzularına, erkeği koruyucu bir güç, kalkan gibi görmelerine, iktidar erkeklere, savunmasız kadınlara, zorla evlendirilen kızlara, üzerinden başlık parası alınan ve kadınlara yaklaşımlar rastlanacak konular arasındadır.

Masallarda, çoğunlukla kadın merkezli olarak erkeklerin onlara bakış açısı üzerinde durulacaktır. Çünkü, kimi araştırmacılar ataerkilliğin daha çok kadının cinselliği, bedeninin çekiciliği yönünde işlendiğine inanmaktadır. Bu sebepten kadın fiziği psikolojisi ile birlikte değerlendirilmelidir. Uzun yıllar boyunca kadının cinselliğiyle ve bedeniyle ilgi çeken bir varlık oluşu onu aynı zamanda ürkütücü bir varlık haline getirmiştir. [71] Erkek egemen anlayış ise bu sorunu kadını evlere, kapalı odalara hapsederek çözmeye çalışmıştır. Bir süre sonra kadınlar dahi kendi kendilerini objektif bir şekilde değerlendiremez duruma gelmişlerdir. İçinde buldukları kültür öğeleriyle kendilerini bütünleştiremeyen kadınlar bu acizliği devamlı bir erkek baskısı altında oldukları için yaşamaktadırlar. [72] Kadınlar üzerlerindeki erkek baskısından ötürü haklarını savunamaz varlıklar haline gelmiştir.

⁷¹ Özünel, age, s.72

⁷² Shulamith Frestone, **Cinselliğin Diyaliktığı**, Payel Yayınları, 1993 s. 168

BÖLÜM 4

4. MASAL DÜNYASINDAN YANSIMALAR, ATAERKİLLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞI

4.1 Hayal mi Gerçek mi?

Bugüne kadar yapılan edebî tür araştırmalarında belki de en zoru masalı tanımlamaktır. Masalı zorlaştıran en önemli nokta masalarda hayallerin baskın olmasıdır. Masallar içlerinde barındırdıkları mit ve kendilerine özgü motifleriyle ait oldukları toplumun kültürel özelliklerini ve yaşayışlarını yansıtmaktadır. Mit (myth), mitas (mythos) Yunanca söz, öykü ve söylence anlamındadır. Mitlerle ilgili araştırmalar yapan bilim dalına da mitoloji denilmektedir. Masal motifleri ve mitleri çeşitli açılardan incelemek istenen masalları incelemede yol göstericidirler. [73]

Masallarla ilgili olarak edebiyatçılar, Türkologlar tanımlar yapmıştır. Saim Sakaoglu masallar üzerine yoğun araştırmalar yapmış bir bilim adamıdır. Tezimizdeki birçok masalın incelemesi Saim Sakaoglu'nun masal derlemelerinden yararlanılarak yapılmıştır. Masallar sözlü geleneklerdir. Ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa dolaşan bu tür, dalındaki bir çiçek gibi ait olduğu yörenin değerlerini taşıdığı sürece değerlidir. Ağızdan ağza dolaşan bu ürünleri derlerken özüne dokunulmamalıdır. Pertev Naili Boratav “Kahramanların konuşmaları, şive unsurları biraz düzeltilebilir; fakat tamamen değiştirilmemelidir.” [74] şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Masallar yalnızca çocukları uzun kış gecelerinde eğlendiren, oyalayan türler değildir. Sadece çocukları eğlendirmekle yükümlü olmayan bu türler içinde birçok temayı da barındırırlar. Saim Sakaoglu içeriğini çocukların anlayamayacağı masallar olduğunu ifade eder. İşte, bu masallar bizim yararlanabileceğimiz, birçok konuya ışık tutabileceğimiz masallardır. Bir “Helvacı Güzeli”ni, “Hayat Otu”nu, “Muradına Nail Olmayan Dilber”i anlatıp çocuğun zevkle dinlemesi beklenmemelidir. [75]

⁷³ Aslan, age., s. 22

⁷⁴ Pertev Naimi Boratav, **Zaman Zaman İçinde**, Adam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 11

⁷⁵ Saim Sakaoglu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 2

Masallar çok daha derinlikler içerir. Bunun içindir ki tarihin derinliklerinde kalmayıp günümüze kadar ulaşmışlardır. Kadın ve erkek arasındaki ayrıma ve erkek egemenliğine dair bilgiler sunan masalları motiflerinden yararlanarak aktarmak akıllıca olacaktır. Mit adı da verilen öğeler kurmaca gibi algılansa da önemli bilgiler sunmaktadır. [76] Bu bilgiler sayesinde masallar üzerinde çeşitli açılardan inceleme yapılabilmektedir.

Masallar üzerine yapılacak bir inceleme de ilgili konu masal öğeleriyle mutlaka ilişkilendirilmelidir. Kullanılan motifler, yer, zaman, mekân, erkek ve kadın diyalogları arasındaki bağlar bilgi verecektir. Bunlar göz ardı edilirse inceleme eksik bırakılacak demektir.

Masallar içinde yaşadıkları ve var oldukları kültürün kendisiyle çok ilişkilidir. Dolayısıyla masallar ait oldukları toplumun özelliklerini yansıtacaktır. Masal dediğimiz şey dönen bir aynadır. Bu aynalara bakacak olursak milletlerin ibadetlerini ve ahlaklarını görülmüş olur. [77]

Avrupalı masallarda krallar, kraliçeler, cadılar varken; derlenen masallarda padişahlar, vezirler, değirmenciler, Ahmetler, Hasanlar vardır. Öyle ki toplumla masal içeriği ve masal öğeleri birbirine paraleldir.

Masallardaki kadın ve erkek arasındaki ilişki cinsiyetler üzerindeki rol paylaşımları, toplumun ve kültürün kadın ve erkeğe yüklediği roller ve sorumluluklar, hangi cinsin hangi cinse egemen olduğunu saptamaya çalışılmalıdır. Yol haritası çizilerek masallardaki motifleri, kahramanları, yeri, zamanı irdelenecektir. Bu unsurların her biri masal incelemelerimize dayanak olacaktır.

Kadınlar üzerine kurulan ilişkilerde öncelikle kadının yaşam alanları belirlenmelidir. Evrim Ölçer, tezinde toplumsal cinsiyet-mekân ilişkisi, kamusal ve özel mekânların kadın ve erkeğin kimlikleri bazında önemli bir çıkış noktası olacağını

⁷⁶ Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, Om Yayınevi, 1994 s.16

⁷⁷ Tuncer Gülensoy, **Türk Halk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, s. 112

vurgulamıştır. [78] Bu sayede yaradılışları itibariyle aralarında özel bir bağ geliştiren ve birbirini tamamlayan kadın ve erkeğin kendilerine özgü yaşayışlarını, seciyelerini, ilişkilerini masal motiflerinden yararlanarak daha orijinal veriler ortaya çıkarılacağı aşikârdır.

Kadın ve erkek ilişkileri, hem kadınların hem de erkeklerin yaşadığı deneyimler kadın, erkek ve erkek egemenliği üçlüsünde değerlendirilecektir. Bunu yaparken masalın motif, yer, zaman ve kahramanlarından yararlanmak akıllıca olacaktır. Çünkü içinde yaşanan toplum, ortam, sahip olunan değerler ve objeler incelemecilere bunlarla ilgili mutlaka ipucu verecektir.

İnsanlık, kadın ve erkek ayrımını ilk defa Havva ve Âdem isimleriyle benimsemiştir. Âdem ve Havva yaratıldıktan sonra insanlar kadın ve erkek olduğunun farkına varmıştır. Bir süre sonra üremeyi, çoğalmayı öğrenmişler ve insan topluluklarını oluşturmuşlardır. Bahaeddin Ögel: Göktürk Yazıtlarında “kişi oğlu” diye anılan “Gök-yer-kişi oğlu” üçlüsünde insan, Tanrı’nın yarattığı üçlü büyük varlıktan birisidir. Kişi oğlu ise “erkek-dişi, Âdem-Havva” çiftidir. Kişi tek değildir. 11.yüzyıldan itibaren kişi sözü “karı-koca” anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır. Göktürk Yazıtlarında ise oğul erkek manasında, kişi kadın anlamında kullanılmıştır. Kimi zaman ise “tişi kişi” yani dişi kişi denilmektedir. [79]

Kadın ve erkeklerin üstlendikleri roller yaşadıkları mekanlara göre şekillenmektedir. O halde kadınlar ev içinde ve kamusal alanda farklı rollere bürünmüştür. Giderek değişen ve gelişen toplumlarda kadınlar eviçlerinden çıkıp kamusal alanda boy gösterdikçe rollerinde de değişmeler olacaktır. Fakat incelenen masalarda kadınların daha çok eviçindeki rollerine değinilmiştir. Bir şekilde evden uzaklaşan kadınlar da ayrıca değerlendirilecektir.

⁷⁸ Evrim Ölçer Özünel, **Masal Mekânında Kadın Olmak**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006,

⁷⁹ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi-II**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995 s. 137

4.2 Masallardan Yansıyan Roller

Kadınların eviçinde, ev dışında üstlendikleri toplumsal roller ve sorumluluklar vardır. Bunlar o toplumun kültürüyle, değerleriyle, anlayışıyla ilgilidir. Erkek egemen toplumlarda erkekler dışarıda kadınlar ise daha dar kapsamlı olan evde yaşamlarını devam ettirirler. Evin geçimini sağlamak için dışarıya giden erkekler ve evde kalıp çocuklarına ve yuvasına sahip çıkan kadınlar vardır. Kadının üzerinde toplumun belirlediği sorumluluklar ve görevler vardır. Toplumun kadına en çok yüklediği ise her zaman başkalarına bağlı olması ve yaşamını bir erkeğe göre şekillendirmesidir. [80] Görülüyor ki toplumlar kadınlara ve erkeklere birtakım roller biçmiştir. Bu roller doğrultusunda davranmayan kadın ve erkek toplum tarafından dışlanmıştır. Bu sebeple özellikle kadınlar bu sorumluluklara itaat etmek adına erkek egemenliğini de kabul etmiştir.

Örneğin, “Hasan Kedi” ve “Gençlikte mi Kocalıkta mı?” [81] masallarında kadın ve erkeklerin günlük iş bölümüyle ilgili rollerini anlatan ifadeler vardır. Evin erkeği ocağın tütmesi için, sorumluluklarını aldığı çocukların ve kadının rızkını kazanmak için evden ayrılır. Ya tarlaya ya da avlanmaya giden erkekler bu ayrılışın aslında üstlerine düşen sorumluluğun bir getirisi olduğunu bilir. Başlangıçta tarımla kadınlar ilgilenmiştir. Fakat bir süre sonra erkek kadının yaptığı işleri üstlenince kadın eve hapsolmuş bu da zamanla kadını erkeğin egemenliğine sokmuştur.

Kadına ve erkeğe yansıyan bu roller nesilden nesile aktarılmıştır. İnsanların çocukları da anne ve babalarının rollerini üstlenmiş onlar da bu geleneksel rolleri çocuklarına miras bırakmıştır. Toplumun kadına yüklediği birinci rol onun anne ve eş olmasıdır. [82] Evlilikler ise tekdüze bir mantık üzerine kuruludur. Genç kadın çocuklara bakarken erkek ise onların bakımıyla sorumludur.

⁸⁰ Eichenbaum & Orbach, age, s. 17

⁸¹ Talha TUNÇ, “**Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme**”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 142 ve 193

⁸² Eichenbaum & Orbach, age, s. 13

İnsanlığın ilk dönemlerinde erkekler ekonomik faaliyet olarak avcılık yapmıştır. Avcılık erkeğin beden gücüyle birleşince başarılı bir etkinlik olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sebepten avcılık erkeğin beden gücüyle özdeş duruma gelmiştir, Türklerde ekonomik amaçlı yapılan avcılığın erkeğe yüklenmesinin bu anlamda iki anlamlı nedeni vardır. Birincisi evin ekonomisinin erkekten sorumlu olması; ikincisi ise avcılığın erkek bedenine uygun olmasıdır. Av yapılırken demirden yapılmış ok, mızrak, silah gibi beden ve kas gücü isteyen ağır aletlerin kullanılması da bu anlamda erkeği ön plana çıkarmıştır.

İlk dönemlerde insanlar kalabalık aile grupları şeklinde yaşıyorlardı. Kadın, erkek ve çocuklardan oluşan ailelerde sistematik bir iş bölümü vardı. Ailedeki her birey yaşamın sistematik bir şekilde devam etmesi için iş bölümü yapmıştı. Günümüzde hala avcı-toplayıcı toplumların birçoğunda kesin bir işbölümü vardır. Erkekler avcılık yaparken kadınlar bitkisel besinleri toplamıştır. [83] Bu işbölümü bir süre sonra kadının aleyhine gelişmiş, kadını uzun zaman erkek egemenliği altında yaşamaya mecbur etmiştir.

Erkek, kadına göre daha güçlü bir varlıktır. Bu sebeple avcılığı kadına nispeten daha kolay yapar. Avcılık ve erkek... Bir nevi erkek, bedeninin ve erkekliğinin kanıtlandığı bir arena bulur kendisine. Vurduğu, avladığı her hayvan erkekliği için bir kanıt oluşturur.

Biyolojik özelliklerin kadına ve erkeğe yüklediği bazı sorumluluklar vardır. Bu gelenek ve kabullenişlik zamanla ad değiştirerek toplumun kadından ve erkekten beklediklerine dönüşür. Ataerkil toplumlarda ise kadın erkeğin hâkimiyeti altında olmalıdır. Kadınlar toplumsal rollerinden doğan ilk psikolojik yansımalarını başkalarına boyun eğerek gösterir. Bu otorite ise erkektir.

⁸³ Leakey, age., s. 72

Avcılık erkek için bir güç sembolüdür. Hatta Eski Türklerde gelenek haline gelen bu durum kültürel bir öge olarak da karşımıza çıkmaktadır. İslamiyetten önce Türkler çocukları ya da torunları ilk avlarını avladıkları zaman “şeylan” ya da “çeşn” denilen ziyafetler düzenlenirdi. [84] Bu ziyafetlerin asıl amacı ise küçük erkeğin erkek egemenliğine geçişinin ilk basamağı olduğunu herkesle paylaşmaktır.

Demek ki erkek olmanın, hükümdar olmanın, güçlü olmanın kanıtları arasında avcılık önemli bir yere sahiptir. İslamiyet sonra hükümdarların güçlerini ve cengâver bir yiğit olduğunu kanıtlamak için ava çıktıkları kaynaklarda belirtilmiş ve avı ataerkilliğe iliştiirmenin ne kadar doğru bir tespit olduğu bir kere daha kanıtlanmıştır. Av erkek gücüyle özdeşleşince bunu bir güç sembolü olarak görmek de kaçınılmaz olmuştur. Av sonrasında vurulan, avlanan hayvan sayısı aynı zamanda erkeğin ne kadar güçlü olduğunu ispatıdır.

İslamiyetten sonraki dönemlerde Türk hükümdarları avlar düzenler, bu av faaliyetlerini de güçlerinin sembolü olarak kullanırlardı. Bu sebepten başa geçip taç sahibi olacak kişinin bir aslanı, bir ejderhayı ya da efsanevi bir yaratığı öldürmesi onun gücünü fazlasıyla kanıtlamaktaydı. [85] Av etkinlikleriyle gücünü ispat eden erkek kendisiyle gurur duyarken kadını da beraberinde güçsüzleştirmiştir.

Kadın ise evde kalmış ve ev işleriyle meşgul olmuştur. Bu şekilde kadın bir nevi bedenini ve çocuklarını güvenilir bir mekânda, evinde muhafaza etmiştir. Bir kadın için en güvenilir yer evidir. Evin dışında tehlikeler ve tuzaklar vardır. Özellikle kapı, ev ile dış dünya arasında bir kalkan gibidir. Kapı evdekileri tehlikelerden koruyan önemli bir masal motifidir.

Örneğin, “Hasan Kedi” masalında bir akşam evin kapısının çalındığından bahsedilir. Burada zamanın gece, akşam vaktinde seçilmesi ve kapının çalınmasıyla özdeşleştirilmesi akıllara şu yorumu getiriyor. Gece olunca tehlikelerin tuzakların ortaya çıktığı bilinir. Onun içindir ki erkeğin egemen olduğu toplumlarda kadın ve çocuklar hava kararmadan evde olmalıdır. Kararmış havada evine gelen kadına iyi gözle

⁸⁴ Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 162

⁸⁵ Arnold Toynbee, **Tarih Bilinci I-II**, Bateş Yayınları, İstanbul 1978

bakılmaz. Halkın ağızında dolaşan şu söylem duruma ahenk katar. “Yer mühürlenince bütün canlılar kendilerini güvende hissedecekleri bir yere sığınır.” Akşam vaktine dair Türk kültüründe çeşitli söylemler vardır. “Gündüz tabiatın göğsünde gezen çoban, akşam basınca kaygılanırdı. 10. yüzyıldan kalma bir atasözünde ise “Gece yürüyen gündüz sevinir.” denirdi. Ayrıca Eski Türklerde mezara “Tünerik” adı verilirdi. Bu da tün, gece, karanlık anlayışından gelmekteydi. Türklere göre karanlık ve gece kötü ruhların ortaya çıkması için en müsait zamandı. Kötü ruhlar çıkmak için geceyi beklerdi. [86]

Ataerkil toplumlarda akşam vaktinde çalınan kapıya kadın değil erkek bakardı. Yani dışarıdan gelebilecek bir tehlikeyi önce erkek göğüslerdi. Kadını ve çocuklarını beden gücüyle korurdu. Bu yansıma erkek egemen toplumlarda sıkça yaşanan bir sahneydi.

Kapı dışarıdaki tehlike ile mahremiyetin de arasında bir kalkan görevi görmekteydi. Kapı, kamusal mekânla ev içi arasında bir sınır noktasıyken pencereler ise dış dünyaya açılmakla birlikte sınırlı bir ilişkiye izin verirdi. [87] Kadın ile erkek arasındaki hudutları oluşturan kapı ve pencereler ilişkilerin sınırlarını da belirlemekteydi.

Kadınlar her zaman kendilerini güvenilir bir yerde hissetmek ister. Koruyup, kolladıkları ise canlarından ziyade namusları, iffetleridir. Bunun için canını bile hiçe sayan kadınlar çevrelerinden gelebilecek tehlikeleri ortadan kaldırmaya çalışırlar. “Oduncu ve Kızları” masalını bu duruma örnek gösterebiliriz. Masalda kızların babalarından birtakım istekleri vardır. En küçük kız babasından demirden bir ev istemektedir. Kendisine güvenli bir ortam yaratmaya çalışan küçük kız demirin dayanıklı bir maden olduğunun farkındadır. Bunun için demirden bir ev istemiştir. Kullanılan motifin demir seçilmesinin elbette bir anlamı vardır. Küçük kız demirin dayanıklı bir maden olmasını güvenliği için kullanmıştır. Bu şekilde bedenine ve benliğine yönelik tehlikelerden korunacaktır.

⁸⁶ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihi Giriş I**, Türklere Köy ve Şehir Hayatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 460-461-462

⁸⁷ Özünel, age, s.61

Demir eskiden beri Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olmuştur. Avcılıkta sıkça kullanılan bu maden silah yapımında hammadde görevi görür. Erkeklerin güçleriyle eşdeğerde tuttıkları demir gücün sembolüdür. Evleri, kadınların arındıkları, temizlendiklerini, namuslarını korudukları mabetleridir. Küçük kız da babasından demirden bir ev isteyerek bedenini ve ruhunu dışarıdaki tehlikelerden korumaya çalışmıştır.

Ataerkil toplumlarda babasından ya da kocasından ayrılan bir kadın kendisini savunmasız hisseder ve bir yere sığınmak ister. Yalnız kadın, bir süre sonra tehlikelere açık olduğunun farkına varır. Bir erkekten ayrılan kadın yine bir erkeğe sığınır.

Erkekler için vazgeçilmez olan unsurlar vardır. Bunlardan en önemlileri ve Türk kültüründe ezbere bilinen “At, avrat, silahtır.” Bu kavramlar bir anayasanın değişmez maddeleri gibidir.

Erkekler için at, avrat, silah sözünün çok büyük bir manası vardır. Bu sıralama kimi erkekte değişse de kelimelerin kendisi hiç değişmez. Atların Türk kültüründeki varlığı, atalarımızın Orta Asya’dan göç etmesiyle başlamaktadır. Sadık bir dost, kırsalda iyi bir ulaşım aracı, çiftçimizin öküzüdür atlar. Atların özellikle kasları denetleyen bölümleri çok iri ve gelişmiştir. [88] Kas gücü ve duyguları zihinsel yetilerini geride bırakacak kadar gelişmiştir. Bu vasıflardan dolayı Türklerde at çok önemli bir yere sahiptir. Bir yiğidin hayatında çok önemlidir atı, kıratı. Uzakları yakın eden mübarek hayvandır at. Yiğidin yoldaşı, arkadaşısıdır. Yiğidin başarılarının ortağıdır. Türklerle ilgili birçok efsanede kahramandan ne kadar bahsediliyorsa atından da o kadar bahsedilir. Destan ve hikâyelerde at sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı, en değerli varlığı sayılmıştır. Savaşta faydaları dolayısıyla kuvvetin ve kudretin simgesi olmuştur. “İnsan Yiyen Kız” [89] masalında masal kahramanı kader ortağı atıyla kahramanlık serüveni için yollara düşmüştür.

Görülüyor ki at ataerkil toplumda kahramanın kader ortağıdır ve masalların vazgeçilmez bir motifidir.

⁸⁸ Çoruhlu, age, s.141

⁸⁹ Saim Sakaoğlu, **Gümüshane ve Bayburt Masalları**, Akça Yayınları, Ankara 2002, s.358

4.3 Kadının, Güzelim Ama Derdim Çok

Bir kadının sahip olduğu en değerli şey onun namusudur. Masallar da çoğu kadının namusuna yönelik herhangi bir tehdit vardır. Erkek egemen toplumlarda kadınlara cinsel anlamda yapılan tacizler kadınları tedirgin etmiş, onlar da her daim kendilerini korumanın ve kollamanın yollarını aramıştır. Bunu yaparken de yine bir erkeğe sığındıkları sıklıkla görülmüştür. Kadın ya tekrar evlenmiştir ya da babasının veya erkek kardeşinin himayesi altına girmiştir.

“Dul Tilki” [90] masalında bir kadının dul olmasının ona yaşattığı zorlukları çağrıştıran ifadeler vardır. Ataerkil toplumlarda yalnız kalan bir kadın, her an bir tehlikeyle karşı karşıyadır. “Dul Tilki” masalında dul bir tilki, kendine dul dedirtmemek için evlenmek istediğini söyler. Çünkü şunu bilmektedir, dul olduğu sürece tehlikelerden kurtulamayacağını farkındadır. Üstelik bir de güzelse işi çok daha zordur. Tilki dulluktan kurtulmanın çaresini yine evlenmekte ve bir erkeğin kanatları altına sığınmakta bulur. Bir nevi evlenen kadın kendini temizler ve kötülüklerden arınır. Evlilik onun için sığınılacak en güvenilir limandır. İşte bu güven duygusu ve çaresizlik beraberinde erkeğin egemenliğini de kuvvetlendirir. Bu durum bir anlamda erkeğin işine yaramıştır. Kadın bu psikolojiyi taşıırken kendini her daim erkeğinin isteklerine uyması gerektiğine inandırır. [91] Yani; kendisini erkeğin onu görmek istediği bir biçime sokar. Bir anlamda kadınlar ataerkilliğin getirilerine bilinçsiz bir şekilde uyarlar.

Biyolojik olarak erkeklere nazaran daha narin yaratılışlı kadınlar erkek egemen toplumlarda bedenlerine karşı tehditlerle karşı karşıya kalabilirler. Saim Sakaoğlu’na ait masalarda yer alan kadınların iffetlerine yönelik tehditlerde farklı davranan iki tip kadın görmek mümkündür:

⁹⁰ Tunç, age., s. 136

⁹¹ Karen Horney, **Kadınların Ruhsal Yapısı**, Çeviri: Nilgün Şarman, Payel Yayınları, 1998, s.57

Birincisi iffetini koruyan kadınlar, ikincisi ise iffetsiz kadınlardır. Masallarımızı bu iki farklı kadın açısından değerlendirmek daha doğru olacaktır. Böylece aynı muameleye maruz kalan bu iki kadın tipinin aynı olay karşısında nasıl davrandığını tespit etmek kolaylaşacaktır.

“Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım?” [92] masalında birlikte gezmeye çıktığı padişahın kızına sarkıntılık eden bir vezirden bahsedilir. Kız vezire karşı koyar; fakat çaresizdir de. Bir yolunu bulup vezirin elinden kurtulur. Bir ağacın tepesine çıkar ve sabaha kadar orada bekler. Kızın saklanmak için ve tehlikelerden uzak durmak için ağaç tepesini seçmesi tesadüf değildir. Ağaç, masalarda sıkça karşılaştığımız bir motiftir. Göğün direği diye de bilenen ağaç ulu sayılmaktadır. Ağaçlar Allah’a en yakın yerdedirler. Masallardaki kızın ağacın tepesine çıkmasında böyle bir gerçek saklı olabilir. İffetini ve canını tehlikeye düşen kız aslında Allah’a sığınmıştır. Kendini güvende hissettiği ağaç tepesinde yaşadığı kötü olaydan bedenini ve ruhunu arıtmak için sabahı beklemiştir. Sabahın ilk ışıklarıyla ortalık aydınlanmış ve kız, güneş gibi yeniden doğmuştur. Kızın ağaca sığınması Türk kültüründe ağaca yüklenen mana ile özdeşleştirilebilir. Rivayetlere göre, ağaç da canlı ve şuurlu bir varlıktır. İnsanlar onunla muhatap olur ve onlara dileklerini, sıkıntılarını, dertlerini anlatırlar. Ağaç ise her halükarda anlatılanları dinler. [93] Bu sebepten insanlar ağaçları sığınacak güvenli bir mekân olarak görürler. Kız da tehlikeden uzaklaşmak için ağacı seçmiştir.

Türk inancında ağaç, Tanrı’nın habercisi olarak da görülür. Bu inanış, Bulgar Türkleri’ne ait olan Şankızı Destanı’nda yer alan ağaç kılığına girebilen Boy Terek adlı tanrısalm; yani Alp’in simasında açıkça görülmektedir. Boy Terek, kökleriyle yeraltına kadar uzanıp tüm dünyayı kökleriyle sarmıştır. Tepesinin ucuyla da göklere, Yüce Allah’a erişebilmekte ve gördüklerini iletebilmektedir. [94] Bu inanış ağaçların her şeyden haberi olan varlıklar olduğuna dayanak olmuştur.

⁹² Sakaoğlu, age., s. 356

⁹³ Ahmet Tacemen, **İslamiyet Öncesi Edebiyat Zemininde Türk Kimliği**, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde 2001 s. 373

⁹⁴ Tacemen, age., s. 373

Namusunu kurtaran bir kadın dünyaya tekrar gelmiş gibidir. Kızın ağaç tepesine çıkmasında böyle bir mana olabilir. Eski Türklerin inanışlarına göre; ağaçlar doğurabilmektedir. Oğuz Kağan destanında böyle bir durum söz konusudur. Oğuz Kağan'ın çocukları bir ağaç kovuğunda dünyaya gelmiştir. Demek ki ağaçlar hem hayat vermiş hem de korumuştur. Yine aynı masalda bir erkeğin saldırısından kaçan kız kurtuluşu başka bir erkeğe güvenmede bulur. Çünkü; yalnız olduğu sürece tehlikelere hep açık olacaktır. Kız, karşısına çıkan çobanla evlenerek bu duruma son vermiştir. Kız, kutsal müessese denilen evlilikle kendini arındırmıştır. Kadının sığındığı yer yine bir erkeğin yanındır.

“Ne İdim Ne Oldum, Ne Olacağım?” masalında kızın ağaç tepesinde sabah vaktine kadar beklemesi de irdelenmelidir. Sabah ve güneşin ilk ışıkları insanın içine bir sıcaklık ve güven salar. Masaldaki kızın sabaha kadar beklemesi de kendini güvende hissetme ihtiyacından gelir. Güvende olduğuna emin olana kadar ağacın tepesinde beklemesinin sebebi, güneşin ilk ışıklarını gözlemesi tehlikenin geçtiğinden emin olmak istemesidir. Güneşin doğması ile insanları yeni bir güne uyanmanın umudu sarar. Bahaeddin Ögel, “Türkler için sabah her zaman güvenli ve önemli bir çağ olarak görülmüştür” der. [95]

“Helvacı Güzeli” [96] masalı içinde birçok temayı barındıran bol malzemeli bir masaldır. Bu masalda da baba, kızını ve karısını bir imama emanet edip gider. Erkek herhangi bir sebeple evden ayrılınca evdeki kadınları güvenilir ellere bırakmayı çok önemser. Emanet edilen kişinin kim olduğu tabi ki çok önemlidir. Adam da karısını ve kızını imama emanet edip gider. İmam bir din adamıdır. Genel çerçevede bakıldığında bir erkeğin namusunu emanet edebileceği, ideal bir merci olarak algılanmakta; fakat beklendiği gibi olmamaktadır. “Ne İdim Ne Oldum, Ne Olacağım” masalındaki kızın vezirin tacizine uğraması ve “Helvacı Güzeli” masalındaki kızın imamın kötü niyetlerine maruz kalması dikkatleri tacizi uygulayan kişilerin kimliğine çekmektedir. Masalarda kadının imam, yakın komşu ya da bir yönetici gibi görünürde güvenilir insanlar tarafından rahatsız edilmesi söz konusudur. Fakat kadınlarımız hepsinde

⁹⁵ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihi Giriş I**, Türklerde Köy ve Şehir Hayatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 453

⁹⁶ Sakaoğlu, age, s. 445

namuslarını koruyarak kurtulmasını bilmişlerdir. [97] İmamın kıza sahip olmak istediği mekân da oldukça anlamlıdır. Hamam... Hamamların Türk evlenme geleneklerinde çok farklı bir yeri vardır. Gelenek ve göreneklerin varlığını hala sürdürdüğü yaşayışlarda hamamlar temizliğin ve evlenilecek gelin adayının seçiminde ideal bir mekân özelliği gösterir. Bütün kirlerin döküldüğü, bedenden atıldığı bir arınma yeridir hamamlar. “Helvacı Güzeli” masalında kızın uğradığı bu çirkin saldırıdan kurtulması sonucu ruhunu ve bedenini temizlemek için gittiği yerin hamam olması kasti olarak seçilmiştir. Gelin adaylarının seçildiği, inceden inceye incelendiği hamamlar gelin ve kaynana adaylarının bulunduğu yegâne mekânlardır. Kaynana adayı, oğlu için seçtiği kızın huyunu, suyunu tanıdıktan sonra bir de vücudunu görmek ister. Böylece ruhuna ve bedenine onay verilen kız gelin olarak evin oğluna kabul edilir.

Bazı erkekler ve kadınlar hayatlarının herhangi bir evresinde karşı cinse ilgi duyarlar; fakat karşılık bulamadıkları zaman bu durumu hazmedemezler. Karşısındakinden beklediği ilgiyi bulamayanlar, kimi zaman karşısındakine haksızlık edip iftira atmaktan hiç çekinmez.

“Helvacı Güzeli” masalında imam kızdaki karşılık görmeyince kızını kötü yola düşürdü diye babasına şikâyet etmek ister. Kadının savunmasız olduğu erkek egemen yaşayışlarda bu tablolara sıklıkla rastlanılabilir. Erkek yenilgiyi kabullenemez ve bu durumu telafi etmeye çalışır. Yenilgiyi zafere dönüştürmenin bir yolunu bulup kadını çok zor duruma sokar. Kadın, kendini aklamaya çalışırken diğer erkeklerin şiddetine maruz kalabilir. “Helvacı Güzeli” masalında imamın iftirasına uğrayan kızın babasının talimatıyla erkek kardeşi tarafından ölüm fermanı imzalanır.

Günümüz Türkiye’inde şeriatın hâkim olduğu toplumlar kadar olmasa da suçun cezasız kalmayacağı alenidir. Modern hukuk kurallarının uygulandığı Türk Ceza Kanunu’nda insanî uygulamalar olsa bile ataerkil toplumların kuralları ve ceza sistemi doğal yöntemlerle işlemektedir. Egemen erkek, kadının cezasını kendi verecektir. Hepimizin tanık olduğu, haberlerde sıkça rastlamamız olaylar bu durumdan kaynaklanmaktadır. Boşandığı eşini öldürdü, eski eşini bir başkasıyla gördü ve kadını

⁹⁷ Necla Arat, **Kadın Gerçekleri**, Say Yayınları, 1996, s. 121

hastanelik etti gibi ifadeler hemen hemen her gün okuduğumuz ya da tanık olduğumuz havadislerdir. Erilmerkezciliğin kendini iyiden iyiye hissettirdiği yaşayışlarda bunlar ilk ve son değildir. Erkek güçlüdür ve kadın onun yanında savunmasızdır. Babalar, kocalar, ağabeyler kadınların hayatlarına yön veren, müdahale eden erkeklerdir. Töre cinayetleri, istenmeyen evlilikler hâkim erkek getirileridir.

Namusunu kötü niyetli bir erkekten korumaya çalışan başka bir kadına da “Asker Karısına İftira” [98] adlı masalda rastlamaktayız. Kocasını askere gönderen ve bir başına kalan savunmasız bir kadın vardır masalda.

Kadının kocasının askere gidişi rastgele seçilmiş bir kurgu değildir. Askerlik erkek egemen toplumlarda çok önemsenir. Her Türk asker doğar sözü buradan gelmektedir. Erkeğin, kendini kanıtama yollarından birinin av ve avcılık olduğunu tezimizin başında belirtmiştik. Askerlik de bir erkeğin gerçek manada erkek olduğunu kanıtlayan bir diğer husustur. Askerlik masallarda sıklıkla geçen bir olgudur. Erkeğin artık yetiştiğini, erkek olduğunu kanıtlayan kavramlardır bunlar. Aynı zamanda erkek egemen yaşamlarda da sıklıkla karşılaştığımız değerlerdir.

Dünyaya erkek olarak gelen çocuk sünnet olur ve erkekliğe ilk adımını atar. Arkasından avladığı bir hayvanın büyüklüğüyle boy ölçüşür yiğitliği. Arkasından erkekliğin şanıdır deyip askerlik gelir.

Masalda, erkeğin askere gitmesine başka bir yorum daha getirilebilir. Askerlik uzun soluklu bir süreçtir. Yani gidildiğinde hemen dönülmeyen bir yoldur. Kadının haksızlığa ve saldırıya uğraması için belirli bir zamana ihtiyaç vardır. Erkek tarlaya ya da bağa bahçeye gitseydi kısa bir süre sonra evine tekrar dönecekti. Ayrıca karısını da bu kısa zamanda kimseye emanet etmeyecekti. Demek ki erkeğin kadınından uzaklaşma alanıyla kadının tehlikelere açık olma oranı birbirine paralellik göstermektedir. Erkek ne kadar uzaktaysa tehlikenin boyutu da o kadar ciddidir. Askerin karısı ise kendisine sarkıntılık eden erkeğe karşı koyarak iffetini korumaya çalışmıştır. Çünkü, kadın hem bedenini, hem ruhunu hem de evliliğini korumak istemektedir. Ataerkil toplumlarda

⁹⁸ Sakaoğlu, age, s. 463

kendilerini yalıtılmış hissedenden kadınlar canlarından önce namuslarını düşünmektedirler. Küçük yaşlardan itibaren ailede başlayan baskı kadınlara erkeklere mesafeli olmayı öğretmiştir. Ailesinde baba ve ağabey baskısıyla başlayan bu zorlu serüven koca evinde devam etmiştir. Yani kadınlar sürekli, bir erkeğin gölgesinde yaşamıştır.

Kadın, yükselmesine hiç olanak bulunmayan bir yaratıktır. Kadın, eğer gözetim altında olmazsa vay kadının ailesinin başına geleceklere. Bir kız, bir kadın, bir hanım kendini en çok güvende hissettiği yerde, evinde olsa bile istediği gibi hareket edemez. Kadın, çocukluğunda babasının evliliğinde kocasının, dulluğunda oğullarının çocuğu yoksa kocasının en yakınının buyruğu altındadır. Bir kadın hiçbir zaman dilediğince hareket edemez. [99] Kadını, hayatının her safhasında denetim altında tutan bir erkek otoritesi var olmuştur.

“Asker Karısına İftira” masalında da tıpkı “Helvacı Güzeli” masalında olduğu gibi iffetli kadına uzanamayan kirliliği bir elin düzenbaz oyunu vardır. Adamın kardeşi, ağabeyine bir mektup yazar ve karısının kötü yolda olduğunu söyler. Bunun üzerine o da karısını boşar. Bundan sonra olacaklar ise erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü hayatlarda sıklıkla karşılaştığımız tablodur. Kadın mutlaka ama mutlaka cezalandırılacaktır. Masaldaki kadın, zina yaptı diyerek gelenin gidenin taşıdığı bir yere koyulur ve herkes kadına bir taş atar. Bu durum bize ağır bir erkek egemen dönemini hatırlatsa da yaşanmış bir gerçektir ve varlığını değişik yöntemlerle devam ettirmektedir.

Kötü kadınların bulunduğu masallara “Sadık Kadının İhaneti” [100] masalını örnek gösterebiliriz. Masalda bir padişah bir kadını deneyerek kocasının başını kesmesini ister. Kadın da bunu kabul edip kocasının boğazını keser. Padişah böyle bir kadına güven olmaz diyip cellâdına emir verir. Padişah ülkedeki bütün kadınların katledilmesini isteyecektir.

⁹⁹ Nuri, age., s. 8

¹⁰⁰ Sakaoğlu, age, s. 482

Görüldüğü gibi erkek egemen toplumda bir kadının yaptığı hata bütün kadınlara mal edilmek için kullanılmıştır. Bu durum tipik bir erkek egemen düşüncesidir. Yusuf Has Hacib; kadınların güvenilmez olduğunu, vefasız, korkak yalancı ve ikiyüzlü olduklarını söyler. [101] Bu anlayışlar kadına olan güveni iyice sarsmıştır.

“Tarakta Saklanan Dost” [102] masalında hususi bir hisarda saklanan kadın, içeriye bir hile ile giren gençle kocasına ihanet eder. Aynı masalda hocanın hanımı ile ağanın hanımı da aynı türden ahlaksız bir ilişki yaşarlar. “Bacadan Atılan Ölü” [103] masalında da yengesinin ahlaksız olduğunu anlayan Keloğlan yengesinin oynaşını öldürür.

Erkek egemen toplumlarda ihanet eden kadın mutlaka cezalandırılmalıdır. “Kadınların İhaneti” [104] masalında sıklıkla geçen kırk sayısı dikkatleri şu noktada birleştirmektedir. Kırk sayısının anlamlarına bakıldığında şöyle bir ilinti yapmak doğru olacaktır. Bunlardan en ilginç olanı ve burayla alakalandıracağımız Allah’ın Âdem’in çamurunu kırk gün yoğurduğu ve dirilişin, hesap gününün kırk yıl süreceğidir. [105]

İnsan mayasının ve ilk insanların Âdem ve Havva’dan geldiği bilinmektedir. İyi ve kötü seciyeler insan mayasında bulunur. İyi insanlar için mayası iyi yoğrulmuş, kötü insanlar içinse mayası bozuk deyimleri kullanılır. Masaldaki kadınların ihanetlerini mayalarının bozuk olmasıyla özdeşleştirebiliriz. Ayrıca hesap gününün kırk yıl süreceği ifadesi ise şöyle bir yorumu beraberinde getirir. İslam toplumlarında ve erkek egemen yaşayışlarda kadın işlediği günahın mutlaka hesabını verecektir. Öyle de olmuştur. “Kadınların İhaneti” masalındaki kırk kadının boynu, kocalarına ihanet ettikleri için vurulmuştur.

“Tarakta Saklanan Dost” masalında imamın karısı ile ağanın karısı da kocalarına ihanet etmektedirler. İhanete uğrayan erkeğin imam olması çarpıcıdır. Bir din adamının karısından beklenmeyen bir tavırdır bu. Bu sefer ihanete iki farklı açıdan bakılmalıdır.

¹⁰¹ Yusuf Has Hacib, **Kutadgu Bilig**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006

¹⁰² Sakaoğlu, age, s. 488

¹⁰³ Sakaoğlu, age, s. 532

¹⁰⁴ Sakaoğlu, age, s. 485

¹⁰⁵ Çoruhlu, age, s. 204

İmam hem erkektir hem de din adamıdır. Toplumda din adamlarına inanç dolayısıyla bir itimat vardır. İmamın karısı da aynı güvenden payını alır. Kimse bu ahlaksız vaziyeti ona yakıştırmaz. Ne imamın ne de hanımının yanından yöresinden böyle bir fikri geçirmezler.

Kadının güzelliği, zerafeti, estetiği ihanete davetiye çıkaran unsurlardandır. Etrafında güzelliğiyle ilgi gören kadın, her an ihanetin kapılarını açabilir. Yusuf Has Hacib, ihanet eden kadınlar için “onların aslı ettir; yani akıl, irade, ruh yoksunudurlar. Varlıkları, bedenlerinden ibarettir. Bu yüzden de yeme-içme, şehvet gibi bedeni istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederler ve bunlardan herhangi bir ölçü tanımazlar. Fırsat buldukları an, bu istek ve ihtiyaçlarını gidermeye bakarlar; yani yer, içer ve çiftleşirler. Aynı zamanda korkak olduklarından yaptıklarını yalanlarla ve ikiyezülülüklerle gizlemeye çalışırlar.” der. [106] Görülüyor ki sadece beden güzellikleriyle değerlendirilen kadınlar bir et parçasından başka bir şey değildir. Fakat; Yusuf Has Hacib bu tabiri yalnızca ihanet eden kadın için kullanmaktadır. Ataerkil anlayışlarda ise kadın suçu olmasa bile böyle bir muameleye maruz kalmaktadır.

Erkekler, kadınları hep saklayıp örtmek isterler. Böylece kadınlarını diğer erkeklerden sakınmış olurlar. Kız yani “kiz” ifadesi de bu anlayışla çok alakalıdır. “Kiz” sözcüğü misk kutusu, sandık, gizli şey anlamına gelmektedir. Misk kutusuna el sürülmez, o daima saklı kalır. [107] Burada saklı kalınması gereken şey ise kadının bekâretidir. Görüldüğü üzere kadının estetik yönü, erkeğin statüsü ne olursa olsun erkeği her an başka yollara sevk edecek kadar tehlikeli görülmüştür.

Okuyanları bu aşamada şaşırtan diğer karakter ise “Bacadan Atılan Ölü” masalındaki Keloğlan’dır. Tıpkı imam gibi ondan da beklenmeyen bir hareket. İhanet...

Keloğlan, üzerinde önemle durulması gereken bir tiptir.

¹⁰⁶ Hacib, age, s. 12

¹⁰⁷ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş-III**, Türklerde Ev Kültürü, s. 284–285 Türköne, age, s. 202

Türk'teki zekâ gücünü “Keloğlan” kadar temsil eden başka bir masal kahramanı gösterilemez. Yoksul bir karı kocanın veya yoksul bir kadıncağızın oğlu olarak görünen Keloğlan, küçüklüğüne rağmen yaşından ve boyundan, halinden ve tavırlarından hiç de umulmayan keskin bir zekânın veya akla gelmeyen kurnazlıkların, hilelerin yardımıyla düşmanlarını alt edebilir, hatta zengin olabilir. Kötülük yapan kimseleri kolayca saf dışı edebilir. Padişah da olsalar onlardan intikam alır. “Adalet ve hakkaniyeti çokluk üstün kılar. Haksızlar, hırsızlar, zalimler, mütebitler, hatta devler, “Keloğlan”ın aklı, zekâsı, kurnazlığı veya hileleri karşısında her zaman yenilmeye mahkûmdurlar. Zalim ve adaletsiz padişahı tahtından indirip, onun erine kendisinin padişah olduğu da sık sık görülür. [108]

Okuyanlar onu yıllarca kıvrak zekâsıyla, Anadolu insanını temsil etmesiyle, saf kalpliliğiyle tanıdı. Oysa o şimdi bir ihanetin kilit ismi, kötülüğün merkezidir. Evrim Ölçer Özünel tezinde Nedim Gürsel'in Keloğlan'la ilgili şu çarpıcı ifadeler yer verir:

“Keloğlan aynı zamanda kötülük de yapabilen, katı yürekli, kaba bir tiptir. Örneğin; Köse'nin derisini yüzmekten, hatta zavallı anacığını kazanda kaynatıp haşlamaktan ya da bütün köy halkını dereye boğmaktan çekinmez. Kimi zamanda tembel, dalgacı biri olarak çıkar karşımıza. Bu nitelikleriyle öbür masalarda rastladığımız soylu ve iyiliksever kahramanın karşıt tipini oluşturur. Kol gücüyle değil, kurnazlığıyla, kendi zekâsı sayesinde başarıya ulaşır. Böylece yeni bir ahlak anlayışı, köyün toplumsal ilişkilerinden kaynaklanan bir eşitlik özlemiyle çıkar karşımıza. Ama buraya kadar ihmal edilen bir şey vardır. Keloğlan da bir erkektir ve erkek zihniyetine sahiptir. O da kendini dişilerin dünyasında bir yolculuğa çıkarır. Bunu yaparken de üstün vasfı kurnazlığından yararlanır.

Ataerkil toplumlarda iffetsiz, zina yapan kadınlar ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Erkek, otoritesine dayanarak bu gücü kendisinde fazlasıyla bulurken bir yandan da erkekliğini kanıtlama adına bir arena daha bulmuştur. Aslında bu durum orantısız gücü de vurgulamıştır. Çünkü kadın ve erkeğin yaratılışları aynı değildir. “Helvacı Güzeli” masalında imamın kızıdan karşılık bulamayışı ve bunun üzerine kıza

¹⁰⁸ Naki Tezel, **Türk Masalları**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009 s.17

iftira atması sonucunda kızın babası oğluna kız kardeşini öldürmesi yönünde emir verir. O da kardeşine kıyamaz; fakat kardeşini öldürmüş süsü verir. Bu açı kadının erkekten daha güçsüz olduğunu kanıtlamaktadır; çünkü masaldaki kız ağabeyine boyun eğmekten başka bir şey yapamaz. Erkek kardeşin, kız kardeşini öldürmek için seçtiği mekân oldukça anlamlıdır. Erkek, kız kardeşini öldürmek için onu dağa götürür. Bahaeddin Ögel, dağların dinsel inançlara göre yüce ve Allah'a en yakın mekânlardan biri olduğunu vurgular. Hatta dağların bir ibadet yeri olarak seçildiğini, birçok evliyanın ve ermişin türbelerinin yüksek dağlarda olduğunu söyler. Kutadgu Bilig' de ise dağa ulaşmanın bir kemalet olduğu söylenir. [109]

Dağlar göğe en yakın yerlerdir. Diğer adı yücedir. Bu sebeple tanrıların evi olarak da nitelendirilmektedir. Tüm dağ tanrılarının dağlarda tapınma yerleri vardır. [110]

Görülüyor ki masalda dağın kızın öldürülmesi için mekân olarak seçilmesi bir arınmışlığı ve Allah' a borç ödeme gibi görülmüştür. İffetsiz olduğuna inanılan kızın dağda öldürülmek istenmesi kötü olan bu olayı temizlemek adınadır. Tanrı'nın en yakınında bu namussuz kulun cezası verilmiş sonuçta, hem kız hem de erkek arınmış, temizlenmiştir. Kızın, erkek kardeşi tarafından dağ başında kurban edilmek istenmesine Mircea Eliade, “bir insanın kurban edilmesini bir gücün yenilenmesini amaçlayan her tür drama ya da ayin meydana getirmiştir” [111] sözleriyle ifade eder. Demek ki erkek kardeşin kız kardeşini kurban etmesi aslında onun tekrar, baştan yaratılmasını sağlamaktır. Böylece kızın bedeni kötülüğe uğramadan önceki gibi temiz olacaktır.

“Helvacı Güzeli” masalında bir erkeğin saldırısına uğrayan; fakat bunun karşısında susan, kabullenen yalıtılmış bir kadın tipiyle karşılaşıyoruz. Vezir kadından karşılık bulamayınca üç çocuğunu keseceğini söyler. Erkeklerin kadından karşılık bulamayınca onu tehdit etmesi ve zarar vermesi durumuna birkaç masalda daha rastlamıştık. Vezir söylediğini yapar ve kadının üç çocuğunu da keser. En sonunda vezir

¹⁰⁹ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş-III**, Türklerde Ev Kültürü, s. 284-285 Türköne, age, s. 426

¹¹⁰ Mircea Eliade, **Dinler Tarihine Giriş**, Çeviri; Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, 2000. s. 114

¹¹¹ Mircea Eliade, age., s. 336

kendisini de öldüreceğini söyler. Kadının, çocuklarını feda etme uğruna da olsa da iffetinden ve evliliğinin mahremiyetinden vazgeçmediğini görüyoruz. Bu anlamda kadını yuvayı koruyan, kollayan, gözetken olarak addetmek de doğru bir yorum olacaktır.

Kadının savunmasız kaldığı ve bedensel olarak gücünün yetmediği bu anlarda erkek kadına istemediği şeyler yapar. Kadının biyolojik olarak erkeğe nazaran yetersiz olması ve estetik olması cinsel tacizin tetikleyicisi olarak görülebilir. Kadının cinsel bir obje olarak görüldüğü erkek egemen toplumlarda bu durum sıklıkla yaşanır. Bunun için ataerkil toplumlarda kadın sürekli kontrol edilen, kapatılan, saklanan bir obje gibidir. O, gözler önünde olursa tehlike her daim yanı başımızdadır. Şeref Ökten, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni konulu araştırmasında, namusun kadın bedeninde tanımlanması dolayısı ile kadınlığın sıkı korunan kontrol duvarıyla çevrildiğini ifade etmiştir. [112]

Kadının cinsel bir obje olarak görülmesi onu himaye etmedeki en büyük sebeptir. Erkeğin nefsinin istekleri olarak yer alan kadın, erkeğin nefesine karşı verdiği mücadelede baş düşman rolündedir. [113] Bu sebepten erkek, bu düşmandan kaçmak adına onu gizler, hapseder ve erkekleri baştan çıkarma tehlikesine karşı onu kontrol altında tutar. Kısacası, kadının güzelliği ve estetiği erkeğin egemenliğini meşrulaştırmıştır.

4.4 Suç ve Ceza

Ataerkil toplumlarda zina büyük bir suçtur ve cezası ölümdür. Kadının bedenini yabancı bir erkekle paylaşması durumunda ataerkil yaşamlara yansıyan adıyla töre cinayetleri ortaya çıkmıştır. "Helvacı Güzeli" masalında bu durum söz konusudur. Kızın babası oğluna talimat verir ve bacısını öldürmesini ister. Kadınların taşlanması ve ölüme layık görülmesi kız çocuklarının dünyaya geldikleri ilk anları akla getirmektedir. Özellikle Arap toplumlarında ortaya çıkan ve cahiliye dönemi diye adlandırılan bu ilkel

¹¹² Şeref Ökten, **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni**, Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2009

¹¹³ Türköne, age. s.196

anlayış için Mualla Türköne bir et parçası olarak görülen kadınların hiç doğmamaları gerektiğini, doğarsalar da yok edilmeleri gerektiğini şöyle ifade eder:

“Aslında bu kızlar doğmasa, doğarsa yaşamasa iyidir. Eğer dünyaya gelirse, onun yerinin toprağın altı veya evinin mezara komşu olması daha hayırlıdır.” [114]

Görüldüğü üzere kadınlar cinsel bir obje olarak değerlendirilmiş onların bedenleri üzerine cezalar kesilmiş, ölüm fermanları imzalanmıştır. Bu ifadeler cahiliye dönemini çağrıştırmaktadır. Dönem, adıyla müsemma bir özellik sergilemektedir.

Cahiliye kurallarını benimseyen toplumlar Kuran ahlakı yerine toplumun istediği kuralları uygularlar. Cahiliye devrinin en fazla bedel ödettiği varlıklar kadınlardır. Cahiliye kurallarına göre kadınlara özgü koyulmuş binlerce kural, uzak durması gereken birçok yasak vardır. Kadın, uymak zorunda olduğu bu kurallara riayet etmezse ya toplumdaki dışlanır ya da bunu canıyla öder. Kadının bilmesi gereken en önemli şey ise “kadının, erkekten daha zayıf ve güçsüz oluşudur.” Kız çocuklarının doğar doğmaz uğradığı bu muamele ne zamanın, ne insanlığın ne de birçoğumuzun kabullenemeyeceği bir anlayıştır.. Bu çevrede yetişen kadınlar kendilerini çok yönlü geliştirmekten, yöneticilik yapmaktan ciddi görevlere talip olmaktan hep alıkoymuşlardır.

Birçok kişi Cahiliye Döneminin bu uygulamalarının dinin etkisi altında yapıldığını iddia eder. Fakat; özellikle İslam dininde kadın ve erkeği ayıran bir ibare yoktur. Tezimizin başında İslamiyette değil; ama diğer dinlerde kadını ve erkeği ayıran belirtiler bulunduğunu vurgulamıştık. Örneğin; Tevrat, dünyaya erkek evlat getirme yollarını belirtirmiş bu durum İbranilerin erkek çocuklarına ne kadar önem verdiklerinin göstergesi olmuştur. Yine Brahmanizm’e göre bir oğlan babasını cehennemden çıkarıp cennete götürebilir. Yahudiler de ise her sabah dualarında geçen şu cümle her şeyi özetler gibidir: “Ezeli İlahımız, kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun.” Hıristiyanlık dininde ise kadının, erkek için yaratıldığını savunan görüşler vardır. [115]

¹¹⁴ Türköne, age., s. 202

¹¹⁵ M. Tayyib Okıç, **İslamiyette Kadın Öğretimi**, Ankara 1978, s. 8

İslam dininin kız ve erkek ayırımına dair hiçbir olumsuz ifadesi yoktur. İslam inancına göre kızlar ve erkekler yoktur. Yalnızca insanların çocukları vardır.

İslam inancı, anne ve babaların çocukları arasında, sevgide ve şefkatte adil olmalarını ister. Peygamber efendimiz bu konuda şunları söylemektedir: “Allah’tan korkunuz ve çocuklarınız arasında adaleti olunuz.” (Ebu Davud, Büyü, 83) tavsiyesinde bulunur. Anne ve babalar çocukları arasında adaletli davranırsa aile içinde sevgi ve saygıyı da arttırırlar. Sevgiyle ve adalet duygusuyla yetişen çocuklar aile içinde kaynaşmayı ve huzuru öğrenirler. Çocuklar arasında kız ve erkek ayırımı yapmak bir cahiliye anlayışıdır. Kuran-ı Kerim’de kız ve erkek çocukları üzerine ayetler yer almaktadır ve açıklamalarda bulunulmuştur. Özellikle cahiliye dönemi Arap toplumlarında kız ve erkek ayırımı yapılmasından, kızların hor görülmesinden ve hatta daha da kötüsü kızların doğduklarında diri diri toprağa gömülmesinden dolayı Kuran’da birçok hadis ve sure yer almış ve hatta kız çocuklarını öven ifadelere de yer verilmiştir. Böylece cahiliye dönemine şiddetle karşı çıkmıştır. Cahiliye dönemiyle sınırlı kalmayan bu anlayışa dünyanın başka yerlerinde rastlamak da mümkündür. Örneğin; Konfüçyüs felsefesinde cahiliye anlayışına benzeyen bir durum göze çarpmaktadır. Bu felsefi öğretilerde önemli olan atalara saygıdır. Her evde ataların külünün bulunduğu ufak bir dua köşesi vardır. Belli günlerde bu odalarda ayin yapılması gerekmektedir. Bu ayini ise yalnızca evin en büyük erkek çocuğu yapabilmektedir. Bu felsefeye dayanarak tıpkı Arabistan’da olduğu gibi Çin’de de sistematik bir kız çocuğu katliamı yapılmıştır. [116] Öyle görülüyor ki kadınlara karşı eşitsizlik daha yaşamalarına izin verilmeden yürürlüğe girmiştir. Konfüçyüs felsefesinde dini ayinin bir erkek tarafından yapılma zorunluluğu getirilmesi ataerkil toplumların kadına karşı takındığı bir başka tavidir.

Buraya kadar kızlara kesilen cezaların kaynağını ifade ettik. Önemli bir nokta erkek tarafından hep göz ardı edilmiştir. Tacize uğrayan kadın hiç dinlenmemiştir. Onun bu olayın neresinde olduğu hiç saptanmadan cezası kesilmiştir.

¹¹⁶ Necla Arat, **Türkiye’de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, 1992, s. 20

Masallarda cezalandırılan kadınların uğradıkları taciz karşısındaki tavırları hiç dikkate alınmamıştır. İffetli bir şekilde davranan da davranmayan da cezaya çarptırılmaya çalışılmıştır. Erkek egemen anlayışlarda kadının böyle bir şeye maruz kalması onun ceza alması için yeterli olmuştur. Erkek sorgusuz sualsiz bir tavırla kadını cezalandıracaktır. Verilen cezaların adı ise ya namus ya da töre cinayetidir. Namus cinayetleri birçok ataerkil toplumda varlığını sürdürmektedir. Bu olayların arkasının bir türlü kesilmemesinin sebebi ise hukuk kurallarının bu alanda yetersiz kalmasıdır. Bu anlamda bu suçların hukuk tarafından meşrulaştırıldığını düşünenlerin sayısı da oldukça fazladır. Fakat son yıllarda bu cezalara ilişkin ciddi çalışmalar yapılmaktadır. [117] “Tarakta Saklanan Dost”, “Bacadan Atılan Ölü” ve “Sadık Kadının İhaneti” masallarında kocalarına ihanet eden kadınlar cezalandırılmıştır.

4.5 Çocuk Evin Neşesi, Erkek Soyun Devamı

Ataerkil yaşayışlarda kadının doğurganlığı onun ezilmesine en çok sebep olan unsurlardan biridir. Özellikle erkek çocuk doğurma konusunda hep baskı altında tutulan kadın bu ağır yükün altında ezildikçe ezilmiştir. Doğurgan olması kadına bir takım roller de yüklemiştir. Kadın aynı zamanda duyarlıdır ve duygusaldır. O halde çocukları yetiştirme kadının görevidir. Bu görev beraberinde kadını ev içine kapatırken erkeğe de kamusal alanda kadının ve çocuğunun bakımı görevini vermiştir. Demek ki doğurganlık ataerkillik için bir kıstastır. Cinsiyetler üzerindeki farklılaşmanın temel gerekçesi kadının doğurganlığıdır. [118] Bu nedenle kadının doğurganlığı ve statüsü birbirinden bağımsız düşünülemez. Ataerkillikte kadın doğurganlığına göre değer kazanır.

“Köpekle Evlenen Kız” [119] masalında hiç çocukları olmayan bir padişah ve karısından bahsedilir. Bu durum onları çok sarsmıştır. Hatta padişahın karısı bu duruma çok üzülür ve en sonunda canına kıymaya karar verir. Bir gün bir ırmak kenarına gider ve kendini suya atmak ister. Bu sırada yoldan geçen bir köpeğe rastlar, köpek, kadına

¹¹⁷ Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) **Türkiye Gölge Raporu**, 2005, s.4

¹¹⁸ Ferhunde Özbay, **Kadının Statüsü ve Doğurganlık, Türkiye’de Kadın Olgusu**, Soy Yayınları, İstanbul 1995, s. 147

¹¹⁹ Sakaoğlu, age., s. 324

“bir çocuğunun olacağını” söyler. Masalda bahsedildiği gibi çocuk, kadını ve erkeği bir araya getiren, bir arada tutan en kuvvetli bağıdır. Eğer padişahın bir çocuğu olmasaydı padişahın karısı hayatına son verecek ve yuvaları dağılmış olacaktı. Oysa bugün bile bu sebepten dağılan pek çok aile bulunmaktadır.

Demek ki erkek egemen toplumlarda kadın doğurganlık özelliğini taşıyorsa hem toplumun hem de erkeğinin gözünde değerli olabilmektedir. Aksi takdirde dışlanmaya ve hakir görülmeye mahkûmdur. Kadın dağılan yuvaların, mutsuzluğun, ayrılıkların sebebi gibi görülmeye başlanır.

Kızın, gelin gittiği yerde saygınlık kazanması onun doğurganlığına bağlıdır. Kısır kadın ataerkil toplumlarda hakir görülmeye ve dışlanmaya mahkûmdur. Çocuğu olmayan bir ailenin suçlusı öncelikle kadındır. Bu sebepten her şeyden önce kadın, yerini korumak için çarelere başvurmalıdır.

Ataerkil anlayışlarda çocuk merkezli bir başka sorun erkek çocuk sahibi olmaktır. Erkek egemen toplumlarda erkek çocuğun yeri çok başkadır. Çünkü, her şeyden önce erkek çocuk soyun devamını sağlayacaktır. Masallarda da çocuk istemi bu tema üzerine kuruludur. Masallardaki erkeklerin statüsü ne olursa olsun bu erkekler bir erkek evlat isteme ve soylarını devam ettirmek istemeleri konusunda bir noktada buluşurlar. Erkeğin konumu ne olursa olsun o kendi kimliğinde başka bir erkek yetiştirir, sonra da huylarını, inançlarını, değerlerini, oturmasını kalmasını ona miras bırakır.

Ataerkil toplumlarda erkek çocuk isteme daha ağır basar. Hatta ilk çocuk erkek olsun diye değişik yöntemler geliştirmiştir. Oğlan olsun diye gelinin yatağına erkek çocuk yuvarlanır. Evlendiği gün kucağına erkek çocuk verilir. Ağaca taş atılarak kızı boşadım erkeğe başladım sözleri söylenir. [120] Son doğan kızlara Yeter, Döndü, Döne v.b. artık son olsun anlamı taşıyan kız isimleri verilmektedir.

¹²⁰ Sedat Veyis Örne, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 136-137

“Melikşah” [121] masalında padişahın bir türlü çocuğu olmamaktadır. Ve bir gün karşısına çıkan bir adam padişaha bir elma verir. Padişah, bunu yediğinde bir oğlu olacaktır. Bir süre sonra padişahın bir oğlu olur. Fakat çocuğun adını çocuğun olmasına vesile olan adam koymak ister; fakat aradan uzun zaman geçmesine rağmen adam çocuğun adını koymaya gelmez. Erkek egemen toplumlarda çocuğa ad koymak mühimdir. Bunu da yine bir erkek yapmaktadır. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğini simgeler. Bu sebepten yeni doğan çocuklara gelişigüzel isim koyulmaz. Çocuğa koyulacak adın onun karakterini, kişiliğini, geleceğini ve toplumdaki yerini belirleyecek manada olmasına dikkat edilmelidir. Bu sebeple çoğu zaman erkek çocuklarına yiğitliği ve kahramanlığı simgelesin diye “Demir”, “Çelik”, “Kahraman”, “Zafer”, “Savaş” isimleri verilmektedir.

Erkek çocuklarına ad koyma Türk gelenekleri arasında önemli bir yere sahiptir. Çocuğun adı onun ruhunu, benliğini yansıtan ve özellikle de erkeklığe, yiğitliğe yakışır bir ad olmalıdır. Adın içerdiği anlamla çocuğun kişiliği özdeşleştirilir. Türklerde çocuklara ad koymak için büyük törenler yapılmış ve komşu beyler de çağrılmıştır. [122] İsimle başlayan yiğitlik aşama aşama devam etmiştir.

Avcılığın erkek olma yolundaki basamaklardan biri olduğunu tezimizin ilk kısımlarında vurgulamıştık. “Melikşah” masalında küçük erkek babasına avlanmak istediğini söyler. Babası oğlunun bu isteğini olumlu karşılar. “Melikşah” masalında, erkek çocuğun babasından avcılık öğrenmek istemesi şöyle yorumlanabilir.

Ayrı ve kendine güvenen bir insan olabilmek için oğlan çocuğun önemli bir iş yapması gerekir. Oğlan bir sınavdan geçmek zorundadır. Bağımsız bir statüye erişmeye çalışan erkek bunu farklı yollarla yapmaktadır. “Melikşah” masalında küçük oğlan tam erkek olduğunu kanıtlamak için av yapmak istediğini söylemiştir.

Daha önceki ifadelerde belirtildiği gibi erkeklerin erlik çağına erişmesinin bazı sembolleri vardır. Bunlardan birincisi sünnet törenleri, ikincisi kahramanın asker olması ve bu doğrultuda kahramanlık yapması ve avlanmasıdır. Padişahın oğlu da eril çağa

¹²¹ Sakaoğlu, age, s. 397

¹²² Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş-III**, Türklerde Ev Kültürü, s. 284-285

ulaştığında erkeklik yolundaki adımlarını atmak için babasından böyle bir talepte bulunmuştur. Babası buna müsaade edince oğlanın erkek olma yolundaki ilk deneyimi bir geyiği avlamak olacaktır. Masalda, oğlanın ilk av tecrübesinin bir geyik olarak seçilmesi ilginçtir. Türk mitolojisinde geyik deniz tanrıçası olarak kabul edilen bir genç kızdır. Göktürk efsanesine göre ise geyik aslında hükümdarlıkla ilgidir. O halde aslında eril çağına ulaşan küçük erkek, erkek olduğunu her aşamada biraz daha pekiştirmeye çalışır. Av sırasında avına düşürmeye çalıştığı geyiğin güzel bir kıza işaret ettiğini varsayarsak, padişahın oğlu beğendiği ve güzelliğinden etkilendiği bir kızın arkasından gidiyordur aslında. Yine geyiğin hükümdarlığa işaret etmesi de güç sembolünün sinyallerini vermektedir. Erkek çocuk ilerde babasının yerine geçeceğini belirttilerini bu yolla göstermektedir.

Erkek çocuk isteme geleneksel erkek anlayışlarında belki de en sık görülen durumdur. Ataerkil toplumların bu denli şiddetle erkek çocuk istemesinin sebepleri çeşitlidir. Bunların en önemlisi ise bir ocağın tüttürülmesi ve soyun devamıdır. Erkek çocukların yaşlılıkta anne ve babalarına bakması, kız çocuğunun yetiştirilmesinin zor olması erkek çocuk istemenin sebepleri arasındadır. [123] Özellikle soyun devamı hususunda erkek çocuk istemi uykuları kaçırır, psikolojileri bozan bir durumdur. Biyolojik olarak kusurlu olan erkek, kudreti gereği bunu asla kabul etmez. Suçu kadında bularak kendini aklar. Erkek çocuğu olmayan kadın suçlu ilan edilir. Oysa gerçek olan kadının çocuğun cinsiyetini belirlemede hiçbir rolünün olmadığını kabul etmeyen erkek egemen bir zihniyet vardır. Erkeğin hükümdar olduğu yaşayışlarda bu gerçek anlamsızdır. Üç, beş, yedi kızdan sonra gelen erkek çocuk ise dünyaları bahşeden ve doğumuyla başkalarına da hayat veren bir mucizedir. Kadın, erkeğin gözünde artık bir başka değerlidir. Tabii durumun tam tersi de düşünülmelidir. Bir de o beklenen yiğit gelmediyse vay halindedir kadının. Üç, beş, yedi kızdan sonra bir türlü gelmeyen erkek çocuk dağılan ya da dağılmaya yüz tutmuş, bir yuvanın habercisi gibidir. Artık ne kadının ne de diğer kız çocukların hiçbir değeri yoktur.

¹²³ Hüseyin Türk, **Güneyevler Köyünde Doğumla İlgili Bazı Geleneksel Uygulamalar ve Boş İnançlar**, Kültür Bakanlığı Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 114, Türk Folkloru Araştırmaları, 1989 s. 108

“Ağlayan Nar Gülen Ayva” [124] masalında bir türlü erkek çocuğu olmayan bir padişahın bahsedilir. Padişah, doğumdan önce karısına “eğer bu sefer de kız doğurursan seni de, kızımı da cellât ettireceğim.” der. Kadın bu korkuyla dokuz ay, dokuz saat geçirir. Fakat korktuğu başına gelir ve yine kız doğurur. Görüldüğü gibi padişah erkek çocuğunun olmamasını anlayamamakta ve bu durumu karısının ve çocuğunun canını alacak kadar derinde hissetmektedir. Masal dünyasından fırlayıp gelen bu olgu hala günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Toplumda sosyal bir hastalık olarak kabul edilen bu durum çeşitli şekillerde tedavi edilmeye çalışılır. Kadın ya erkek çocuk doğurana kadar hamile kalır sağlığından ya da canından olur; ya da üzerine başka bir kadın getirilerek artık medet ondan umulur. Mustafa Günay, Adana’nın Pozantı ilçesinde erkek çocuk isteme üstüne yaptığı araştırmadan sonra şu verilere ulaşır:

...Genç bir kadın: Beş yıl çocuğum olmadı. Sonra üç kızım oldu. Bir gün komşular bana “Beyin niye eve gelmiyor?” diye sordular. Aslında böyle bir şey yoktu. Fakat sonra kendileri “Neden gelsin ki... Çünkü erkek çocuğun yok ki... Diyerek beni aşağıladılar. Kızım olursa çevrem bana hoş bakmaz. 14 yaşında evlenen Ayşe Ö... erkek çocuğu kız çocuğa tercih ettiğini söylüyor. Ona göre aşiretin gelişmesi, soyağacının devamı, erkek sayısının çokluğuna bağlı. [125] Bu sahneler daha çok kırsal yaşam alanlarında görülmektedir. Erkek egemenliği kırsal yaşamda daha barizdir.

Kırsal alanda yaygın olan erkek çocuk istemi birçok sebebe dayandırılrsa da kız çocuklarını aşağı gören bu anlayışlar çok yaygındır. Bu sebepten dağılan ailelerin varlığı azımsanmayacak kadar çoktur. Bilhassa geleneksel yaşam alanlarında yaşayan erkeklerin hepsi kızı olunca bundan üzüntü duymaktadır. Feyzi Halıcı, “oğlana karşı duyulan bu aşırı istek aile ocağını tüttürmek, soyun ve kabilenin devamını sağlamak ve kızların yapamayacağı işleri yapar düşüncesi ile benimsense bile kadına zarar veren bir arzu olmaktan ileri gidememiştir” görüşünü savunmuştur. [126] Görüldüğü gibi erkek

¹²⁴ Sakaoğlu, age, s. 311

¹²⁵ Mustafa Günay, Çukurova Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Adana Pozantı’ da “Erkek Çocuk İsteme Üzerine Bir Araştırma” Çalışması.

¹²⁶ Feyzi Halıcı, **Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler-I**, Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara 1985, s. 154-155

çocuk ataerkil bir toplumda kadının yaşam teminatı ve statüsüne katkıda bulunan bir gerekliliktir.

Günümüzde de geçerliliğini koruyan erkek çocuk sevdası birçok filme konu olmuştur. Mahsun Kırmızıgül'ün yönetmeliğini yaptığı “Güneşi Gördüm” adlı filmde dört kızı olan bir babanın erkek çocuk isteme arzusu ve hatta erkek çocuğu olmadığı için eşinin üzerine kuma bile getirmeyi düşünen bir erkek profili çizilmektedir. Filmde, babanın erkek çocuğu olması için Allah’a yalvarması, kurbanlar adaması isteğin şiddetini ifade eden gösterimlerdir. Bugün, erkek çocuk sahibi olmak isteyen birçok aile adaklar adamakta, erkek çocuk için türbelere, yatırlara gitmektedirler. Asker Kartari, ataerkil toplumlardaki bu isteği erkek çocuğun olmasını isteyenler adak arayıp yatırlara çaput bağlarlar diyerek ifade etmektedir. [127]

Ataerkil toplumlarda erkek çocuklara kız çocuklarına oranla daha farklı davranılır. Bir başka hoşgörü vardır erkek çocuğa karşı. Türk aile yapısında özellikle ataerkilliğin boy gösterdiği toplumlarda erkek çocuklar daha hoşgörölü, kız çocukları ise daha baskılı ve koruyucu biçimde yetiştirilmektedir. Ayrıca yeni evlenen çiftler ilk çocuklarının erkek olmasını yeğlerken ikinci ya da üçüncü çocuklarının kız ya da erkek olması önemli değildir. Yani erkek, çocuk sahibi olmanın ön koşuludur.

Masallarda kadının doğurganlığına işaret eden temaların yanı sıra doğurganlığıyla özdeşleştirilebilecek işaretlerde bulunmaktadır. “Ağlayan Nar Gülen Ayva” masalında kızın evden ayrılırken babasının tarlasında karşısına beyaz bir at çıkar. Burada tarlanın mekân olarak seçilmesi ilgi çekicidir. Tarlanın ürün veren, üreten yer anlamını taşıması kadının üretkenliği ya da doğurganlığıyla bağdaştırılabilir. Nasıl ki ürün vermeyen tarla nadasa bırakılıyor yani bir anlamda terk ediliyorsa doğurgan olmayan kadın da kocası tarafından terk edilecektir. Mircea Eliade, ekili tarlanın verimiyle kadının üretkenliği arasındaki dayanışmanın erkek egemen toplumların başlıca özelliği olduğuna dikkat çekmiştir. [128]

¹²⁷ Asker Kartari, **Halkbilim Araştırmaları Cilt-I Gelenek ve İnançlar**, Mersin 1998, s. 43

¹²⁸ Eliade, age., s. 257-258

Eski inanışlara göre bir kadının hamile olup olmadığını anlamak için birçok yöntem uygulanırdı. Bunlardan biri oldukça ilginçtir. Hamile kadının idrarına buğday veya arpa atılmaktaydı. Buğday yeşerirse kız, arpa yeşerirse oğlan olacak denirdi. [129] Görülüyor ki tarla ile kadının üreme durumu arasında güçlü bir bağlantı kurulmaktadır. Ataerkil düzenin varlığını sürdürdüğü daha eski toplumlarda en fazla toprağa sahip olan kadın ve erkeğin en çok çocuğa sahip olduğu görülmüştür. [130] Bu bulgular bizlere sahip olunan servetin üreme ve doğurganlık üzerindeki etkilerini göstermektedir. Çünkü serveti ve çok toprağı olanlar bu toprakları işleyebilmek için her daim işçilere ihtiyaç duyacaktır. Bu amaçla çok çocuk sahibi olmuşlardır.

4.6 Pencerenin Perdesini Aç Bana Göster Yüzünü

Erkek egemenliğinden, baskısından bıkan ve kendine kötülük eden erkekten kurtulmaya çalışan kadınlar uygun bir zamanı kolladıktan sonra kaçma eyleminde bulunurlar. Bu kaçışla arkalarında hatırlamak bile istemedikleri şeyleri bırakacaklardır. Kurtuluşu kaçarak gerçekleştiren kadınlar genellikle evin تنها bir yere bakan penceresini tercih ederler. Bahaeddin Ögel Türk Kültür Tarihine Giriş VII adlı kitabında:

“Güç (yani zulüm) evden girerse; töre (ve insaf) bacadan veya pencereden çıkar. Güçlü, zulmeden, adil olmayan bir kişi demektir.” [131] ifadelerine yer vermiştir. Masal kızları zulümden, içinde buldukları baskıdan kaçmak için pencereyi seçerler. Pencere onların özgürlüğe kanat çırpıtları kurtuluş noktasıdır.

Pencere, tıpkı kapı gibi ev içi mekânda dış dünya ile evin arasında bir geçiş noktasıdır. Sevdiğine kavuşmak isteyen kızlar da, evdeki erkekten kurtulmak isteyen kızlar da aynı kaçış yolunu kullanırlar. Evden ayrılmanın sebebi ne olursa olsun kızlar yeniden doğacaklar ve ruhlarını arındıracaklardır.

¹²⁹ Enver Çavuşoğlu, **Çocuğum Ne Olacak?**, Adana 1940, s. 26

¹³⁰ Bates, age., s. 7

¹³¹ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş VII**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 298

Eski Türk pencerelerinin gelişmesinde, üç önemli tesir rol oynamıştır:

1. İklimle karşı korunma,
2. Emniyet ve haydutlara karşı korunma düşüncesi,
3. Yüzyıllardan beri sürüp gelen töre ve gelenekler

Törelere, geleneklere ve İslam dini dışarıya açılan pencereleri hiç hoş görmemiştir. Bu daha çok iklimle, sıcağa ve haydutlara karşı alınmış bir önlemdir. [132]

Evin pencerelerinin dışarı bakmaması çok önemli bir ayrıntıdır. Kadın, mahremi olan evinde sere serpe dolaşırken dışarıya bakan bir pencere yabancı bir çift erkek gözünün bu haneye odaklanmasına sebep olabilir. Kadın örtünmeliydi; fakat ola ki hava sıcak ya da çok bunalmışsa evinde örtüsünü çıkarırsa dışarıya açık olan bir pencere tehlikeye de açık demektir. Masallarımızda dışarı bakan pencereler dış dünyaya en yakın yerler olduğundan masal kadınları için tehlikeli bir çizgi olarak algılanabilmektedir.

Bir erkekle tanışmanın da bir erkekten kaçışında bulunduğu nokta pencerelerdir. Eski dönemlerde özellikle kadınların sokağa çıkıp gezmesinin hoş karşılanmadığı devirlerde kızlar itina ile işledikleri mendilleri pencereden atarak sevdikleri erkeğe evet demişlerdir. Erkek egemenliğinin yaşandığı hanelerde ise bir çift göz pencerenin ardında dış dünyayla bağlantı kurmaya çalışmıştır. Kadın için dışarıya gidebileceği en uç nokta pencerelerdir. Hayatları karantina altına alınmış bu talihsiz kızların hayatlarına evin perdeleri bir set çekmiştir. “Melikşah” masalında padişahın kızının kocasından kaçmak için pencereden uçup gitmesi, “Balık Kız” [133] masalında padişahın yoksul balıkçının kızına pencereden görünüşü aşık olması durumu örnekleyen masallardır.

¹³² Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihi Giriş III**, Türklerde Ev Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.91

¹³³ Sakaoğlu, age, s. 305

4.7 İki Kadın Bir Adam:

Bir adamın birden fazla kadınla evli olma olgusu erkek egemen anlayışlarda sıkça rastlanan bir durumdur. Tabii bu durumun çeşitli sebepleri olmakla birlikte genellikle her sebep erkeğin güç ve otoritesine dayanmaktadır. Çocuğu olmayan kadınların üzerine gelen kumalar, evde bir türlü kabullenilemeyen elkızları, kayınvalidesi ve görümceleri tarafından istenmeyen gelinler ve erkeğin diğer kadına beslediği şehvet duyguları... İşte bu sebeplerin her birinde erkeğin istekleri vardır.

10. yüzyıla ait gözlemlerin anlatıldığı İbn Fazlan Seyahatnamesi'ne göre Eski Türklerde evlenme adetleri çeşitleri boylara ve yaşanılan coğrafyaya göre değişirdi. Öz annenin ve öz kız kardeşin dışında herkesle evlenilebilirdi. [134] Demek ki bu durum gelecek ataerkil kuşaklarda çok eşliliğin temelini oluşturuyordu. Dikkat edilirse Osmanlı İmparatorluğunun hüküm sürdüğü yıllarda padişah haremine birçok kadını alır ve onlarla birlikte olurdu. Çok eşliliğin temelini eski zamanlara dayandığını görebilmek mümkündür. Türklerde çok eşlilik (poligami) çok yaygın görülen bir olgudur. Bazı kaynaklarda çok eşliliğin sadece Hakanlara ait olduğu vurgulansa da bu doğru bir bilgi değildir.

Evrin Ölçer Özünel “Masal Mekânında Kadın Olmak” adlı tezinde kuma getirilen kadınları “öteki kadın” olarak adlandırmıştır. Öteki kadın diğer kadın için bir tehdittir. Ailesi, yuvası elinden kayıp gidebilir. Buna izin vermemelidir. Bunun için gücünün yettiği kadar kocası ve evliliği için mücadele etmiştir.

“Pamuk Kız” [135] masalında çocuğu olmayan bir kadın vardır. Herkes bu kadını çocuğu olmuyor diye itip kakmaktadır. Çocuğu olmadı diye kocası evlenmeye kalkmıştır. Görüldüğü gibi çocuğu olmayan bir kadın öteki kadına mahkûm edilmiştir. Erkek onun tamamlayamadığı işi başka bir kadına tamamlatmak ister. Demek ki erkek kadını sadece çocuk doğuran bir makine gibi görmüştür. Makine diyorum; çünkü bu tabloda onun duyguları yoktur, olsa bile yok sayılmıştır. Şemseddin Sami, evliliğin iki kutsal değer üzerine kurulduğunu söyler. Bunlarda birinin aşk, diğerinin aile oluşturma

¹³⁴ İbn Fazlan, **İbn Fazlan Seyahatnamesi** (Haz. Ramazan Şeşen) İstanbul 1975, s. 116

¹³⁵ Alptekin, age. s. 416

arzusu olduğunu vurgular. Bu sebeple de bir erkeğin birden fazla kadını aşkla sevemeyeceğini söyler. “Birden fazla karı alan bir erkeğin aile denilebilecek bir aile oluşturmasının mümkün olmadığını” vurgular. [136]

Öyle görülüyor ki çok kadın beraberinde evlilik müessesini ayakta tutan sevgiyi, aşkı, tutkuyu ve en önemlisi sadakati ortadan kaldırmaktadır. Erkeklerle kadınlar arasındaki en önemli duygu sadakattir. Masallarımızdaki kadınların “öteki” kadına katlanmalarının tek sebebi ise ancak zaafından ya da elinden hiçbir şey gelmemesinden kaynaklanmaktadır. “Çocuğun Rüyası” [137] masalında çoban yedi devin kız kardeşi, padişahın kızı ve cennetten getirdiği huri kızı ile evlenir. “Aslan Ali” [138] masalında da Aslan Ali birden fazla kızla evlenmektedir. “Hırızmalı Güzel” [139] masalında da Güzel Ahmet, Hırızmalı Güzel, kralın kızı ve Dünya güzeli ile evlenir. Bu masallar erkeklerin birden fazla kadınla evlenmelerini örnekler durumdadır.

Daha önceki masalarda kadınlarının güzelliklerinin iffetsizliğe davetiye çıkardığını söylemiştik. Bu aşamada çok eşliliğe yeni bir sebep daha ekleyebiliriz. Erkeklerin kadına karşı olan zaafı ve doyumsuzlukları. Güzel kadın gören birçok erkek dayanamaz. Ulaşabilirse kendisinin, ulaşamazsa yine kendisinin olmasını arzular, göz ucuyla bakar, tepeden tırnağa süzer. Bunun içindir ki “öteki kadın” (kuma) birinci kadına göre daha güzel ve gençtir. “Hırızmalı Güzel” masalında güzel kızlarla evlenme söz konusudur. Demek ki kadın güzelliğiyle her şeyi etkisi altına alır. Onun güzelliği karşısına çıkan her şeyi parçalar. Erkeğin kalbini, erkeğin asıl yuvasını, birinci kadını ve kadının çocuklarını, yani her şeyi alt üst eder. Yusuf Algazi Kadın ve Erkek Egemen Toplum kitabında şunları söyler:

“Demek, kadın aşkı parçalamaya dönük bir yaratıktır. Hangi aşkı parçalar? Erkeğin kendine olan aşkını kullanır... Ve parçalar.

Kadın kendine âşık olan erkeği parçalar.

¹³⁶ Safiye Akdeniz, **Tanzimat Dönemi Edebiyatçılarının Kadın Problemine Yaklaşım Biçimleri Makalesi**, Adnan Menderes Üniversitesi, s.5

¹³⁷ Alptekin, age. s.256

¹³⁸ Alptekin, age. s.316

¹³⁹ Alptekin, age. s.384

Aşk tanrının insanda sonsuz bir genişlik ve ışıkla parlamasıdır.

Kadın tanrıyı parçalar.

Aşk dağınık olan dünya parçalarını, tanrısal bir büyüde birleştirir ve her şey o büyüden geçerek var olmak zorundadır.

Kadın birliği parçalar. [140]

Kadın ve güzelliği erkeği egemenliği altına aldığında her şeyi parçalamış ve bu aşamada en ağır darbeyi asıl kadın almıştır. Çokeşliliğin sebeplerinin çok çeşitli olduğunu belirtmiştik. Tabi bu sebeplerin uygulanış alanları ve genel anlamda ataerkil bir yapıya sahip olsa bile toplumların ayrıştırılarak değerlendirilmesi doğru bir davranış olacaktır. Çok eşliliğe kırsal kesimde daha sık rastlanırken çok eşliliğin kentsel alanda daha nadir olduğu görülmektedir. Kentlerdeki eğitim seviyesi, kültürel yapı, Sosyo-ekonomik durum çok eşliliği önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır.

Çokeşlilik, toplumların Sosyo-kültürel yapısıyla yakından ilgilidir. Sosyo-kültürel yapıyı oluşturan her bir öge birbiriyle bütünlük göstermektedir. Öyleyse çok eşliliğin ekonomiyle, eğitimle, aile yapılarıyla, değer yargılarıyla ve inançlarla yakından ilgisi vardır. Kadınların sosyo-ekonomik açıdan erkeklere oranla kuvvetsiz oluşu, okur-yazarlık oranının düşük olması, eğitimsizliği ve kalıp yargılar içine hapsedilmesi erkek egemenliğini daha da kuvvetlendirmiştir.

Necla Arat Türkiye’de Kadın Olgusu adlı kitabında Fatma Aliye’nin çok eşlilikle ilgili düşüncelerine yer vermiştir.

Fatma Aliye’nin Nisvan-ı İslam adlı kitabın ikinci kısmında, bir ramazan gecesinde evine ziyarete gelmiş filozof ve astronomi bilgini Parisli Madam R.’nin sorduğu sorularda çokeşlilik ve örtünmeyle ilgili görüşlerini açıklamıştır. Madam R.’nin misafirlikte olan kadınların hangilerinin birbirleriyle kuma olduklarını açıklar. Fatma

¹⁴⁰ Yusuf Algazi, **Kadın ve Erkek Egemen Toplum**, Puhu Kitaplar, s. 18

Aliye Hanım'da aslında orada bulunan kadınların hiçbirinin kuma olmadığını; fakat bazı durumlarda buna razı olduklarını ifade eder. Bu tür evlilik yapan erkeklerin çok büyük sorumluluk aldıklarını ve aslında çokeşliliğin bir tanrı buyruğu olmadığını ekler. Fatma Aliye kısır bir kadınla evli olan erkeğin başka bir kadınla evlilik yapmasını uygun bulduğunu söyler. Hatta böylece ilk eşin de evden ayrılmasına gerek kalmayacaktır. Hatta gayr-i meşru çocukların resmiyet kazanması için çokeşliliği haklı bulmuştur. [141] Fatma Aliye ataerkil düzenlerin çokeşliliği haklı bir gerekçeye büründürmenin bir yönünden bahsetmiş böylece bir anlamda çokeşliliği bazı istisnai durumlarda haklı olarak göstermiştir.

4.8 El Kadar El Kızları Baba Evinde

Ataerkil toplumlarda erkek evlendiği kızı bir süre sonra baba evine tekrar gönderebilmektedir. Bunun da tıpkı çokeşlilik gibi birçok sebebi vardır. Çoğu namus meselesinden olmakla birlikte istenmeyen kadın konumuna gelen elin kızları bir süre sonra baba ocaklarına iade edilirler. “Padişahın Konuşmayan Kızı” [142] masalında baba evine gönderilen bir gelinden bahsedilir. Bu duruma “gerilik” adı verilmektedir. Kelime analiz edildiğinde durumla kelimenin müsemma olduğu görülür. Kelime geri verilen anlamına gelmektedir. Elkızlarının gerilik damgası yemelerinin sebepleri yine bir kadındır. Erkeğin annesi ya da kız kardeşleri çoğu zaman başrol oyuncusudur. Oğullarını ya da kardeşlerini karılarını babaocağına tekrar göndermeleri konusunda ikna etmeye çalışırlar ve çoğu zaman başarılı olurlar. “Padişahın Konuşmayan Kızı” masalında da düğünden iki ay sonra babası evine gönderilen bir kız vardır. Babaları büyük kardeşleriyle kızı geri gönderir. Elbette bu olayın en ağır yükünü gönderilen statüsündeki kızlar öder. Bundan sonra onlar için zor şeyler olduğu kesindir. Oysa geldikleri yeni evin onlar için aynı zamanda yeni bir hayat olduğunu bilirler. Orada hem kadın hem ana hem torun sahibi olacaklardır. Çeşitli umutlarla ve inançlarla girerler yeni evin yeni kapısından. Bunu yaparken de sanki bir şeylerden korkuyorlar gibi nazar değmesin, aman bozulmasın diye durumu sağlama alırcasına gelenekleri uygulamaktan geri kalmazlar.

¹⁴¹ Necla Arat, *Türkiye’de Kadın Olgusu*, Say Yayınları, 1992, age, s.81

¹⁴² Sakaoğlu, age. s. 499

Gelinlerin koca ocağına selam vermeleri, evin kapısına hamur yapıştırma, yağ ya da bal sürme gibi adetlerde [143] derin manalar gizlidir. Yeni gelinler geçiminin yağ gibi bal gibi olması için bu adetleri yerine getirirler. Bir nevi kendini güvende hissetmek isterler; çünkü evliliklerinin sürekli olmasını istemektedirler. Ayrıca yeni gelinlerin ateşe selam vererek kapıdan içeri girme geleneği de yaygın olarak uygulanmış ataerkil uygulamalarından biridir. Ateş, Türk mitolojisinde temizleme anlamına gelmektedir. Ateşin kötü ruhları kovduğuna, hastalıkları uzaklaştırdığına inanılmaktadır. Yeni gelinin ateş üstünden atlaması da aynı doğrultuda yorumlanabilir. Bugünkü geleneklerde gelinin ateşten atlaması da temizlenmesi ve kötülüklerden arınması olarak algılanabilir. Eğer gelinin elbisesi ateşe değerse ya da yanarsa bu durum iyiye yorumlanabilir. [144] O zaman gelinin gireceği hanede olumsuzluklarla karşılaşacağı gibi bir yaklaşım geliştirilebilir.

Demek ki ataerkil toplumlarda erkekler evlerine getirdikleri elkızlarını her aşamada temizlenmiş, arınmış isterler. Bu, ta ki kızın babaocağından çıkıp gelin geldiği evin kapısına kadar devam eder. Temizlendiğine inanılmayan kızlarsa baba evlerine geri gönderilirler.

4.9 Biraz Erkek, Biraz Kadın

Ataerkil anlayışlarda kız evlatlarını erkek gibi yetiştiren, onları erkek gibi giydiren, kızların erkeklerin tavır ve davranışlarını sergilemesini sağlayan, kız evlatlarına erkek adlarına yakın ya da direkt erkek adı veren aileler vardır. Bu durum tamamen, ailenin erkek çocuğuna olan bağlılığından ve hayranlığından kaynaklanır. Özellikle, kız çocuk sayısı fazla olan ailelerde bir türlü erkek çocuğa sahip olamayan babalar en küçük kızlarının erkek olması beklentisine yoğun olarak girdiklerinden onu doğumundan öncede erkek olarak düşündüklerinden her şeylerini bir erkek evlat dünyaya getirmiş gibi tasarlarlar. Adı, kıyafetleri, eşyaları her şeyi erkek çocuklarına uygundur. Mavi renk hâkimdir her yerde. Üstelik çocuk kız olduktan sonra bile aile bu

¹⁴³ Çoruhlu, age. s.49-50

¹⁴⁴ Abdulkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s.68

fikre kendini öylesine kaptırır ki çocuk dünyaya geldikten sonra da bu anlayış devam eder. Kız çocuk tıpkı bir erkek gibi yetiştirilir. Oyuncakları, giysileri, oynadığı oyunlar hep bir cinsiyet karmaşası içinde var olur.

“Askere Giden Kız” [145] masalında böyle bir durum söz konusudur. Masalda babasının yerine askere giden bir kızdan bahsedilir. “Ağlayan Nar Gülen Ayva” masalında da erkek evladı olmayan bir padişah, karısına bu seferde kız doğurursan seni de doğurduğunu da öldürürüm demiştir. Padişahın karısı can korkusuyla ve evladının endişesiyle kocasına kız çocuk dünyaya getirdiği halde bir erkek doğurduğunu söyler. Kadının böyle davranması yine hem kendini, hem kocasını, hem çocuğunu hem de evliliğini korumak içindir. Böylece kadın güvenli bir ortam oluşturmuştur. Gel zaman git zaman çocuk büyür. Padişah, çocuğunun sünnet zamanı geldiğine inanır. Oğlu sandığı kızını sünnet ettirmek ister. Burada son derece güçlü olan bir duyguyla hareket eden bir baba vardır. Erkekler, erkek çocuklarının üzerine bir başka titrer. Masaldaki padişahın da çok zor bulduğu oğlunun erkek olma aşamalarına birebir tanık olmak istemesi son derece doğaldır. Bir erkek çocuk için eril çağa ulaşmanın ilk basamağı sünnettir. Hatta hala erkek çocukları sünnet olunca “Ha şimdi tam erkek oldun!” denilerek erkekliği sünnetten önce ve sünnetten sonra diye ayırırlar. Padişah, büyük büyük kazanlar kurdurur, tellallar çağırır. Yemekler yenilir, içilir. Sünnet zamanı yaklaşır. Padişah oğlunun erkek olmasını herkesle paylaşmak ister, ispat etmek ister. Kızın başka çaresi kalmadığından evden ayrılacağını annesine söyler. Hatta bir de beni öldü bil der. Kız evden ayrılırken annesi ve kendi için güvenli bir ortam hazırlamaya çalışır. Evden ayrılırken erkek kimliğiyle ayrılmak onun için farklı bir güvendir. Böylece kız başına gelebilecek tehlikeleri de ortadan kaldırarak ayrılma kararı almıştır. Kızın babasına veda edeceği anda cirit oynaması da ilginçtir. Bilindiği gibi cirit profesyonelce ata binmeyi gerektiren kol ve kas gücü isteyen bir erkek oyunudur. Kızın son anda bile babasına erkek olduğunu kanıtlama çabası içinde olduğu ve sonuna kadar babasının onu öyle hatırlatmasını sağlamak için özellikle bu oyunu seçtiği yorumu yapılabilir.

¹⁴⁵ Sakaoğlu, age. s. 297

Dünyaya gelmesi için sonsuz arzu duyulan erkek çocukların dünyaya geldikten sonra da sağlıklı bir yaşam sürmesi için çeşitli önlemler alınmıştır. Dr.Yaşar Kalafat Hazar Türklerindeki bu tedbirleri şu şekilde ifade eder:

Hazarların yaşamayan erkek çocuklarına entari giydirilir, küpe takılır. Hatta yaşamayan erkek çocuklarına kız isimleri koyarak onlara kız giysileri giydirilerek, saçları uzatılarak kötü güçlerden erkek çocukları korumaya çalışılır. [146] Yaşayan erkek çocuklarını kötü ruhlardan korumak adına çocuklara kız muamelesi uygulanması toplumun kızları değersiz kıldığını, erkekleri de çok önemsediklerini göstermektedir.

Erkek egemen toplumlarda erkekler, kadınlara göre daha güvenilir ve rahat bir hayat sürerler. Erkeğin hayatını sürdürme alanı kadına göre daha geniştir. Kadın, cinsel kimliğini daha çok ev içinde sürdürmeye mahkûm edilirken erkekler kamusal alanda da yaşamalarını sürdürürler. Bu durumda kadınların erkek kılığına girmesi onların yaşam alanlarını hem daha güvenilir kılmakta hem de genişletmektedir. Kadınlar erkek kılığına girerek bedenlerine ve ruhlarına gelebilecek tehlikeleri ortadan kaldırırken kışkırtıcı güzelliklerinin onların birer iffetsiz kadın gibi algılanmasını da yok eder. Böylece kadın güzelliği sebebiyle üstüne yüklenen bu aşağılayıcı durumdan da kurtularak ruhunu arındırmış olur. Bu karşıt durum karşısında yalıtılmış bir güzellik anlayışı da karşımıza çıkmıştır.

Montesguieeu: Tabiat, erkeğe akıl ve fikir vermiştir, kadına sadece güzellik ve süsü. Eğer kadının bu dış görünüşü ortadan kalkacak olursa onun ehemmiyeti ve değeri kalmayacaktır der. Bu da kadının sadece dış görüntüsüyle değerlendiren yaygın bir erkek anlayışıdır.

Dideret: Kadınlar sadece şehvet ve eğlence için yaratılmıştır.

¹⁴⁶ <http://www.yasarkalafat.info/index.php?ll=newsdetails&w=1&yid=116> (Erişim tarihi: Aralık 2010).

Montesguieeu ve Dideret'in sözlerinden de anlaşıldığı gibi birçok erkek egemen anlayışındaki kafa, erkeği üstün tutmak için kadının bedeninin güzelliğini ön plana çıkarmıştır. Öyle ki kadının güzelliği erkekleri etkisi altına almasın diye erkek çoğu zaman kadını gizleme ve kapatma çabası içine girmiştir.

Ataerkil anlayışlarda kadının dış görüntüsü, güzelliği, fiziği fazlasıyla ön plandadır. Erkeklerin baştan çıkarıcı olarak gördükleri kadın profilinin altında yatan sebep de budur. Öyle ki bu anlayışlarda toplum öyle bir hale gelmiştir ki güzel bir kadın her zaman potansiyel bir suçludur, ahlaksızlığa hazırdır. Başına gelebilecek her türlü musibetin sebebi yine kendisidir.

Efrat Tseëlon; kadının bakılacak bir nesneye dönüştürülmesi erkekler tarafından sağlanmıştır. Bu durum erkeğin, kadın cinselliğiyle temsil edilen korkunun kadına nasıl yansıtıldığını ve iffet kavramının neden kadınla özdeşleştirildiğini de ortaya koymaktadır. [147] İşte bu sebepten kadın daima kontrol altında tutulmalıdır. "Benli Dilber" [148] masalında güzelliği sebebiyle hapsedilen bir kızdan bahsedilir. Kadının güzelliğinin bir tehlike haline gelmemesi için saklanmasına "Benli Dilber" masalı örnektir. Masaldaki kız, çok güzel olduğu için Hint padişahı olan babası tarafından sarayda kimsenin görmediği bir odaya hapsedilir. Kız, yıllarca bu şekilde yaşamaya mahkûm edilmiştir. Bu durum erkek egemen toplumların en belirgin özelliklerindedir.

4.10 Kır Atına Bin Gel Süleyman

Masalların birçoğunda asıl kahraman erkeklerdir. Daha önce toplumun yaşayışının, kültür özelliklerinin, inançlarının masallardan yansıdığını söylemiştik. Ataerkil toplumların yaşayış özelliklerini de masallar yansıtılabilmektedir. Bunun içindir ki masal kahramanları genellikle cesur, yiğit erkeklerden seçilir. Masallara başrol oyuncusu olarak giren erkekler, biyolojik güçleriyle konuk olurlar masal diyarına. Onlar güçlüdürler, cesaretli ve yiğittirler... Kahramanlık serüvenlerinde yaşadıkları mekândan

¹⁴⁷ Efrat Tseëlon, **Kadınlık Maskeleri: Gündelik Hayatta Kadının Sunumu**, Çeviri: Reşide Kekeç, Ekin Yayınları, Ankara 2002

¹⁴⁸ Ali Berat Alptekin, **Taşeli Masalları**, Akçay Yayınları, Ankara 2002, s.278

ayrılırlar bir başarıya imza atıp kahraman olarak tekrar memleketlerine dönerler. Devi öldüren yiğitler, padişahın kızı için türlü zorluklara katlanan cengâverler, imkânsız başarılan kahramanlar, askere gidenler masallarda yerlerini almıştır. Erkeklerin bedensel güçlerinin kadınlara nazaran daha belirgin olması onları kamusal alan başarılarının sahibi yapmıştır. Erginleme sürecini tamamlayan erkekte daha fazlası beklenmektedir. Anasından, babasından helallik alan kahraman yanına yine onun erkekliğini kanıtlayan eşyalarla ocağından ayrılır. Yanına aldığı kılıç, kalkan gibi araçlar erkek gücü gerektiren silahlardır. Erkek olmanın son safhasını da tamamlamak için çıkılan yolculuklarda kadınlarla erkeklerin yanlarına aldıkları eşyalar birbirinden farklıdır. Kızlar evden ayrılırken yanlarına genellikle kendilerini güvence alacak şeyler alırlar. Çeyiz, para gibi değerli eşyalardır bunlar. Günümüz dâhil hala birçok Anadolu şehrinde kızlar evlenmeden önce çeyizlerini sergilerler. Kızların yanlarına çeyiz ve değerli şeyler almasının asıl sebebi karşılaşılabilecekleri zorlu yolculukta kendilerini güvence altına almaktır. Kızlar yanlarına aldıkları eşyalarını bir bohçanın içine koyarlar ve ağzını sıkıca bağlarlar. Bohçanın ağzını sıkıca bağlamaları kendilerinin yanı sıra aldıkları eşyalarında güvenliğini sağlama alma isteminden kaynaklanmaktadır. Bohça bağlamak yani boş sözünden yapılmış bir fiil olmalıydı. Bunun içindir ki 11. yüzyıl Türkleri “O, elbiseleri bohçaladı” karşılığı olarak “Ol, ton boğladı.” diyorlardı. [149]

Yani kız maddi bir destekle yola çıkarken erkek işin manevi tarafındadır. Evden ayrılan kızlar serüvenleri sırasında başlarına gelebilecek tehlikelerden bedensel anlamda baş edemeyeceklerinden altın, para, çeyiz gibi değerli eşyalarla satın aldıkları güvenli ortamlara sığınır.

“Sır Saklamayan Padişahın Kızı” masalında kız kocasına verdiği sözü tutamayınca kaçar. Kızın ayağında demir bir çarık ve elinde de demir bir asa vardır. Kızın ayağındaki çarığın ve elindeki asanın demir olması kızın kendini güvende hissetme istemesinden kaynaklıdır. Demir gücün sembolüdür. Erkek çocuklara verilen adların “demir” olması onun demir gibi güçlü olması arzusundan kaynaklanır. Binaların demirlerle desteklenmesi binanın dayanıklı ve güçlü olmasını istemekten ileri gelmektedir.

¹⁴⁹ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihi Giriş III**, Türklerde Ev Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.287

Erkek kahramanların evden mutlaka bir atla ayrıldıklarını daha önce belirtmiştik. Çünkü at bir erkek için çok önemlidir. Yiğidin arkadaşı, sırdaşı her şeyidir. Onunla aşar yiğit, bu meşakkatli yoldaki zorlukları. Onunla dertleşir. “İnsan Yiyen Kız” masalında erkek kahraman anasıyla helalleştikten sonra atıyla yola çıkması anlatılır. At yiğidin öyle yakın dostudur ki üzerine türküler söylenmiş, atasözleri sarf edilmiştir.

Yağız at da dir ki, bağlaman beni guruya,
Üstüme binen yiğidi Allah goruya,
Gidersem ileri, dönmem geriye.

Gözde, gönülde değerli... İnsanın yanında saygın. Hayırdır, uğurdur. [150]

Masal kahramanları yaptıkları kahramanlık sonunda genellikle mükâfatlandırılırlar. “Hayat Otu” [151] masalında kızının devlerden kurtarıldığını öğrenen padişah kahramana kızını verir. “Ecel Ecayip” [152] masalında kendisine Ecel Ecayip’i gösterecek olana kızını vermeyi vaat eden bu padişah, işi başaran bir fakirin oğluna kızını verir. “Haramibaşı Ahmet” [153] masalında da padişahın hazinesini haramiler soyar. Bunu yapanlarsa bir türlü bulunamaz. Padişahın gözüne giren ve atlarını iyileştiren birine padişah kızını verir. “Sır Saklamayan Padişah Kızı” [154] masalında padişah, kızlarını evlendirmek için damat adaylarının karşısına bir sürü zorluk çıkarır; fakat hepsini aşan kahraman yiğitler kızları almayı başarırlar. Burada kızların gösterilen başarılar karşısında bir hediye gibi sunulması da ilginçtir. Erkek egemen yaşayış tarzında masallardaki bu durum kızın araç gibi görüldüğü ve bir mal gibi satıldığı bir üslupla karşımıza çıkar. Başlık parası şeklinde günümüze yansıyan bu durum kadının maddi bir karşılık karşısında satılmasıdır. Başlık, özellikle kırsal kesimde baş gösteren erkek egemen toplumların uygulamalarındandır.

¹⁵⁰ Halıcı, age., s. 169-170

¹⁵¹ Sakaoğlu, age. s. 429

¹⁵² Sakaoğlu, age. s. 381

¹⁵³ Sakaoğlu, age. s. 363

¹⁵⁴ Sakaoğlu, age. s. 318

4.11 Oğlum Damat Oluyor, Kızım Gelin

Bir toplumun örf ve adetleri o topluma kimlik kazandıran en önemli unsurlardır. Doğum, ad koyma, sünnet, askerlik derken erkek kahramanlar evlenme çağına gelirler. Kızların evleniş şekilleri ise kahramanlık yapan erkeğin elde edeceği başarıya bağlıdır. Ataerkil toplumlarda evlenme usulleri de bazı özellikler taşır. Kız önce oğlanın annesi ve babası tarafından istenir. Sonra kızın ailesi erkek tarafından bazı isteklerde bulunur. Daha sonra söz, nişan, düğün derken evlilik gerçekleştirilir.

Evlenme hem kızın hem de erkeğin sosyalleşmesi ve aile oluşturması için önemli bir süreçtir. Evlenme töre, tören, adet, gelenek ve göreneklerle ilintili bir bağıdır.

Türkiye’de çeşitli evlenme biçimleri vardır. En yaygını görücü usulüdür. Kız kaçırma, beşik kertmesi ve berdel diğer evlenme usulleridir.

Kırsal bölge ya da kentsel yaşamda evlenme yaşını ve zamanını ekonomik etmenler, güçler, sosyal olaylar tayin etmektedir. Fakat evlenme girişiminde bulunmada toplum erkeğe ve kıza aynı hakları vermemiştir. Yani kız ve kızın ailesi pasifken girişim genellikle erkek ve ailesinden gelir. [155]

Türk gelenek ve göreneklerine göre gelin adayı önce erkeğin annesi tarafından belirlenir. Bu ataerkil anlayışın bir gereğidir. Bu hususta erkek egemenliği ile gelinin seçiminde önce bir kadının söz sahibi olması bize bir çelişki gibi gelebilir. Çünkü biz şu ana kadar bütün alanlarda erkekleri iktidar güç olarak ilan etmiştik. Burada yine bir erkeğin arzusu vardır. Erkek, kadınının annesine benzemesini istemektedir.

Erkek evlatlar hayat arkadaşları olacak kadınlarda annelerinden bir şeyler ararlar. Onlar gibi davranan, onlar gibi oturan, kalkan, yemek yapan. Çünkü oğlanın anası evin esas kadınıdır. Esas kadın olma yolunda bütün aşamalardan geçmiştir. Evine getireceği kızın da esas kadın olmaya layık olmasını ister. Bunun için de seçilip beğenilen kızlar arınmışlık aşamasının ilk durağı olan hamama götürülürler. “Tamahkâr

¹⁵⁵ Örnek, age., 190

Köylü” [156] masalında hasta padişahın derdinin derman bulması için uyuz bir koçun karnının padişahın yaralarına sarılmasının ardından padişah hamama götürülür. Sonra padişah iyi olur. Demek ki hamam arınmanın, illetlerden kurtulmanın, ruhun ve vücudun temizlendiğine inanılan aydınlık bir mekândır. İnanışlara göre kötü yola düşmüş, kötülüğe uğramış, vücudu ve ruhu pislenmiş kadınların hamamda kırk tas su dökünmesi bununla çok ilintilidir. Kırk sayısının da tesadüfen seçilmediğini, daha önceki masallarımızda Hz. Âdem’in kırk günde mayasının yoğrulduğunu ifade etmiştik. Burada da kadın kırk tas su ile mayasının tekrar yoğrulduğuna ve yepyeni bir insan olduğuna inanılmaktadır. Yine “Muradına Nail Olmayan Dilber” [157] masalında bir kadının çocuğunu hamamda doğurmasından bahsedilir. Kadının ağrısı tutunca kadın hamama götürülür. Kadın orada bir kız çocuğu dünyaya getirir. Kadının doğum yaptığı mekânın hamam olması şöyle yorumlanabilir. Kadınlar bebeklerini dokuz ay boyunca karınlarında taşırlar, canlarıyla, kanlarıyla besledikleri bebeklerinin hem doğum anları çok zordur hem de hamilelik süreci. Kadın doğum yaptıktan sonra dünyaya tekrar gelmiş gibi olur. Temizlenir, hafifler... Bütün ağrı ve sızılarından kurtulur. Vücudu tekrar dirilmiş gibidir. Hamamın temizleyici ve arındırıcı ambiyansı kadının sıkıntılarından kurtulmasına yardımcı olmuştur.

“Cindar” [158] masalında hamamın farklı bir yönüne vurgu yapılır. Hamam kişilerin üzerlerindeki her şeyi çıkardığı yani şeffaf oldukları mekândır. Ayıplar, kusurlar hep göz önündedir. “Cindar” masalında da küpeleri çalınan Harbiye Nazırının karısı Cindar’dan yardım ister. O da bütün kadınları çırlıçiplak olmak üzere arar. Sonunda küpeler kadının saçlarının içinden çıkar. Demek ki hamam da hiçbir şey gizli kalmamıştır. Oğullarına gelin seçen kaynanalar hamamda kızların her türlü kusurunu gözlemlene fırsatı bulmuştur. Şimdi tekrar evlenme aşamalarına dönelim. Oğlan evlenmek istediği kızı, anasına bildirir. İlk aşama görücüye gitmektir. Masallarda evlenme sürecinin basamaklarına örnekler yer almaktadır.

¹⁵⁶ Sakaoğlu, age. s. 286

¹⁵⁷ Sakaoğlu, age. s. 440

¹⁵⁸ Sakaoğlu, age. s. 511

“Yaşlı Kadınlar” [159] ve “Muradına Nail Olmayan Dilber” masallarında oğulları için kız istemeye giden kadınlar vardır. “Muradına Nail Olmayan Dilber” masalında oğlan güldükçe yüzünde güller açan, ağlayınca gözünden mercanlar dökülen, yürüdükçe ayaklarının altında çimenler biten, çimindiği zaman suyu altın kesilen güzeller güzeli bir kıza âşık olur. Erkek egemen toplumlarda erkekler öncelikle kadının güzelliğine vurulurlar. Genç körpenin güzelliği onları baştan çıkarır. Görücüye giden oğlan annelerinin ilk dikkat ettikleri durum ise kızın ne kadar becerikli olduğudur. “Muradına Nail Olmayan Dilber” masalında oğlanın anasının kızdan su istemesi ve onu meziyetlerini görmek için bir takım girişimlerde bulunması durumu örneklemektedir. Yine “Balık Kız” masalında oğlanın annesinin güzellikten önce kızın sağlıklı olmasıyla ilgilenmesi bu durumla ilgilidir. Evrim Ölçer Özünel “Masal Mekânında Kadın Olmak” adlı kitabında bu masal için şu yorumu yapar: “Oğlan anası kızın güzelliğini dile getirirken öncelikle sağlıklı oluşuna vurgu yapar. Bu vurgu kızın doğurganlığıyla ilişkilendirilerek okunmalıdır. Oğlan anasının ev içine oğluna eş olsun diye alacağı ve ileride “esas kadın” olma hakkını vereceği gelinin doğurgan olmasını istemesi ailenin sürekliliğini sağlama isteği olarak görülmelidir.” Erkeğin annesi esas kadın olma yolunda en üst basamakta yer almaktadır. Bu sebepten hem hanede hem oğlunun üzerinde söz sahibidir. Yeni gelin esas kadının gözüne girebilmek için öncelikle bir erkek çocuk doğurmak zorundadır. Anne-oğul arasındaki bu güçlü bağ ataerkil düzenin bir ürünüdür. [160]

Gelin olarak seçilen kızın özelliklerine oğlanın annesi doğurganlığı ön plana çıkarıp önemserken oğlu ise daha çok kızın güzelliğine takılır. “Balık Kız” masalında erkek kahramanın kızın güzelliğini duyduktan sonra ona talip olması erkeğin özünde önceliği kadının güzelliğine verme potansiyelinden kaynaklanır. Erkek daha görmediği fakat güzelliğini yalnızca insanların ağzından dinlediği bir güzele vurulmuştur.

Evliliğin ikinci aşamasını söz kesimi oluşturmaktadır. Birbirlerine söz verme anlamına gelen bu aşamada kız tarafı erkek tarafından bazı isteklerde bulunabilir. Her şeyden önce iki taraf birbirlerinin örf, adet ve geleneklerinden haberdar olurlar. “Yaşlı Kadınlar” masalında kızın erkeğe sadece serçe parmağını göstermesi, yine aynı masalda

¹⁵⁹ Sakaoğlu, age. s. 437

¹⁶⁰ Kandiyoti, age. s. 79

yüzgörümlüğü takılacağı sırada gelinin “bizim usulümüzde peşkeş olarak bir kırmızı altın verirler de gelinler yüzlerini öyle açarlar, vermezsen ben de açmam” deyişi örf ve adetlere örnek ifadelerdir. Söz sırasında erkek ve kız tarafının birbirlerinden birtakım isteklerde buldukları ve bunu nişan safhasında iyice pekiştirdikleri bilinir. Özellikle, erkek egemen anlayışlarda kız tarafının maddi anlamda erkek tarafından bir takım istekleri olur. Bunu kızların evden ayrılırken yanlarına aldıkları ve daha çok maddi değer taşıyan çeyizlerin, altınların, mücevherlerin yorumuyla ilişkilendirebiliriz. Kızlar bir nevi kendilerine güvence altına aldıkları bu maddi istekler de bilmedikleri bir hanede esas kadın olmaya çalışırken kendileri için bir garanti ortamı oluştururlar. Böylece kadın, erkeğin gücü karşısında daha az ezilmenin yolunu bulmaya çalışmıştır. Boşanmadan sonra kadına ve çocuklara bağlanan nafakanın da mantığı budur. Demek ki ataerkil anlayışta kadın her adımda kendini güvence altına almaya çalışmaktadır. Biyolojik olarak erkekten daha güçsüz olan kadın aradaki güç farkını bu şekilde kapatma eğilimindedir. Evlenme sürecinde erkekten başlık parasının istenmesi veya kalın ödenmesi kadının ve ailesinin kendini güvence altına almada maddi semboller olarak gösterilebilir. Özellikle başlık parası erkek egemen toplumlarda sıklıkla görülen bir bedel ödeme usulüdür. Kalın ise kız tarafının erkek tarafından talep ettiği maddi istemlerdir.

Ataerkil toplumlarda kız tarafı erkekten başlık parası ister. Kadının bir mal gibi görülmesinin en bariz örneğidir bu. Masallarımızda para karşılığında satılan kız örnekleri bulunmamaktadır; fakat herhangi bir istek karşısında verilen kızlar vardır. Padişah kahramana istediğini yaparsa kızını vereceğini vaat eder. “Hayat Otu”, “Ecel Acayip”, “Haramibaşı Ahmet”, “Sır Saklamayan Padişahın Kızı” masallarında padişahlar erkekten bir takım isteklerde bulunur. Karşılığında da kızını vereceğini taahhüt eder.

Bu durumun günümüze yansımış şekli çok daha farklıdır. Erkek otoriteli yaşantılarda genç kız kendisinden büyük; fakat ekonomik durumu çok iyi olan bir adamla para karşılığında evlendirilir. Evin erkeği baba böyle istemiştir. Küçük yaşlardaki kızlarını başlık parası dediğimiz, genelde erkeğin kızla evlenebilmek hususunda rızalarını sağlamak amacıyla kızın ailesine verdiği çoğu kez para veya

ekonomik değeri olan maldır. Bu ekonomik değerin ödenmemesi halinde evlilik gerçekleşmemekte başlık bir bakıma evliliğin ön şartı durumundadır.

Başlık eski dönemlerden beridir ülkemizde ve birçok ülkede uygulanan bir gelenektir. Bu gelenek pek çok olumsuz olaya neden olmuştur. Hatta başlık parası için hırsızlık yapanlara, devletten yardım isteyenlere, küçük çocuklarını okula göndermeyenlere, kızını ikinci kez satanlara bile rastlanmaktadır. Başlık parası birçok bölgemizde görülmeye ve toplumun kanayan yarası olmaya devam etmektedir.

“Sır Saklayan Padişahın Kızı” masalında padişah kızlarına talip olanlardan bazı isteklerde bulunur. Bu istekleri yapılırsa kızlarını vereceğini söyler. İncelediğimiz masalarda direkt olarak bir para karşılığında alınan kız örnekleri yoktur. Fakat padişahın masal kahramanından mutlaka bir isteği olacaktır. Padişah masalda oğlanın dünürü olarak giden babasından bir istekte bulunur. “Şu karşıdaki dağ, konağımın önüne gelirse büyük kızım oğluna vereceğim.” Görüldüğü gibi padişah kızını vermeden önce istekte bulunmuştur. Bu durumun günümüz ataerkil anlayışa yansımaları ise maddi boyuttadır. Masallardaki istekler daha çok zorluk sonunda kazanılmış kızların değerleri bilinsin, sevilsin, sayılsın mantığı ileyken günümüzde maddi çıkar doğrultusundadır.

Daha sonraki evre nişandır. Nişan çiftleri biraz daha yakınlaştırmıştır. Ne de olsa evliliğin arifesidir nişan. Yüzükler ve diğer takılar gelin hanıma takılır. Takılar arasında özellikle yüzüğün ayrı bir manası vardır. Yüzük evlenecek çiftlerin birbirine bağlandıklarının sembolüdür. Parmağında yüzük olan kızların ve erkeklerin artık bir sahibi vardır. Özellikle kız, parmağındaki yüzük sayesinde diğer erkeklerin kötülüklerinden ve kem bakışlarından kurtulacaktır. Ayrıca yüzüğün yuvarlak oluşu da akıllara şu yorumu getirebilir. Şekli gereği belirli bir alanı çevreleyen bu metal halka kızın ve erkeğin hayatını da kendi eksenleri etrafından daraltmış ve o alanda yalnızca kendileri yer almıştır. Nişanda yüzük takmak çok eski Türk adetlerindedir. Bahaeddin Ögel Dede Korkut kitabında yüzükle ilgili bilgilerin olduğunu vurgular. (Beğrek)

barmağından altun yüzüğü çıkardı, kızın barmağına geçürdü, ortamuzda bu nişan olsun, Han kızı didi. [161]

Esas kadın olma ve erkeğin erginlenme çağının son safhasını düğün töreni oluşturur. Çok şatafatlı olarak kutlanan düğün merasimleri erkeğin aynı zamanda zafer gösterisidir. Onca zorluktan geçen kahraman başarısını kutlayacaktır artık. Hem erkek olmanın hem de başarıya ulaşmanın zaferidir bu. Masalarda düğünler genellikle 40 gün 40 gece sürmüş şeklinde kısa bir bölümle geçilir. Yani hakkında pek fazla bir şey söylenmez.

4.12 Yolun Sonu

Sözlü edebiyatın eşsiz değerlerinden olan masal birçok araştırmacı tarafından çeşitli konular ekseninde incelenmiştir.

Masallar içinde barındırdığı kültürel öğeleriyle her zaman ilgi odağı olmuştur. Birçok araştırmacı masalları bir define avcısı gibi efsunla ve merakla incelemiştir. Araştırmacıda oluşan bu duygu masaldan yansıyan bir ambiyandır. Masal bir hazine gibidir. İçinde eşsiz değerde malzeme barındırır. Bu güzelliklerin farkına ise yalnızca ona ilgi duyan, onu anlayan kişi varır.

Sözlü edebiyatımızın en ilgi çeken ürünlerinden olan masallar olağanüstü olaylarla, mekânlarla ya da kişilerle örülü olsa bile aynı zamanda sonsuz bir gerçeği de yansıtmaktadır. Masallar ne kadar hayalse bir o kadar da gerçektir. İçinde toplumlara ve kültürlere ait ipuçları barındıran masallar birçok karanlığa da ışık olmuştur. Biz de masalın bu özelliğine inanarak masallarımızda kadın ve erkeklere verilen rolleri, kadının erkek ilişkilerini, kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı ve en önemlisi erkek egemenliği (ataerkilliği) masal motiflerinden ve öğelerinden yararlanarak inceledik.

¹⁶¹ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş V**, Türklerde Giyecek ve Süsleme, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 263

Tezimizde toplam 32 masal incelenerek yukarıda belirttiğimiz konular dâhilinde analiz edilmiştir. Masalların incelenmesinde erkek egemen toplumlarda görülen özellikler ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına sebep olan tüm öğeler başlıklar haline getirilerek irdelenmiştir.

Çalışmamızın başında öncelikle ataerkil ve anaerkil düzenlere değinilmiş, tarihçeleri, nerelerde ve ne sebeple ortaya çıktıkları aktarılmıştır.

Tezimizin ilerleyen bölümlerinde ataerkil toplumlarda kadına yapılan eşitsizlik faaliyetlerinin kaynağının ve sebeplerinin neler olabileceğine dair bilgiler yan başlıklar şeklinde sunulmuştur. Bu başlıklar erkek egemen toplumların hangi olgularla ilişkilendirildiğine dair bilgiler sunmaktadır.

Ataerkilliğin Sosyo-ekonomik ve kültürel sebepleri, din ile olan bağlantısı, devlet otoritesinin erkek egemenliğine yansımaları, hukuk bağlamında erkek ve kadın hakları, kadına yapılan ayrımcılığın giderilmesi adına yapılan inkılâplar, Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın ve kadın haklarına verdiği önem başlıklar halinde incelenmiştir.

Tezimizi dört bölüme ayırabiliriz. Birinci bölümde erkek egemenliği ve erkek egemenliğini ortaya çıkaran sebepleri irdelenmektedir. İkinci bölümde kadının ataerkil düzendeki tavrı ve tutumu; erkeğin egemenliğini güçlendiren faktörler, üçüncü bölüm ise masal kısmıdır. Bu bölümde araştırmacıların masal tariflerine ve masal için söylediklerine yer verilmiştir. Masallar için söylenen ve savunulanlar üçüncü bölümde aktarılmıştır. Bu bölümde masalların içlerinde önemli ipuçları barındırdığına dair ifadeler kullanılmış masal metinlerinin incelenmesi de bu sav ile değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölüm ise en can alıcı noktadır. Erkek egemenliği ve kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığı masal motiflerinden ve öğelerinden yararlanılarak tespit edilmiştir. Kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal roller, erkeğin kadın üzerindeki egemenlik yarışı, kadının erkek karşısındaki duruşu masallarımızda hâlihazırda yer alan mekân, kişi, olay öğeleriyle bağdaştırılarak ortaya çıkarılmıştır. Kadınların ev içi mekânda ve erkeklerin kamusal alanda aktif olmaları masallarımızda kadın ve erkeğe

yönelik rollerin belirlenmesinde odak nokta tayin edilmiş ve bu eksen etrafında diğer bulgular tespit edilmiştir.

Tezimizin dördüncü bölümü olan masal incelemeleri de çeşitli başlıklardan oluşmaktadır. Bu başlıklar masalların içinde barındırdığı temaya istinaden tayin edilmiştir. Örneğin; erkek çocuk isteme temi için “Çocuk Evin Neşesi, Erkek Soyun Devamı” kadınlara erkek tarafından namus davasıdır diye verilen cezaları işleyen masallarımız için “Suç ve Ceza”, kadını cinsel bir obje olarak gören ve kadının güzelliğini ön plana çıkaran masallarımız için “Kadınım, Güzelim Ama Derdim Çok” başlığı, masallardaki kadın ve erkek rollerine, işbölümüne dair temleri barındıran masallar için “Masallardan Yansıyan Roller”, masallardaki erkek kahramanları ve onlar için çok önemli olan kader arkadaşı atları işleyen metinler için “Kır Atına Bin Gel Süleyman”, kadının ve özellikle erkeğin erginlenme sürecinin en son safhasını anlatan masallarımız için “Oğlum Damat Oluyor, Kızım Gelin” başlığı kullanılmıştır.

Bu başlıklar altında ataerkil düşünceler ve kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusu işlenmiştir. Yapılan tespitlerin her biri incelenen masal tam olarak okunduktan sonra yapılmıştır. Masal içinde geçen erkek ve kadına dair ipuçları belirlenen konu dâhilinde ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

“Çocuk Evin Neşesi, Erkek Soyun Devamı” başlığı altında ataerkil anlayışlarda sıkça görülen bir tablo analiz edilmiştir. Özellikle kırsal alanda yaşayan erkek egemen toplumların erkek çocuğu isteme arzusu işlenmiştir. Erkek çocuk istemenin en temel sebebi soyun devamı olarak görülmüş ve bu bölüm daha çok bu tema üzerine kurulmuştur.

“Suç ve Ceza” başlığı altında ise iffetli ya da iffetsiz kadınların uğradıkları cinsel taciz karşısında erkek tarafından verilen cezalar ve bu cezaların tetikleyicisi olarak görülen unsurlar irdelenmiştir. Konuya özellikle bu olaya mensup olunan dinler açısından bakılmıştır.

“Kadınım, Güzelim Ama Derdim Çok” başlığı altında ise erkek zihniyetinin kadını bedeniyle ve cinsel yanıyla değerlendirmesinden doğan ataerkil yansımalar saptanmıştır. Kadınların bu şekilde değerlendirilmesinden doğan durumlar yine iffetli ve namussuz kadınlar üzerinden yapılmıştır.

Ataerkilliğin doğmasında birinci sebep olarak gördüğümüz toplumun kadına ve erkeğe yüklediği toplumsal rol ve işbölümlerini anlatan “Masalarda Yansıyan Roller” başlığı yine erkek egemenliği çatısı altında analiz edilmiştir.

Masalarda en çok boy gösteren civan yiğitler ve kader arkadaşları olan atlar için “Kır Atına Bin Gel Süleyman” başlığı kullanılmıştır. Bu bölümde erkek kahramanın serüvenleri ve atı ile olan hayati bağı incelenmiştir. Kahramanlık ya da herhangi bir sebepten evinden ve yurdundan ayrılan kız ve erkeklerin ayrılış biçimlerine ve bu yolculukta takındıkları üsluplara yer verilmiştir.

“Biraz Erkek, Biraz Kadın” başlığında kadınların evlerinden ayrılışında neden erkek rolüne girdiklerine ve yanlarına aldıkları eşyalara ataerkil zihniyetin bakabileceği bir açıdan yaklaşmıştır.

“Pencerenin Perdesini Aç Bana Göster Yüzünü” başlığında ise kadın ile erkek arasında set oluşturan ev içi mekân ile kamusal alanı birbirine bağlayan pencere kavramı üzerinde durulmuştur. Pencere sınırlı bir sevdaya izin verirken aynı zamanda zulümden kaçışın ışığı olmuştur.

Masal kahramanlarının erginlenme ya da eril çağa ulaşma yolundaki basamakları tezin çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir. Avcılık, sünnet, askerlik derken evlilik çağı gelen kadın ve erkekler için bu sürecin nasıl işlediğine değinilmiştir. Bu bölümde yine ataerkil yapının anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Sonuçta hayal ürünü olarak görülen masalların aslında çok önemli bilgilere ve bulgulara ışık tutabileceği anlaşılmıştır. Kurmaca metinler üzerinden yapılan bu tespitler ilgili olduğu kültürün ve ırkın özelliklerini yansıtmaları açısından önemlidir. Bu sözlü ürünler birçok araştırmacının ilgisini çeken konulara orijinal açılardan yaklaşımda dayanak olmuştur.

5. KAYNAKLAR

- Akdeniz, Safiye **Tanzimat Dönemi Edebiyatçıları'nın Kadın Problemine Yaklaşım Biçimleri Makalesi**, Adnan Menderes Üniversitesi
- Algazi, Yusuf **Kadın ve Erkek Egemen Toplum**, Puhu Kitaplar
- Alptekin, Ali Berat **Taşeli Masalları**, Akçay Yayınları, Ankara 2002
- Arat, Necla **Kadın Gerçekleri**, Say Yayınları, 1996
- Arat, Necla **Türkiye'de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, 1992
- Arat, Necla **Kadınlar ve Siyasal Yaşam, Eşit Hak-Eşit Katılım**, Çağdaş Yaşamı Destekleme Vakfı Yayınları, İstanbul 1996
- Arat, Necla **Türkiye'de Kadın Olmak**, Say Yayınevi, 1996
- Aslan, Ensar **Türk Halk Edebiyatı**, Maya Akademi Yayıncılık, Ankara 2008
- Bates, Daniel G. **21 Yüzyılda Kültürel Antropoloji**, İnsanın Doğadaki Yeri, Çeviri: Suavi Aydın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009
- Benazus, Hanri **Geçmişten Günümüze Kadınlar ve Kadınlarımız**, Bizim Kitaplar Yayıncılık, İstanbul 2008
- Berger, John **Görme Biçimleri**, Çeviri: Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul 1993
- Berktaş, Fatmagül **Kadın Hareketinin Kurumsallaşması, Fırsatlar ve Rizikolar**, Metris Yayınları, İstanbul 1994
- Boratav, Pertev Naimi **Zaman Zaman İçinde**, Adam Yayınları, İstanbul, 1992
- Çavuşoğlu, Enver **Çocuğum Ne Olacak?**, Adana 1940
- Çoruhlu, Yaşar **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000
- Detre, Raison **Beden, Cinsellik ve Erkek**, Suçüstü Zina Adlı Tablo, Fransa 1885
- Devellioğlu, Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Genişletilmiş 12. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995
- Eichenbaum, Lucie & Orbach, Susre **Kadınları Anlamak**, Çeviri Sezgi Altınok – Meral Kara, Yalnız Gidiş/ Düşün Dizisi Yayınevi Yayıncılık, 1997
- Elçin, Şükrü **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993
- Eliade Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, Om Yayınevi, 1994
- Eliade, Mircea **Dinler Tarihine Giriş**, Çeviri; Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, 2000
- Epstein, Cynthia Fuchs **The Other Half**, New Jersey 1971

- Fazlan, İbn **İbn Fazlan Seyahatnamesi** (Haz. Ramazan Şeşen) İstanbul 1975
- French, Marilyn **Kadınlara Karşı Savaş**, Çeviri: Beril Eyüboğlu, Metris Yayınları
- Frestone, Shulamith **Cinselliğin Diyaliktiği**, Payel Yayınları, 1993
- German, Lindsey **Cinsiyet, Sınıf ve Sosyalizm**, Çeviri: Yıldız Önen, Babil Yayınları, 2006
- Göksel, Burhan **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993
- Gülensoy, Tuncer **Türk Halk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001
- Günay, Mustafa Çukurova Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Adana Pozanti’ da “Erkek Çocuk İsteme Üzerine Bir Araştırma” Çalışması.
- Güney, Eflatun Cem **Folklor ve Halk Edebiyatı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971
- Güvenç, Bozkurt **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 1979
- Hacib, Yusuf Has **Kutadgu Bilig**, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2006
- Halıcı, Feyzi **Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler-I**, Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara 1985
- Halvaşi, Nazmiye **Söz Kadının**, Ankara 1998
- Hawland, William A. **Kültürel Antropoloji**, Çeviri: Hüsametdin İnaç-Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002
- Horney, Karen **Kadınların Ruhsal Yapısı**, Çeviri: Nilgün Şarman, Payel Yayınları, 1998
- İçli, Tülin - Öğün, Aslıhan **Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Aralık 1988
- İlkkarcan, İpek **Kentli Kadınlar ve İş Hayatı**, İstanbul 1998,
- İlyasoğlu, Aynur – Akgökçe, Necla **Yerli Bir Feminizme Doğru**, Sel Yayıncılık, 2001
- İnan, Abdulkadir **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006
- Kandiyoti, Deniz **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar**, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s.66
- Kartarı, Asker **Halkbilim Araştırmaları Cilt-I Gelenek ve İnançlar**, Mersin 1998
- Kazgan, Gülten **Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü, Türk Toplumunda Kadın Dergisi**, Ekin Yayınları, İstanbul 1982
- Leakey, Richard **İnsanın Kökeni**, Çeviri: Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul 1998

- Naci, Muallim **Lûgat-i Naci**, İstanbul, 1890
- Okiç, M. Tayyib **İslamiyette Kadın Öğretimi**, Ankara 1978
- Oral, Zeynep **Kadın Olmak**, Yeni Gün Yayıncılık, 2008
- Ögel, Bahaeddin **Türk Kültür Tarihi Giriş I**, Türklerde Köy ve Şehir Hayatı, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ögel, Bahaeddin **Türk Mitolojisi-II**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995
- Ögel, Bahaeddin **Türk Kültür Tarihine Giriş-III**, Türklerde Ev Kültürü
- Ögel, Bahaeddin **Türk Kültür Tarihine Giriş V**, Türklerde Giyecek ve Süsleme, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ögel, Bahaeddin **Türk Kültür Tarihine Giriş VII**, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ökten, Şeref **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni**, Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2009
- Örnek, Sedat Veyis **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995
- Örücü, Esin **Türkiye' de Kadın Olmak**, "Hukukta Kadın ve Son Gelişmeler", 1996
- Özbay, Ferhunde **Kadının Statüsü ve Doğurganlık, Türkiye'de Kadın Olgusu**, Soy Yayınları, İstanbul 1995
- Özünel, Evrim Ölçer **Masal Mekânında Kadın Olmak**, Geleneksel Yayıncılık Ankara 2006,
- Paşa, Ahmet Vefik **Lehçe-i Osmanî**, c. 2, 1877, s.1103'den Saim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara 1999
- Reed, Evelyn **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-I**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1982
- Reed, Evelyn **Kadının Evrimi Ataerkil Klandan Ataerkil Aileye-II**, Çeviri: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, İstanbul 1983
- Saadavi, Neval El **Havva'nın Örtülü Yüzü**, İstanbul 1991
- Sakallı - Uğurlu, Nuray **Türk Psikoloji Dergisi Sayı:49**, Ankara 2002
- Sakaoğlu, Saim **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002
- Sakaoğlu, Saim **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999
- Sami, Şemsettin **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992
- Sami, Şemseddin **Taaşuk-u Talat ve Fitnat**, Kitap Zamanı Yayınları, 2008

- Sancar, Serpil Üşür **Doğu-Batı Dergisi; Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi**, Kasım 2004
- Saraçgil, Ayşe **Bukalemun Erkek**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005
- Seyidoğlu, Bilge **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “Masal” c.6, İstanbul, 1985
- Tacemen, Ahmet **İslamiyet Öncesi Edebiyat Zemininde Türk Kimliği**, Niğde Üniversitesi Yayınları, Niğde 2001
- Tatar, Maria **The Classic Fairy Tales**, W.W.Norton&Company, New York, 1999
- Tekeli, Şirin - Koray, Meryem **Devlet, Kadın, Siyaset**, Anadolu Yayınları, Aralık 1991
- Tezel, Naki **Türk Masalları**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009
- Tezel, Naki **Türk Masalları-I**, Milli Eğitim Basımevi, Kültür Bakanlığı, 1971
- Toynbee, Arnold **Tarih Bilinci I-II**, Bateş Yayınları, İstanbul 1978
- Tseolon, Efrat **Kadınlık Maskeleri: Gündelik Hayatta Kadının Sunumu**, Çeviri: Reşide Kekeç, Ekin Yayınları, Ankara 2002
- Tuncer, Erol **Siyasette Kadın**, Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.
- TUNÇ, Talha **Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008
- Türk, Hüseyin **Güneyevler Köyünde Doğumla İlgili Bazı Geleneksel Uygulamalar ve Boş İnançlar**, Kültür Bakanlığı Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:114, Türk Folkloru Araştırmaları, 1989
- Mualla Türköne, **Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü**, Ark Yayınevi, Ankara 1995
- Watkins, Susan Alice Rueda, Marisa Rodriguez, Marta **Yeni Başlayan İçin Feminizm**, Çeviri Özden Arıkan, Doğan Yayınları
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine (Cedaw) Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu**,
- Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) **Türkiye Gölge Raporu**, 2005

<http://www.yasarkalafat.info/index.php?ll=newsdetails&w=1&yid=116>

(Erişim tarihi: Aralık 2010).

http://www.islamansiklopedisi.org/index.php/Dünyadaki_Müslüman_Nüfus

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ataerkillik>

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

http://www.orgonelab.org/saharasia_en.htm

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/ataerkillik>

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

<http://www.antropoloji.net/sosyal/alanaras/ulukoy/ulukoy008.pdf>

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

http://dls-int.net/turk_toplumunda_sosyal_yapi.html

(Erişim tarihi: Ekim 2010).

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Naciye Arsoy

Doğum Yeri: Sungurlu

Doğum Tarihi: 30.08.1981

Medeni Hali: Evli

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl):

Lise: Abidinpaşa Lisesi/Ankara (1995-1998)

Lisans: Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı (1999-2003)

Yüksek Lisans: Başkent Üniversitesi Tezsiz Yüksek Lisans (2003-2004)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

Hitit Dershanesi/Ankara (2003-2006)

Kağızman Lisesi (2006-2007)

Sınav Dershanesi/Kars (2007-2008)

Kavram Dershanesi/Kars (2008-2010)

Yayımları (SCI ve diğer):

Diğer konular: